MAGYAR REGÉNYIRÓK

KÉPES KIADÁSA

Szerkeszti

MIKSZÁTH KÁLMÁN

57

Bródy Sándor:

A nap lovagja

MAGYAR REGÉNYIRÓK

KÉPES KIADÁSA

Szerkeszti és bevezetésekkel ellátja

MIKSZÁTH KÁLMÁN

57. KÖTET

A NAP LOVAGJA

Irta

BRÓDY SÁNDOR

BUDAPEST
FRANKLIN-TÁRSULAT
magyar irod. intézet és könyvnyomda
1906

A NAP LOVAGJA

REGÉNY

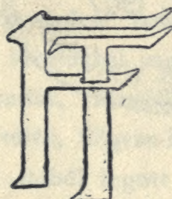
*

ELBESZÉLÉSEK

IRTA

BRÓDY SÁNDOR

MÁRK LAJOS RAJZAIVAL

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda

1906

Franklin-Társulat nyomdája.

BRÓDY SÁNDOR.

1864—.

Mindenki megfordult már oly helyen, a hol sok építő tégla volt felhalmozva s egyéb építési anyag szana-széjjel; gyönyörűen faragott kváderek és oszlopfők acantus levelekkel vagy egyéb czirádákkal, hatalmas gerendák, szarufák, különböző színű márványok és portálék, filigran balluszterek, ablak- és kapurácsok, a miből legott ki lehetett találni, hogy itt valami fényes palotát építenek, vagy legalább építhetnének, mert van miből.

Ezt a benyomást kelti Bródy Sándor apró rajzainak, tárczáinak, ujságczikkeinek olvasgatása. A palotát még nem látja a szem; de a palotának való anyag mind megvan. Gazdag szinek, pompás ötletek, meglepő gondolatok, értékes megfigyelé-

sek és finom hangulatárnyalatok váltakoznak dolgozataiban.

Vannak ezenfelül hosszabb lélekzetű művei is, a hol már teljes építmények állnak elő merész ívezetekkel, kiugrókkal, tornyokkal, árkádokkal: gyönyörködünk bennük, megkapnak; de az anyag értékes voltát tekintve úgy kell találnunk, hogy ez még nem az igazi, — hogy ez a művész még nagyobbat, szebbet is tudna építeni.

Ehhez a gondolathoz hozzá segít talán az a tudat is, hogy Bródy Sándor még csak negyvenkét éves, a mi az elbeszélő írónál gyerekkor.

1864-ben született Egerben s még mint gymnasiumi tanuló irogatni kezdett a lapokban. Huszonegy éves korában, 1884-ben összegyűjtve jelennek meg rajzai a *Nyomor* czím alatt s az írói körök szemében egy nagy talentum érkezését jelzi az új kötet. A csinos, barna, czinábor dongájú, köhécselő fiú előtt egyszerre megnyilnak a mennyország kapui — a lapok hasábjai. Nem is keres már más pályát. Hiszen egy sem szebb ennél. Kivált a minőre hajlamai kifestik.

Sorsa Kolozsvárra sodorja, hol éles tekintete elé sok megfigyelni való tárul. Mint Goethe a weimari kis udvarnál egy könnyen áttekinthető,

liliputi világot talál külön társadalmával, külön mágnásaival, tudósaival, íróival és szinészeivel — és ez csak jó neki. Mint a gyermek, ki kis területen tanul meg a maga lábán járni (egy középütt kivájt székbe teszik és a széket is magával húzza). Bródy azonképen itt kezd önállóan megindulni pályáján, de mikor indul, egyszersmind vezet — egy hangadó lapot, az *Erdélyi Híradó*-t szerkesztvén. Ebben közli első regényeinek egyikét a *Két szőke asszony*-t.

Nem csak a látköre szélesedett, de nyelve is nyert szinben, erőben, az erdélyies kiszólásokban. Tömérdek érdekes benyomással, sok originalis alakkal rakta meg különben is degesz írói táskáját, de mégis bekövetkezett, a mi egy igazi bohém temperamentumnál elmaradhatatlan, szűk lett neki a kincses város, Budapestre vágyott, a focusba.

Nem sokára itt találjuk őt. Első kötete már előre nevet csinált neki, útját kiegyengette úgy, hogy abból a sok viszontagságból, mely a kezdő íróra vár, őt a «Nyomor» mentette meg. Egyszerre elismert czéhbeli írónak találta magát s nagy kedvvel írt mindenfelé és mindenfélét, vezérczikket, társadalmi essayfélét, tárczát, novellát, jellemrajzot, szini kritikát, regényt, újdonságot, reportot s min-

den genreben új nyomokon ment, erős egyénisége kiütődött minden során.

A naturalisztikus iskola látszott rajta. Csakhogy ő nem a Zola könyveiből tanult, mint a Zola-utánzók általában, talentuma nem a könyveken hízott fel, Bródy nem írt le mást, csak a mit ő maga látott, tapasztalt, vagy a mire kombinálva rá jött, nem a külsőségek és az agyafúrtan kieszelt mesék írója. Mint Diogenes lámpájával, ő is az embert keresi rászegzett szúrós tekintetével, de a belső embert, az emberi lélek dokumentumait, a hogy ő mondaná. Az igaznak úgy szólván erősebb barátja, mint a szépnek. S innen némi rokonsága Zoláékkal. Tárgyait a mindennapi élet jelenségeiből szedi, de nem a kitaposott helyeken (hiszen az emberek nem szeretkeznek örökké, némelykor adót is fizetnek) oly csodálatos könnyűséggel, mint egy jongleur, a ki kézelőből, valakinek a hajából, vagy a kabátja hajtókájából kapkod ki tallérokat. Csak az egy Csehov vetekszik vele ebben az ismert újabb írók között, nem töri magát különös szövevények után, meglát egy ruhát poroló asszonyt az ambituson, vagy lovát ütlegelő muzsikot az utczán s megvan a théma; csakhogy Csehov leginkább az élet derült oldalait látja, sőt a söté-

teket is bearanyozza humora aranyával, míg Bródy valóságos megfordított Csehov, ki a sötét, mogorva epizódokat keresi s gúnyt és epét kever azokba. Minden borus, komor az ő kis rajzaiban, csak az izzó stylusa világít.

Regényei, melyek sűrű, egymásutánben jelentek meg a nyolczvanas évek végétől kezdve: *Faust orvos, Don Quixote kisasszony, Az ezüst kecske,* többé-kevésbé nélkülözik az egységes compositiót és a frappans mesét (mert a fantaziát megvetni látszik Bródy s nem él vele!) nem állnak a tökélynek olyan fokán, mint rajzai, mind a mellett jobb regényeink közzé tartoznak, mert mélység, sok megfigyelés és lélektanilag hibátlan fejlemény van bennök. Epizód alakjait esetleg nem domborítja ki eléggé, szereti az elmosódó színeket és a turgenyevi homályt, vázlatosak, és a sötétbe vesznek, de a főalakjait el nem rajzolja, érdekesek vagy nem érdekesek, de kifogástalanok.

Gyűjteményünkbe legutóbb írt regényét «*A nap lovagjá*»-t vettük fel, mely Bródy Sándor minden írói tulajdonát ép úgy visszatükrözteti, mint minden munkája. Ő rá bízvást ellehet mondani «semper idem».

Merész ember, ki a színpadra is új anyagot

próbált felhozni «*A dadá*»-val, történelmi tárgyú műveiben pedig a magyar ősöket is embereknek merte bemutatni, nem türhetvén az ős hazugságokat, mintha a Bánk bánok, Nagy Lajos királyok örökké csak szavalnának, kardjukat csörgetnék s tableau-kba állítva járnának-kelnének az egyik ajtón ki, a másikon be. Hanem ez kemény dió; a közönség még kiskorú ahhoz az igazsághoz, hogy például Petur bán is kendővel köti át a füleit, ha a foga fáj. Petur bánnak még aludnia is sisakos fejjel kell.

Bródy mint hirlapíró a *Magyar Hirlap*-nak volt huzamosan munkatársa, de az írói pegezusról soha se szállott le egészen a politikai marakodások mezejére. A legutóbbi években maga alapította meg a *Fehér könyv*, majd a *Jövendő* czímű szemléket s éveken át úgyszólván elejétől végig maga írta vastag köteteit, mindenkit bámulatra, ragadva rendkívüli munkaerejével és termékenységével, mely gyaníttatni engedi, hogy még tömérdek mondani valója van.

Ellenben az én mondani valóm teljesen elfogyott — az ő életrajzára vonatkozólag. Hiszen a mi ezentúl következnék, azt még csak most szövik a Párkák. Csak a len selyme látszik a guzsalyon.

A Párkák szőnek, szőnek . . . de ő tőle magától is függ, egy és más. Mert a mi az én pennámban benmaradt a továbbiakból, annak az ő tollából kell előkerülnie.

Mikszáth Kálmán.

R. H N. fec.

Bródy Sándor.

A NAP LOVAGJA

REGÉNY

Első kiadása megjelent 1902-ben.

Egy herczeg reggelizett a villája kertjében. Csak kávét ivott, csak mézet evett és közönséges tehénvajat.

— Milyen egyszerű — mondá a közönség, a mely a villa előtt föl s lesétálva, rendszerint végigszokta nézni ő fensége frühstökölését.

Néhány öreg kereskedőnének ez volt az összes gasteini szórakozása: korán kelni és diskrét módon, de pontosan végignézni, a mint a herczeg eszik. Susogva — mint a hogy a templomban szokás — sétaközben mind csak őt tárgyalták:

— Hogy tud enni. Még minden foga megvan. Csakhogy sárga.

— Nézd azt a kenyeret. Az más kenyér!

— Tessék elhinni, ő is jobban tenné, ha egy hideg rostbeafet enne teával; az könnyebb!

Nagyon öreg, a család és saját fegyelmük alól kiszabadult kissé paralitikus tőkepénzesek nem tudtak ellentállani, hogy loyalis érzelmeiknek kifejezést ne adjanak és a vasrács előtt mélyen meghajolva, hangtalan szóval jó étvágyat kívántak a magas uraságnak, a ki nem haragudott, sőt mosolyogva biczczentett a fejével. Nem volt ellenére a tiszteletteljes kiváncsiság és szeretet, különben el-

függönyöztette volna a terraszát vagy egyszerűen megparancsolja a városnak, a fürdő igazgatóságának, hogy a háza előtt az út véget ér. De a fenség úgynevezett liberális férfiú volt és a villában nem is a feleségével lakott. Sőt ellenkezőleg: a szeretőjével, a jószívű és nevezetes Julival, a ki neki már korán reggel betöltötte a kávét. A ki a publikumból igyekezett, az láthatta e házias, mégis szép és ünnepélyes pillanatot. A fenség a katonaköpenyeget levetette, a szalmakalapot fölvette, a vörös szalvétát álla alá kötötte és hármat tapsolt. Mire Juli kijött, lila vagy piros slaffrokkban, a melynek a szabása kissé gyermekies volt, határozottan rokkoko szabású. A nő friss volt, erősen kialudva, sőt már a sárga paróka is a fején, behajporozva, fölvirágozva rendben. A soványodó nyakánál azonban kissé kilátszott eredeti hajzata, a mely fénytelen barna volt, mint annyi közönséges jó nőé. Bizonyára ő vetette meg legjobban e rövid, szinte férfias hajat, a mint hogy esztétikai gyötrelme lehetett mindaddig, a mig reggelente magát rendbe nem hozta és magas kerek homlokát röviddé és junóivá nem alakította át; fejének józan golyószerű rajzát át nem fejlesztette arra a csecse formára, a melyet osztrák tollal-rajzolók hoztak divatba. Azok a művészek, a kik nem a friss életből, hanem a franczia élcz- és divatlapokból merítették inspirácziójukat.

Juli kijött, jó reggelt kivánt és a herczeg kezet csókolt neki. Mire a nő ugyanezzel a kézzel az Alt-Wien csészébe töltötte először a kávét, aztán

tejet. Hogy mi értelme van e sorrend-változásnak, a közönség nem értette és épen azért valami titkos szimbolumot keresett benne. Egyébként is a reggeli némi titokzatossággal járt: a herczeg a kávé után és a méz előtt rendesen igen elmélyedt, fölöttébb komoly lett, sőt néhány perczre el is távozott. Ez alatt Juli aggodalmas gonddal kente föl a vajat a császárzsemlyéjére. De nem történt semmi baj; az úr mosolyogva tért vissza és jelt adott az újságolvasásra. Juli olvasott fel meleg, de olyan hangon, mint a milyen a rendes katonáké az első évi szolgálat végén, a mikor már megszokták a meghűlést. Csak a mindenféle és az ujdonságok rovatát olvasták; politikát semmit. A nő — egykori pályája kedvéért — érdeklődött a színházi rovat iránt is, de a fenség rendszerint nem kért belőle, inkább néha megnézette, hogy állanak a papirosok és mint mutatkozik a termés.

A reggeli kilenczig tartott. A nap ekkor elparancsolta helyéről az idillt. A herczeg és párja letelepedtek a kert valamely rejtettebb és árnyékos helyére, a hol a nő szakajtó kosárral az ölében — az idill és az élet kedveért — valamely főzeléket, babot, vagy krumplit hámozott. Ő fensége egy könnyebb fajtájú német regénynyel vagy patience-vetéssel mulatta magát, bárha aligha volt kiváncsi arra, hogy mit mond a kártya, kibe lesz szerelmes, kit fog elvenni. Kétszer házasodott, második felesége élt és virágzott, a leányai és fiai is mind házasságban éltek, gyermekeik voltak. A fenség biztosan tájékozva lehetett minden őt illető

földi dolgokról. Biztos lehetett abban, hogy mint igen sokszoros milliomos fog meghalni ugyanabban a betegségben, mint az apja. Sőt halála után való állapotjának a pontos helyrajza is ismerős volt előtte. Állandó tartózkodása Czeczilia nénje és egy kis öcscse között lesz egy jezsuita templom sírboltjában, a mely elég szellős, sőt egy kis nap is szokott benne tartózkodni. Mindenesetre jól ki van száradva.

Tizenegy óra felé a fenséges úr és barátnője elmentek a természetben gyönyörködni és hogy meghallgassák a térzenét — messziről. A közönség közé, bár az viszonyukat tisztelte, még sem mehettek. Talán úgy is leereszkedőbbek és bizalmasabbak voltak a kelleténél. De itt nem volt szegény, alpári vagy fiatal egy sem. A magukat megszedett és egyszersmind megrokkant, mindenesetre megöregedett emberek gyültek itt össze. A hegy tetején mindazok jártak, a kik az életben lefelé haladtak, a völgybe le. Nagyobbára kéz kézben, mint a jó Anderson pár, meghízva, megőszülve — életkedvvel teli.

Julius vége felé járt és Bad-Gastein, a világnak legkomolyabb fürdőhelye nyüzsgött a vendégtől. Mégis, az egész hely olyan elhagyatottnak, olyan mélának tetszett. Talán azért, mert a ki csak itt volt, az mind lassan járt, mint a kit a halálért küldenek. Ez a késlekedés azonban nem szimbolum; azok járnak ide, a kiknek rossz a lábuk, ámde a fejüktől fogvást. A korán kiélt gerinczek, a nagyon is kihasznált élet e jelenségei között szin-

tén apró, de igen gyors lépésekkel törtetett keresztül egy-egy önző aggastyán, a ki életerejével úgy tudott takarékoskodni, hogy itt évről-évre fiatalodott. A kiszáradt, megkövéredett, fehérszőrűvé és pergamen-bőrűvé változott, erősen megcsunyult emberi társaságban nagynéha végiggurították egy tolókocsit, a melyben hetven éves Ninon de L'Enclos-k ültek, asszonyok, kiknek arcza még szép és üde, de nyakuktól kezdve nem élnek többé.

A sziklákról egy-egy zerge nézett a különös szoczietásra, a mely életének ravasz és erőszakos meghosszabbításán buzgólkodott. A zergék alighanem belenyugodtak már, hogy az aggastyánok idetolakodtak az ő világukba és szikláik tövébe óriási hotel-fészkeket vertek. A havas hegyekből kibuzogó meleg források azonban tiltakoztak, bepermetezték arczukat és egész nap szüntelenűl zugták a carmen lugubret:

mindhiába a gazdag is meghal, a gazdag is meghal!

Az egyforma és méla zúgással nem bírt a zeneszó és a madárdal, a mint hogy a hely hidegségét nem bírta fölmelegíteni a juliusi nap. Az árnyékban felsőkabátban jártak és a nagy hotel előtt a napon csak egy úr sütkérezett: egy fiatalember, lawn-tennis ruhában. Az öregek aggodalmaskodva és gyanakodóan nézték: nem jó ember, fiatalember! Biztosan egy veszedelmes lump.

A fiatal úr, — úgylátszik — érezte ezt az ellenszenvet, különvált a tömegtől és magában gubbasz-

kodott. Fázott és az élet igen kicsiny hullámokat vert benne. Legintenzivebben még arról gondolkodott, hogy mennyi ideig tarthat a pénze és mit csinál, ha előbb fogy el, mintsem meggyógyulna? Törte a fejét, de ezt sem tette valami erőteljesen: ujságíró volt és öt hónapi erős publiczisztikai munka és szerelmi kaland után. A feje kimerült, a lába elzsibbadt, a szíve elfásult és még csak meg sem dobogtatta az a gondolat, hogy mielőtt igazában belekezdett volna az életbe, már is fújják számára a takarodót. A szerkesztője — hogy eljött — fölöttébb gyengéd volt hozzá és a könyvkiadója legelőször tagadott meg tőle egy kis előleget.

A nap mégis csak átjárta és fölmelegítette a vézna testét. Az író feltápászkodott és otthagyta a sokadalmat. Magányos sétákra vetemedett és ott találkozott a fenséges úrral és párjával. A herczeg rosszkedvűen fordúlt el tőle, Juli azonban szép kis szürke szemének szögletéből enyhe, helyesebben elnéző tekintetet vetett reá. A fiatalember némiképpen fölvillanyozódott és másnap reggel megjelent az egyoldalú cerclen, a nevezetes villa előtt, a hol ő fensége reggelizett. Kétszer-háromszor elsétált a ház előtt, és a míg tisztességtudóan nézte az idillt, valami eszébe jutott, de olyan erősen, hogy csaknem kimondotta:

— Ha ezzel a nővel megismerkedném, barátságba juthatnék a herczeggel.

Ő fensége patience-vetéssel mulatta magát.

Az újságíró nem ismert Gasteinban egy lelket sem, magára volt hagyatva és kiszolgáltatva bármely mániának, a melynek méltóztatik beléje esni. Egyedül sétált, egyedül étkezett és míg az egyes fogásokat a pinczér elhozta, az az öt percz számára egy örökkévalóság. Halálosan, félelmesen unta magát, most, hogy olyan rosszúl ment a sora, még a saját különösen nagyrabecsült énjéből is kiszeretett.

«Mit vergődöm én ez unalmas, rideg, rosszképű fráterért, mit etetem, mit ápolom!» így szólította meg benseјében önmagát.

«Legjobb volna «ezt» ledobni a nagy vízesésbe, czélirányosabb, ha «ezt» egyszerűen lelövöd!» Az «ez» a kivel ily kiméletlenül akart elbánni, a saját egyénisége volt, — az egyik. Szerencsére nem állt helyt a másik énje, az, mely ideges kifáradásának hatalmába még nem esett. Az kapaszkodott bele a herczeg alakjába is és az foglalta el, mulattatta ilyen formán:

«Eddig bolond voltam, mind csak pozitiv munkát végeztem. Azért fizettek; de hogy?! Huszonkét éves koromban már politikáról tárgyaltak velem aktiv miniszterek és nem egy arra méltatott, hogy

kifejtse előttem, milyen szamár a másik. Titkokba avattak, bizalmi küldetésekkel tiszteltek meg, sugalmazott czikkeket írtam és abban az időben hatvan forint volt a fizetésem. Tíz év alatt, a vasárnapokat kivéve, mindennap meg kellett tanúlnom egy kérdést a szeszmonopóliumtól a nemzetségi problémáig. A rossz zsurnalisztikai viszonyok, a változó kormányok és a kiadótulajdonosok miatt a leggyorsabb tempóban kellett megrögzött és erős meggyőződéseket változtatnom. Kedvező vallási viszonyaim engem képessé tettek arra, hogy egy legyek az igazi közvéleménynyel; de a kedvezőtlen viszonyok arra kényszerítettek, hogy az úgynevezett liberálizmust szolgáljam, helyesebben azt a kisebbséget, a mely a lapok többségét hazámban a kezében tartja!»

(Az ujságíró ez utóbbi floskulust valamivel rövidebben és radikálisabban fejezte ki. Káromkodott, két szót mondott.)

«Mint egy vak ló az olajmalomban: jársz körbe-körbe, be a végtelenségbe! Írtál három nagy politikai röpiratot, két kötet lirát, három kötet verses drámát, kaptál akadémiai jutalmat, fordítottál «Pol. Corr.»-t és egyéb kőnyomatost éjszakákon át, meginterviewoltad az összes balkán minisztereket, te s tu vagy a nagy szinészekkel, voltál kedvese a második heroinának, sőt egyszer képviselőjelölt is. Elől vagy a forumon, a neved ismeri az egész Magyarország, szegény rokonaid nagyságos úrnak szólítanak s kisebb kereskedők, a kiknél adósságod nincs, ha beszélnek veled, kezdetben reszket a

szájuk és úgy válogatják a szót, mintha idegen nyelven beszélnének. Több, — de jórészt kisebb rendű — igaztalan ügyet sikerrel befolyásoltál a hatóságoknál, voltak párbajaid, sőt egynél, a mely halállal végződött, te voltál az első segéd. Becsülettel dolgoztál, sőt észszel és tehetséggel és — mondd — mi vagy, ki vagy? A semminek is egy utálatos apró törtje!»

«Most nem tudsz írni és nem tudsz olvasni, úgy megzabáltál. A bajod ép ott tört ki, hogy délutántól hajnalig nem tudtál három kis hasábnyi frázist összeírni a szerb királyság súlyos bajairól. Iszonyú nap, rettenetes éjjel! Negyven kutyanyelvet rontottál el és nem tudtál lábra állítani csak négy szót: «A vég kezdete ez!» Hajnal lett és nem volt vezérczikk. A dühtől és a kétségbeeséstől sírva jelentetted a szerkesztőnek. «Úgy!» — mondá fagyos mosolylyal. De szerencsére akadt a fiókban egy úgynevezett örök becsű munkálat. Azt beadta és engedékeny, sőt résztvevő lett. Tréfálkozott: «Barátom, ez a paralizis. Előbb-utóbb mindnyájan azok leszünk, csak némelyikünk tovább titkolja. Menj Abbáziába, irigyellek. Vagy Kaltenleutgebenbe. Két hétre, akár két hónapra!» És ha két hónap után sem tudod kifejteni a szerb királyság válságát? Minden nevezetességed, ismeretséged, a miniszterekkel való pourparlerid, több érdekes és tekintélyes szerelmi kalandod és a rólad kinyomtatott tárczák daczára nem marad részedre más hátra, mint hogy szülőfalud községi pénztárának terhére közkórházakban töltsed el életed még hátralévő

részét. Közben — mondjunk sokat — csinálhatsz még több helyen, mindent egybevéve kétszáz forint adósságot, de annak egy negyedrészét anyádnak kell adnod, mert az sem élhet végkép két lump és és vagyontalan szobaúrból és a vidéki rokonok kicsiny, de szabálytalan küldeményeiből. Az írói segélyegyletnél van nyolczvan forintod: annyit ott két részletben kaphatsz, ha a főfaktor nincs a délvidéken és ha elfeledte a kárhoztató kritikádat, a melyet verses regényéről írtál. Váltóról, e szép és misztikus okmányról szó sem lehet a jövendőben. A múltban elkövetetteket fizethetik a barátaid, azok a jó és szegény fiúk, a kiket könnyelmű czigányoknak, utolsó embereknek neveznek a bankdirektorok, bár tudják, hogy minden kölcsönt duplán fizetnek vissza: perköltségük rendszerint annyi, mint a tőke. Szegény fiúk, szegény jó fiúk, hogy nem viszonozzák majd a köszönésemet, hogy nem! És ezek az én reménységeim és még az, hogy Rusi, a kóristánék dísze és doyenje meg fog látogatni a kórházban és narancsot fog hozni!»

«Ezzel a kis kövér, hamis hajú nővel kell megismerkedni, azzal kell magamat megkedveltetni. Ha ő megvan, megvan a herczeg. És ha a herczeg megvan — !»

Az ujságírónak, bár erősen szárnyalt, még nem volt fegyelmezve a fantáziája. Volt egy határozott szándéka, egy homályos, részletek nélkül való terve. Kézpénzt — annyi bizonyos — nem kivánt és azt sem czélozta, hogy ő fensége tábornoknak vagy főtörzsorvosnak neveztesse ki a hadseregbe. A kép-

zelő ereje voltaképpen csak egy pontban tapadt meg erőteljesen, azon, hogy ő fensége fiatal barátnőjének nagymérvű érdeklődését kívánta megnyerni. És nemcsak mint eszközt kívánta. Már tetszett is neki. Két hét óta nem beszélt nővel. Valami keveset kokettirozott egy igen magas és roppant erőteljes, inkább negyven mint harmincz éves hölgygyel. De hamarosan kitünt, hogy masseuse, és inkább a beteganyagot részesítette benne figyelemben, semmint a férfit.

A második herczegi reggelit hogy végignézte, ő fensége barátnője határozottan tetszett neki.

«Közelébe kell jutnom, meg kell vele ismerkednem!» — mondá hangosan.

A nyugalom — majdnem az örök nyugalom — e tanyáján rendkivül izgatott napokat élt az ifjú ember. Pedig ugyancsak idegnyugtató idő következett: egész napon finom, meleg eső szitált, a hóhegyeken lomha párák vonszolták végig iromba testüket. Álmosság és fáradtság ült mindenen, az úgynevezett ülő bálon is, a melyen az ujságíró volt az egyetlen frakkos vendég. (A bál azért volt ülő, mert bár vagy kétszázan voltak jelen, csak hat pár tánczolt, a többi ülvén, nézte: milyen különös is, hogy némely ember akaratai szerint, sőt rithmusra mozgathatja a lábát!)

Az ujságíró a herczeg barátnéjának kedvéért öltözködött ki, bárha biztosra vehette, hogy az nem jön el. De hátha kérdezősködik — végre is asszony — hogy kik voltak a bálon és valaki azt feleli neki:

— Csak egy úr volt frakkban, egy jólábu fiatalember. Bár halvány, de nem beteg. Egy magyar. Csinos fiatalember, sőt érdekes.

Az ujságíró, a ki nem volt az analitikus irodalmi irány híve, elmosolyogta magát:

— Bolond, úgy látszik már erősen bolondulsz meg vele! (Monológjait is szatmármegyei dialektusban mondotta.)

A következő pillanatban pedig mind csekélyebb birálattal folytatta képzelődéseit:

«Rendes munkával megélni lehetetlen. Az alkalmazott, belátom, soha sem viheti semmire. A boldogulás ott kezdődik, a hol mással dolgoztatunk és mi csak felügyelünk. Tehetségem, belátom, nem eléggé mély és gazdag, talán nincs is. A történelembe aligha fogom beirni a nevemet, de mindennél fontosabb az, hogy az ember éljen. Mennél dúsabban, mennél többet. És minderre más kilátásom nincs, csak a herczeg ő fensége.»

Az ujságíró imperialista és lojális hitet vallott és nem tartozott a faj ama nagyhaju türelmetlenei közé, a kik megvetik és a maguk társaságában lehurrognak valakit, csak azért, mert magasan születik. A rangot elismerő tiszteletből volt benne sok: az apja negyven esztendőn keresztül a káptalan szabója, — az ő előadásában kasznárja. Azért ő sem esett térdre a születés előtt. Mint ujságíró megszerezte azt a bölcseséget, hogy ezek az ötszáz esztendős számtalan ágú koronás külön lények is szeretik a reklámot, mint bármely czivil ember.

«Ha egy tárczát írnék róla?»

Írni azonban nem tudott, hozzá sem mert ülni. Más közeledési módot keresett tehát. Össze akart barátkozni a söntést járó másodkomornyikkal. A tervet elvetette. Vakmerő lesz, a mikor a herczeg — ebéd után alszik — és barátnéja a kutyákat akarja etetni, egyet — az apróbbak közül — lecsal és fölviszi:

— Hoztam egy kedves kis leányt. Ösztönszerüen hozzám csatlakozott...

«Fuj!» Megundorodott magától, bárha izlés dolgában nem volt valami előkelőség. Igyekezett kiverni fejéből az egész dolgot, a melyről fölismerte, hogy a mánia felé fejlődik. Igyekezett magát mindenféle optimisztikus ügyekkel elkábítani. Belekergette magát, hogy ujra szerelmes legyen valakibe, a kiből évekkel ezelőtt kiábrándult. Rajongó és heves leveleket írt e hölgynek, gyopárt szedett és elküldte annak expresse. Izgatottan várta a választ, egész nap a postást leste. Elment a fürdő egyik orvosához, nem azért, hogy megvizsgáltassa magát, de hogy ismeretséget kössön. Az orvos eltette az öt forintot, egy fél grádussal hidegebb fürdőt rendelt, de az ismerkedésbe nem ment bele, nem ért rá. Gőgös természete daczára már-már a pinczérekkel is beszélgetett volna. De azoknak is kevés idejük volt. Egy, a maga betegségétől szörnyen megijedt magyar nagykereskedő volt az egyetlen társasága, a jóakaratu fürdőszolga ismertette meg őket egymással. Csakhogy ez az úr egyike volt a legnehezebb társaságoknak, mindig izgatott, örökké tirolinak öltözködve sétált, alig vánszorgott és folyton

hegyeket akart mászni, kirándulni. Talán érezte, hogy kicsiny az idő, a míg a földön jár, a mit még lehet, sietve kell megismernie.

A kereskedő valósággal elczipelte egy kirándulásra.

Gyalog izzadtak, majd öszvérháton rettegtek, a míg négy vagy öt óra múlván elérkeztek egy tourista kunyhóhoz, a melyet juliusban is jégmező vett körül. Egy kövér gráczi leány mért benne tejet, szolgált vajas kenyérrel és szalámival. A kunyhó előtt két kőasztal és egyiknél ült: a herczeg és barátnéja. Az ujságíró a váratlan örömtől, a hirtelen kinálkozó szerencsétől úgy megijedt, hogy ő fenségeék elmosolyodtak.

«Úgylátszik komikus vagyok!» — gondolta a fiatalember és barátjával együtt bemenekült a kunyhóba. Lassan sompolygott elé és magával hozott rajztékájával kiült a ház elé, alig tíz lépésnyire a magas vendégektől. A szive hangosan dobogott, folyton ő fenségére gondolt, de látszólag legodaadóbb figyelemmel rajzolta a szemben levő tájat. Lassanként nekibátorodott, a kövér leánytól szenet kért, és hogy az ő alakját is fölvázolhassa. A rajz — nagy izgatottságában és mert nem gondolt komolyan arra, hogy művészetet űz — jobban sikerült, mint rendesen. A tej-korcsmárosné nagyokat nevetett, meg volt elégedve, a rajzot elkérte ajándékba. A míg az ügylet folyt, a herczeg és barátnéja halkan beszélgettek, de az abszolut tiszta levegőben minden szavukat hallotta az ujságíró.

Ő fensége szólott:

A herczeg és barátnéja halkan beszélgettek.

— A festőket szeretem. Tisztességes nép, soká élnek, a legtovább. Kissé sokat kérnek aránylag kis képekért, de csak ujabban. Ez a fiatalember talán fotografus is.

Az asszony megjegyezte:

— Ez művész. Nagy haja van.

— A hajukat azt rövidebbre vágathatnák.

— Ez magyar, a másik, a ki bent alszik, az is az.

— Szeretem a magyarokat, aránylag tisztességes nép. Rendes emberek, ha egyszer meg nem bolondulnak.

— Én szeretném, ha ez engem lerajzolna, ebben a tiroli ruhában, a mint a sziklán ülök, a gletscherrel a hátam mögött.

— Mért ne, kint vagyunk a természetben. Ha magának, Juli, ez élczet szerez?!

Előbb elkérték a gráczi leánytól az ujságíró rajzát és miután ő fensége megállapította, hogy a fiatalember jó művész, csak még fiatal, megkérdezték tőle, hogy: «mennyiért csinálna egy szabadkézi rajzot itt a szabadban, most mindjárt?»

Asztalos Aurél — mert az ujságírót így hívták — legelsőbben is felállt és mélyen meghajtotta magát a hölgy, majd pedig ő fensége előtt.

— Bocsánatot, nem vagyok festő! — mondá a fiatalember kedves szomorusággal.

— Talán csak nem akadémiai festő? — Nem baj.

— Író vagyok! — szólt az ujságíró szinte megtörten.

— Veszedelmes emberek! — jegyezte meg Juli.

Ő fensége némileg elkomorodott:

— Azoktól félni kell!

Az ujságíró torka kiszáradt ez izgalomban, csaknem belerekedt, a míg kimondta:

— Ő felsége hadnagya vagyok a tartalékban. És igen boldog leszek, ha csekély művészetem fenséged szolgálatára lehet.

A fiatalember katonai karaktere a herczeget kiengesztelte és miután a vallási kérdés tekintetében is tisztán látott, meginvitálta:

— Tessék közelebb lépni!

Asztalos Aurél ismét meghajlott és a neki kimutatott kövön helyet foglalt.

— A munka tehát elkezdhető! — indított a herczeg. Juli poseba helyezkedett, mintha görög tűz venné körül. Szentimentálisan és édesen nézett a kunyhó falára és csak helylyel-közzel kacsintott a herczeg felé, a ki munka közben szóval tartotta a társaságot.

— Fiatal hadnagy koromban én is tudtam aquarellel festeni, ha a szint a tanárom előbb megjelölte. Ennek harmincz éve. (Ő fensége tizet elfeledett, de az háborúban múlt el.) Szabad a művésznek beszélni munka közben? A ki gyakorlott, annak, azt hiszem, igen. Én szeretném bírni e vidék minden fontosabb pontját kisebb-nagyobb, de csak két szinű rajzokban. Az ég kék és a föld barna.

— Az író úr fenségednek megcsinálhatja! — jegyezte meg Juli.

— Boldog volnék! — szólt a tényleges boldog-

ságtól elvörösödve a fiatalember. — Nekem az mulatság, dolgom úgy sincs, az írást az orvosok megtiltották.

— Ön nem néz ki betegnek! — jegyezte meg az asszony reá sem tekintve.

— Azt maga érzi az ember! — mondá a nagy úr igazi részvéttel.

— A mi orvosunk önt meggyógyítaná. Az mindenkit meggyógyít, ha még fiatalon kapta! — mondotta Juli, majd minden átmenet nélkül megkérdezte:

— Lehetne-e fehérrel festeni? Szeretném, ha a kutyácskáimat mind lerajzolná, mind fehérek.

— Kutyákat igen nehéz rajzolni, nem állanak meg. Tájakat könnyebb.

— Tehát a tájakat lesz szives. Mit kér? — mondá a herczeg becsületes őszinteséggel.

— Egy kis arczképet, fotografiát ajándékba fenségedtől!

A herczegi pár összenézett: ez nobel ember, nem hiába, hogy magyar ember! Ezt fejezte ki a nézésük. Az asszony azonban nyomban megérezte, hogy ez a nagylelkűség, ez a gavallér ajándék neki szól. A grand seigneur ellenben az iránta való hódolat szép jelét látta, azonfelül a jó és előnyös üzletet. A jó üzletet mindenki szereti, bármily gazdag és előkelő legyen is. Ramzestől kezdve egész a herczegig ebben senki sem kivétel. Viszonozni, visszautasítani, el nem fogadni, vagy kárpótolni aztán, — az más. Az elv, a gyönyör azonban marad.

— Bízza csak rám! — mondá a herczeg.

Az alkalmi művész ujra bókolt a fejével és hogy fölszabadult az elfogultságtól, ugyancsak szenvedélyesen rajzolt. Látván, hogy ő fensége igen jó, egyszerű férfiú, a mint modeljét nézte, tekintete bókot-bókra halmozott. A festők különös kézmozdulatával már azt is merte jelezni, hogy a hölgy nehány művészi vonala őt elragadja és egyszersmind elbusítja, mert nem bír vele. Egyébként a fiatal ember ismerte művészete határait és tudta, hogy nem szabad experimentálnia, sietve fejezte be krétarajzát, a melyben volt némi külső hasonlatosság és formai csinosság. Nem volt ugyan Juli, hanem egy szép fiatal hölgy, az, a melyet kapott minta után már sokszor lerajzolt. Asztalos mester, mint a legtöbb dilettáns voltaképpen csak egy női fejet tudott rajzolni, ama bizonyos akademikus fejet.

A nő fölsikoltott örömében, a herczeg is meg volt elégedve.

Az ujságíró másnap két arany inggombot és brilliántos melltűt kapott, sőt egy arczképet is férfi részről. Aláirás még nem volt alatta, ellenben az emlékezetes kirándulási hely neve.

Jelentkeznie kellett audiencziára, hogy megköszönhesse. A kertben fogadták; megmutatták neki a lakás régi képeit. A herczeg kiosztotta neki a a munkát, sőt pár nap mulván magán a telepen, nyilvános nappal végig ment vele és kijelölte, hogy melyik részlet az, a mely neki tetszik.

Az ujságíró szinte egyszerre egészséges lett, nem is fürdött többé. A feje nem zsibbadt, a lába nem csetlett-botlott. A nagykereskedőt, a ki azon melegiben megkérte, hogy az udvari szállítóságot szerezné meg neki, lerázta a nyakáról. Maga sem tudta, hogy, — egyszerre az egész fürdőteleppel ismeretségben állott. A magyar társaság úgyszólván veszkődött érte. Agg politikusok érkeztek a házából, — leöcsémezték. Egy jelentékeny részvénytársaság elnöke minden átmenet nélkül lap-alapításról kezdett vele tárgyalni.

Kis mágnáslányok jöttek a nagyszülőikkel. Hogy, hogy nem, az ujságíró azon vette észre magát, hogy mindennap tenniszezik velük. Sőt azon, hogy

az egyik, a középső kurizál is neki. A kicsi bűbájos teremtés volt, rózsa és aranyszin, gyöngéd, mégis teli, verekedett mint egy fiú és holdas éjjeken franczia verseket írt. Egyike ama mágnásleányoknak, a kik bár sajnálják, de helyeslik a Marie Antoinette kivégeztetését. Az arisztokráczia hölgyei között vannak ilyen kis forradalmárok, a kik ideálnak egy csupa haj költőt, festőt vagy muzsikust választanak; de rendszerint egy kopasz mágnáshoz mennek nőül. Az ujságíró ismerte ez esetet és lovagias tartózkodással viselte magát: nem látta meg a legnyilvánvalóbb agit, a legvaskosabb bókot sem hallotta meg. Egyébként is a herczeggel volt tele.

A herczeg pedig véle. A fiatalember határozottan tetszett neki. Legelsőbben is tiszta, rendkivül tiszta volt. Mindkettő ama pedáns fajtából való, mely nem tűr ruháján egy türemlést, a czipőjén egy porszemet. És ezt kívánja embertársaitól is; e szerint ítéli meg őket. A nagy elvekben is tökéletesen megegyeztek:

— A vallás-erkölcsi alap a fő, ha nem volna isten, akkor is hinni kellene benne. Vallás nélkül az emberiség folyton Kaint és Abelt játszana.

— Úri embernek kell lenni, mindenkinek úri embernek. A mit kimondunk, annak úgy kell lenni. A következetesség a fő. Az ember egyenesen tartsa magát.

— A szegények jórészt tolakodók és hazudnak, de azért nem kell velük rosszul bánni. A cseléddel azonban fraternizálni nem szabad. Ha nem fogják őket szigorúan, akkor csalnak és lopnak.

— Mindenkinek szabad akarata van, tehát mindig a jót és tisztességeset kell akarni.

— A politika voltaképpen a császár dolga és a hadseregé, övék a felelősség. Azt nem lehet kívánni, hogy a más ostobaságaiért esetleg a felség szenvedjen területe épségében, a mitől isten ments. A haszon — esetleg — legyen a másé, a kár pedig az övé? Ez nem megy!

— Nem kell reformálni. A reformerek svindlerek. Kálvinisták és zsidó ujságírók mindenféle bolondokat akarnak, a mit ők mindenféle szép neveken neveznek el. Nem kell más, mint mérsékelt előrehaladás.

Aurél nem tetette magát, nem szolgai hajlandóságból, de őszintén osztotta ő fensége meggyőződéseit. A gazdag bourgeoisie, az eladósodott úri osztály, a herczeg erkölcstana és világnézlete: voltaképpen ugyanegy. Hogy egy, sőt több, esetleg nagyon sok magyar ujságíróban rezonál: ez csudálatos és még a regényíró fantáziája előtt is fölöttébb szövevényes. Nincs is mit bontogatni. Elég az hozzá, hogy Aurél nem értette, hogyan élhetett, a míg a herczeget nem ismerte és boldogságát csak az rontotta meg, hogy folyton rettegett:

— Egyszer csak kitesznek! Otthonról megírják ki vagyok, kinek tartozom. Csaknem az összes belvárosi szabóknak. Egy gorombáskodott is velem. Miket mondott! Esetleg azt is megtudják, hogy az apám papszabó volt és predikátumom, sőt pecsétgyűrüm is inkább anyai ágamat illeti egy papbácsi révén!

A ki azonban egy valóságos herczeg közelébe jut, azt még a gondviselés is kedveli. Azok a magyarországi nagy urak, a kiknek némi — hihetetlenül alázatos — érintkezésük volt a herczeggel, dicsekedtek az ujságíró ismeretségével, jókat beszéltek róla a háta mögött, nehogy az viszont róluk beszéljen rosszat. Nem tudták mennyire ül benne a nyeregben. Talán egészen?!

Ő maga nem tudta, hogy áll. Julit mulattatta, felüdítette, az bizonyos. De a férfi nem tudja, hogy áll egy asszonynyal, a míg az neki meg nem mondja. Ostobák és gyávák vagyunk jórészt és nem hódítunk úgyszólván soha. Csak behódolunk!

A fiatalember próbálta kémlelni a helyzetet. De két álló hétig semmi pozitivum, kivévén két igen jelentéktelen szimptomát. Az egyik az, hogy Juli az ujságíró keskeny és kövérasszonyos kezét nézte, ráütött:

— Hogy tarthat egy férfi ilyen kezet! Ez csúf. Keményíteni kell, vívni!

A másik jelenség valamivel súlyosabb, négyszem közt történt. Az asszony meglehetősen ridegen kérdezte:

— Van önnek készpénze? Nem szűkölködik?

A fiatalember elvörösödött, a pénzkérdés váratlan és brüszk fölvetése megalázta. Ám a következő pillanatban már tudta, hogy e sértés ránézve értékes, ha ki tudja használni. Felugrott, vette a kalapját és az ajtónál mondá:

— Ezt a kérdést senkinek, sem másnak bárkinek is, nincs joga hozzám intézni.

Juli megsajnálta a mit mondott, de igen okos nő volt. A fiatalember után ment, megfogta a kezét:

— Na, na, csak nem kell heveskedni, megsértődni. Én tudom, maguk írók kik? Én színésznő voltam, egy ménageon éltem magukkal. Önök között még a legjelesebbek is megszorulnak tíz forint erejéig — olykor. Ismertem egy akadémikust, minden évben éhezett egy-két napot. Nem tudják a jövedelmüket beosztani. És hogy a szinészek mindent elköltenek a hasukra, maguk meg kidobálják a pénzt, hogy úrnak látszassanak. Maguk olyanok, mint egy-egy rossz asszony. Na, na, haragudni azért nem kell! Aztán maga még nagyon is fiatal. Hány esztendős?

— Huszonhét.

— Én is annyi. De én sokkal többet láttam, éltem. Én tőlem semmit rossz néven nem szabad venni. Én vagyok a jó Juli. Azt hiszi, hogy a herczeg azért szeret engem, mert csinos vagyok? Azért mert jó vagyok. Hozzám bizalommal lehet. Tudom én, hogy mit jelent az, a mikor nincs készpénz; eleget nem volt nekem is. Akkor dobálództam a banknótával, most élére rakom a nikkelpénzt is. Tudja-e Asztalos, mennyi van a könyvecskében? megmondom magának: egy félmilló. Ha egy kis pénz állandóan együtt van, nagyszerűen fiadzik, azt mondhatom magának. A herczeg nekem születésnapomra is pénzt ad, csakhogy ő fenségének fogalma sincs az értékről. Multkor egy százast kaptam tőle a születésnapomra és nagyra

volt vele, hogy ő milyen nobilis. Máskor meg kisebb fehérneműre tízezer forintot ad. A fenség nem jár mi közöttünk, emberek között a földön; ő egy katona és egy angyal. Egy angyal a katonában!

Juli roppant jóízűen nevetett, boldog volt, hogy közönséges és régi dolgokról beszélhetett. Elvette Auréltól a kalapját, leültette, kérlelte, mulattatta:

— Tudja-e, hogy magát a herczeg nagyon megszerette és tudja-e miért? Mert látta, hogy irántam nagyon figyelmes és lovagias. Szereti, ha tisztelnek. Már többször férjhez akart adni. Folytak is ez iránt tárgyalások, de a vőlegényektől azt kívánta, hogy az esküvő után nála hagyjanak. Csak egy báró akadt, a ki ebbe beleegyezett. A fenségnek egyszerre eszébe jutott, hogy a ki erre képes, nem tisztességes férfiú, nem úri ember. Kiutasította.

Ezen már az ujságíró is elnevette magát. De még mindig megmaradt sértődött álláspontjánál, sőt elvi kijelentéseket is tett:

— Az a férfi, a ki nőtől pénzt fogad el, gazember.

— Akkor az a nő, a ki pénzt vállal el férfitól, szintén az? Én is az vagyok? A kinek van, az ad a másiknak, ha akar. Kell? Adjak? Majd megadja, ha miniszter lesz. Ojjé, láttam már én sokkal tökkel ütöttebb minisztereket, mint maga. Előszobázott nálunk Bécsben nem egy. Különben nem erőltetem, maga egy affektáns. Vagy egy ravasz. Mit akar maga itt? A herczegtől akar valamit. Mondja mit?

Az ujságíró elhalványodott: most mindjárt megtörténik a leleplezés! De az asszony inkább jóakaratúnak mutatkozott:

— Mondja meg, én keresztül viszem.

A fiatalembert kezdetben zavarba hozta a Juli elfogulatlansága, de a tiszta helyzetben visszanyerte nyugodtságát és jó svádájára méltó határozottsággal szólott:

— Nem akarok semmit. Szeretem a pályámat és azon sem ő fensége, sem ön nem használhatnak semmit. Az önök társaságába jutottam, tudom, mint pótművész és nem mint férfi. De nekem tetszik a társaságuk. Ez fürdői ismeretség és tudom, vége, ha vége a fürdőzésnek. Ő fensége bölcs ember és nekem igen tanulságos, hogy közelében lehetek. Ez élvezetes nekem. Ha valaha drámát irok egy herczegről, legalább tudom, milyen. Pénzem, a mennyi nekem kell, van. A mi pedig a főokot illeti, hogy itt settenkedem, azt nem mondom meg.

Ez utolsó mondatot remegő hangon mondotta. Nem tettetésből, hanem mert érezte, hogy ebben van a koczkázat, a merészség, a mi miatt esetleg nyomban kidobják. Ámde Juli egyike volt a legegyszerűbb asszonyoknak, egyenes, csaknem katonás, a temperamentumában a legőszintébb. A férfi két halvány arczát az erős kezei közé fogta és kedveskedve szólt:

— Maga szerelmes belém. Ezt értem. Erről lehet beszélni; de nem most!

A pillanat, a melyben a herczeg délutáni álmából — immár harmincz éve rendesen — fel szokott ébredni, közeledett. Az ifju embert az asszony ezúttal elküldte. Ám az a tekintet, a melylyel utánanézett, jóakaratú, sőt gyöngéd volt, ha nem is szerelmes. Viszont az ujságíró, a mint kikerült a palotából, úgy érezte, hogy a kelleténél jobban kedveli ezt az asszonyt.

«Csak most, csak most ne csináljak valami bolondot!» — gondolta magában. Pedig csaknem rá volt szorúlva, hogy az ügyhöz, magához méltatlan dolgot cselekedjék; az utolsó forintját előlegkérő sörgönyre költötte el és ha estefeléig nem jön meg a kért, nem nagy összeg: ma nem vacsorál. És ha nem jön meg holnap reggel, sőt délben sem, azután sem? A hoteljában étkezni nem lehetett, a vendéglőben adós nem maradhatott. Hogy magasrangú ismerőseitől kérjen kölcsön, erre olyan ijedten gondolt, mint valami perverzitásra, a melybe iszonyatos volna beleesnie. Ha a portástól, pinczértől kér, mindenki megtudja és vége mindennek. Iszonyú képzelődései voltak: a lap, a hol dolgozott, hirtelen megbukott, vagy elcsapták a távollétében. Valami pletyka támadt. Egyszerűen nem

adnak előleget, mint a hogy odahaza már akárhányszor megcselekedték. Igen, de az otthon volt! A távolban csak nem hagyják el? Épen a távollevőket szokták elhagyni.

Nem volt Budapesten senkije sem, a kitől ötven forintot kérhetett volna kölcsön. Csak hogy ezt az ügyet tisztességgel megúszsza, rabolni tudott volna. És erkölcsi magaláztatása mellett fizikai gyötrelmei is voltak: éhezett a szó szoros értelmében. És délfelé, frissen vasalt lawn-tennis ruhában tenniszeznie kellett a kis mágnás lányokkal. Ügyetlen volt, szórakozott volt. Az öregebb comtesse leszidta, a kisebb kicsufolta, a középső megkérdezte:

— Mi baja magának?

— Egy álló napja nem ettem egy falatot.

— Miért?

— Nem volt.

— Nem volt mit ennie? Hogyan érti? — kérdezte a lány.

— Egyszerűen. Nem volt pénzem Nincs egy krajczárom sem. És talán nem lesz holnap sem. Úgy, hogy én egy koldus vagyok. Nem vagyok egy comme ill faut ember, én egy koldus vagyok. És maga egy koldussal tenniszezik. Egy csavargóval, a ki talán már holnap kérni fog, kérnie kell, mert éhen nem halhat. A comtesse azt hiszi, tréfálok, vagy megbolondultam. Nem, csak annyira elgyengültem, hogy nem bírom többé fentartani a tisztes látszatot. A konvencziót. Nem tudok hazudni, valakinek meg kell mondanom az igazat. Hogy bele-

loptam magam a társaságukba. Nincs rá jogom. És ezt mondja meg a papának és a nagypapának. Az angol kisasszonynak is, a ki méltán gyanakodott rám...

A lányok a beszélgetőkre kiáltottak, angol játékszavakkal hivták őket, de látva, hogy mennyire el vannak merülve a diskurzusban: mindkettőt kihagyták a játékból. Egyébként is fürdőn voltak, a hol nem jelent semmit egy kis geniális társasági szabálytalanság. És azt sem vették észre, hogy a comtesse kiejti kezéből a lapdaverőt, a fiatalember halotthalványan, kék ajkakkal mindegyre lázasabban beszél:

— Szélhámos azért nem vagyok, csak éhes. Semmit, a mi nem fair, nem tettem, de még tehetek. Talán gyalog fogok innen hazamenni.

A táplálkozás hiánya, ez a kis hirtelen támadt vérszegénység, az emberi testnek ki tudja micsoda romantikája kergette bele ez oktalan és czéltalan vallomásba? Raison szerint mindenkinek vallhatott volna, csak ennek a leánynak nem, a kiről tudta, hogy az lassan, de biztosan kezd beléje szeretni. De az élet ideális jelenségei és azok felfogása ellen valami brutális düh fogta el éppen azért, mert az éhezésben erkölcsi megaláztatást is érzett: még egy nagyobb megaláztatásra törekedett. Lehet különben, hogy tudtán kívül a számítás ösztöne is benne volt az őrület e megnyilatkozásában. Az valószínű, hogy biztosra nem vehette a leány megundorodását. Egyelőre az nem is érzett iránta mást, mint heves, fájdalmas szánalmat; a benső sírástól elfulladó hangon kérdezte:

— Nincs pénze? Elköltötte? Mért nem kér újat? Az apjától, a bankárától, — a nagypapától. Ilyen könnyelműséget! Mért nem hozott magával eleget!?

Az ujságíró fölnevetett és a nevetésben fölfrissült, magához tért:

— Nuszika, el ne áruljon, nem volt igaz az egész. Az igaz annyi, hogy én nagyon szegény ember vagyok, nem tudok annyi pénzt keresni, a mennyi nekem kell, mégis az urat adom, maguk közé járok és meg merem fogni a maga kezét. A maga szép, fehér szent kezét. Sohsem teszem többé, csak ma utoljára.

A leány fölállott és rajongás nélkül, szinte szárazon mondá:

— Én pedig ma reggeli imádságom előtt megesküdtem, hogy az én kezem senki másé nem lesz, csak a magáé! Akarja?

Nem nézett a férfiúra. Úgy is aligha azt látta volna, a ki előtte űl. A kinek esküdött, a kihez kivánkozott: az úgy is benne élt mint képzeletének alkotása, vagy előtte úszott mint látomás, a kékhegyekben hömpölygő ezüst felhőkön járó. Ő maga sem látszott földi lénynek, arczából — a melyre rásütött a teljes nap — mintha valamely tüzes, de enyhe világosság áradna szét. Szemei szikráztak, szőke haja szálanként égett. Rendes körülmények között a szembenülő szerencsés fiatalember valamely égi csudát látott volna, de most csak egy excentrikus mágnáskisasszonyt látott sárga tónusban.

— Mind a ketten elvesztettük az eszünket. Ilyent nem szabad beszélni Nuszika! — mondá igen halkan, aztán fölkelt. Az ajkán volt, alig tudta visszafojtani, majd kimondta:

Kedves kis rajongó comtessem! Azonfelül nem vagyok én egy szegény nemes. A kornak egy piszkos kis hőse vagyok, egy rossz lábú ember, a ki futni akar a gyors futókkal. Az apám pedig papszabó volt!»

Önuralma visszatért, szó nélkül elfordult a leánytól s odament a társasághoz:

— Szégyenlem magamat, de a fejem nagyon megfájdult. Nuszi comtesse is rosszúl bánt velem, ép most fejtette ki, hogy az ülő életmód miatt tulajdonképen minden író szamár!

Az ujságíró, a ki helyén volt, mert már szépen hazudni is tudott, köszönt és a leányok vidám kaczagása között megindult a telep felé egyenesen egy ismerős kávéházba, ahol egy nagy csokoládét rendelt. Hősiessége ilyen módon elhagyta és nem bánta már: lesz a mi lesz! Biztatta ugyan magát, hogy a pénzes postás már utban van és megkeresi itt, éppen itten. Ez a bizodalom éppen csak addig tartott, a míg felüdült a kisebbrendű evésben. A szivar azonban már semmi mód nem ízlett, félig elszítta és aztán letette, hogy egy pillanatra kimenjen az utczára és ha lehet — fizetés nélkül — elmenjen haza a hotelbe. A mikor pénze volt, bátran és vidáman tett meg ilyesmit, másnap aztán ő figyelmeztette a fizetőpinczért, hogy tartozik neki. Most azonban oly ügyetlen, oly gyanús volt, hogy szinte megállították, a mint elrohant, csak annyit mondva egy pinczérnek:

— Ha keresnek, mindjárt jövök!

Hazaszaladt, hogy levághassa magát az ágyára, sírhasson kedve szerint. A pénze azonban a portásnál várta már, rossz czímen küldték, azért késett. De többet küldtek, mint a mennyit várt. Megfogta a rongyos, haszontalan papirost — az utal-

ványt és megcsókolta. Aztán elordította magát dühösen:

— A pénz, a büdös, a nyomorult pénz!

Nem birt magával, annyira elöntötte a harag és a boldogság. A mint meghiggadt, végképen meghiggadt benne az itélet: a pénz minden. És ebben a pillanatban rossz ember lett. Két pillanat megcsinálta életének egész programmját.

«Az asszony a kedvesem lesz; a lány a feleségem lesz!»

Ez volt az ujságíró életprogrammjának végső következése. Most már vacsorázott, most már pénze volt, erősnek és határozottnak érezte magát. Sőt az életkedvnek olyan bősége támadt föl benne, hogy rendes időben, tíz órakor le sem tudott feküdni. Különben egyébkor is, ha több pénze volt, mint a mennyi néhány napra elég: úgy felizgatódott, hogy nem aludt féléjszakán át.

A hotelek és minden nyilvános helyiség csukva; tiz órakor itt már minden meghalt egy éjszakára.

Egyedül járt az óriási gasteini völgyben, melyet a természet éjszakának idején mindég visszapörölt a kulturától. A sziklák, a fák, a rengeteg volt az úr megint és az óriási öt-hat emeletes emberi lakások is valami fantasztikus természeti alakulásoknak látszottak.

Az újságiró kénytelen volt némiképen átalakulni költővé. A rejtelmes és nagyszerű hangulat hatása alatt elment a Nusziék külön kis villája elé és ott föl és alá járt. Az egyik ablak zsalugátere között fény-

sávok: a kicsike bizonyosan még ébren van, talán sír és gyötrődik miatta:

«Szegény jó leány, megérdemelné, hogy nagyon szeressem!» — gondolta Asztalos Aurél és csókokat hintett az ablak szárnyában. Aztán szépen elgyalogolt a herczeg palotája elé. Ott sötét volt minden, annak az ablakaira nem hányt föl eszményi csókokat. Ellenkezőleg: még az járt az eszébe, hogy mennyire nyugtalankodhatik miatta Nuszi. Úgy vélte, hangos zokogását hallja az éjszakában és szíve emiatt izgatott boldogsággal tölt el.

«Vagyok valaki, leszek valaki! És mától fogva újra kezdem az életet. Testileg gyenge vagyok, a munka, a nyomorult piszkos munka kipumpolt, tőkém nincs, — nem vagyok arra kötelezve, hogy bárki iránt is elnéző legyek. Semmi erkölcs, semmi gyengeség, semmi buta jóság és kényeskedő lelkiismeret! Ha élni akarok, ezekkel nem szabad törődnöm. Már pedig élni akarok. Öreg ember akarok lenni, mint a kik itt sétálnak, az öregség nem is oly csunya. Aztán addig még szédítően és kiszámíthatatlanul sok idő telik, millió meg millió percz. Mind öntudatosan akarom kiélni és mind boldogan. Szenvedni, megaláztatni nem akarok többé. Sőt a mi a meghalást illeti...»

Elkaczagta magát. Eszébe jutott, hogy gyerek korában, a mikor az első nagy halálfélelem rájött, azzal vigasztalta magát, hogy a mikorra ő öreg lesz: már más természeti rend lesz, a halált meg tudják gyógyítani, vagy az egyszerüen magától beszünik!

Véletlenül — bizonyára, akaratán kivül — a szerény gasteini temető mellett vitt el az utja. Félelemmel és undorral fordította el a fejét. Hanem a hogy a szerpentin fordult, megint csak a czínteremre esett a tekintete. A márványkeresztek, mint megannyi immenzis ujjak, hivták, invitálták.

«Ezek engem marasztanak. Érdekes volna, ha ide vinnének, ha itt halnék meg!»

Adta önmaga előtt a bátrat; de menekült föl a telepre, hátha emberi, helyesebben asszonyi lényre akadna. Ez utóbbira hihetetlenül vágyott, ha csak egy golyvás parasztnő akadna, akár csak egy kis közömbös beszélgetésre. Senki, sehol, a hegyről lefelé törő vizerek csacsogtak és a nagy vizesés bömbölt mindenféle bolondságot össze-vissza. A rejtelmes gasteini víz, a melynek gyógyító tartalmát nem birja kimutatni senki. A tudomány azt mondja, nincs benne semmi és közömbös meleg viznek nevezi, és mégis bizonyos, hogy a kifáradt szervezetet fölizgatja, sőt némely mértékig föl is újítja. Az újságíró melléje állott egy ilyen meleg érnek, nézte, majd lehajolt hozzá és arczát — szinte szimbolikusan — megmosta benne:

«Ezzel lemostam magamról a régi életet és ezennel új életet kezdek!» — mondá és csakugyan meg is kezdte az új életet, hogy letiltotta magát arról a heves vágyakozásról, a mely egy bármilyen asszony-ember felkutatására üzte. Alkudozott a vérével, látott is valami macskajárásu szobaleányt tovasurranni egy hotel előtt, de nem nézett utána.

«Fegyelmeznem kell magamat, ez az első!» Most nem került ez még nagy erejébe. Azért nehezen ment haza. Legalább ha egy pohár cognacot ihatott volna valahol. Csak egy kevés pénzt költhetne el bármire. Elment a czukrászda ajtaja előtt és tréfából megkopogtatta.

— Azt ugyan verheti! — szólalt meg valaki a háta mögött, magyarul. Egy rongyos, de igen nagy télikabátba burkolt, nagy fekete kalap alól szólalt meg egy árnyék, a kiben a fiatalember egy félismerősére, valami ötödrangú újságiróra talált. Izetlen, összeférhetetlen, mord fiura, a kivel otthon nem igen barátkozott. A holtbeteg emberke olyan volt mindég, mint a megfagyott epe: mart, keserített mindenkit. Keresetének javát patikára és párbajozásra költötte. Most azért volt itt, hogy halálos betegségeiből kigyógyítsa magát alaposan, mert szintén új életbe akart kezdeni: meg akart menteni az erkölcsnek egy erkölcstelen leányt. Ha meggyógyult, erős lett, magához akarta venni.

Kezet fogtak, Asztalos Aurél nagyon örvendett, friss hireket hall otthonról. Azonban erősen barátkozni nem akart vele még a fürdőhelyen sem. Megveregette a vállát:

— Maga az igazi lump. Itt a bezárt czukrászda és kávéház előtt ül egyedül, csak hogy része legyen valamely éjszakai kávéházazásban.

— Jó, jó! — felelt a rongyos kartárs és felszedelődzött.

— Hová megy, én miattam megy el? Mikor jött? Semmi újság?

— Jó éjszakát. Semmi.

Visszafordult és hogy egy kis distanczia volt közöttük, jó hangosan szólott:

— A herczeg a birtokai után három képviselőt küld a házba. Ez a magyar alkotmány. Ez a magyar parlamentárizmus. Az egyik meghalt. Még a halál is kedvébe jár annak, a ki egy herczeghez tudott dörgölődzni! Ha kegyed szemes! Miért ne kegyed? Bele való! — Még valamit morgott, aztán eltünt az éjszakában.

Tüzes taplóval a fülében — a rendes magyar karrierre, a képviselőségre gondolva — hajnalban aludt el. Korán reggel felköltötték: a comtesse angol misse lehivatta a társalgóba. A rendes körülmények között végképen czitromszínű hölgy vérvörösre változva előadta, hogy a Nuszi küldetésében jön. Előadta továbbá, hogy az ideális szerelemnek nagyobb pártfogója nála nincsen és szivesen meghal az eszményi érzések szolgálatában és érdekében. Ő boldog, hogy bizalmasuk lehet, hallgatni fog mint a sír, de egyszersmind vigyázni fog. Igen sokat beszélt magáról — akárha Dickensből mondana föl néhány levelet. Végre csakugyan rátért Nuszira, a ki az éjjel részint sírt, részint a spiritus-masinán egy önkészítette tortát sütött. A masina csak reggeli főzésre volt predestinálva, következésképen a csokoládé-torta részint nyers, részint cseppfolyós lett. Ámde virágokkal teli dobozba volt pakolva és melléje téve a következő tartalmu kis levél:

«Küzdjön, én vele vagyok! Annie.»

A fiatalember nem nevette el magát, ellenkezőleg, könnyezett.

— Mondja meg — mondá a missnek — Annie comtessenek, hogy ön sírni látott. És mondja meg neki, hogy a küldeménye hatott meg. És sugja meg neki, hogy egyébként már minden rendben van.

— Minden rendben van! — ismételte az angol hölgy fontoskodva és titokzatosan.

— Mondja meg Nuszikának — ha olyan jó akar lenni, ha megteszi — hogy a szárnyaim újra megnőttek és nincs oly boldog ember a világon, mint én. És talán szerencsés és erős is leszek.

— Erős, az a fő! Az erő, csak ez az egy a mi a tény! — prédikálta a miss és olyan erősen megrázta az Aurél kezét, mint egy férfi. Egyéb szónoklatot is tartott volna még, de a fiatal embert a herczeghez hívták sürgősen.

«Valami baj lesz» — gondolta az újságíró, babonából, épen azért, hogy baj ne legyen. Nem is volt, sőt inkább öröm, a lehető legnagyobb: a mit a nyomorék újságíró, mint kikaparásra érdemest kitűzött neki, ott állt előtte készen. A mandátum úgyszólván ott feküdt a kerti asztalon, a Juli főzelékes tála mellett. A herczeg rendkívül jókedvű volt, még szóviccezeket is akart csinálni ez alkalomból, hogy megkérdezte tőle: volna-e kedve képviselő lenni.

— Képfestő és képviselő, mindegy! — mondá érthető, de hiányos magyarsággal. Ő fensége neve-

— *Mondja meg, hogy a küldeménye hatott meg.*

Bródy: A nap lovagja. 40. lap.

tett ez élczen, Juli is, Aurél is. De a herczeg komoly férfiú volt és komolyan fogta fel a dolgot:

— A maga tisztességes gondolkodása tetszik nekem. A kormányzóm kérdezi, kit akarok, mivel az öreg Majeczky Pesten ellumpolta magát és meghalt. (Mindössze hatvankilencz esztendős volt. A korától még élhetett volna!) Négy jelöltet is ajánl, válaszszak közüle. Ki tudja miféle tüzfejek, én nem mehetek oda. Hogy megvizsgáztassam őket. A barátném kérdezősködött önre magyarországi ismerőseinknél és onnan a legkitünőbb konduit-lista érkezett.

Juli, a barátné oda se figyelt a beszélgetésre, mint a kit az ügy nem illet. Az újságiró glédában állott, mint a katona, a herczeg pedig jókedvűen kommandirozott tovább:

— Oda maga le fog menni. Ott néhány igazán szép gobelin van a kastélyban. Husz éve nem voltam ott. A jószágkormányzó egy nagy zsivány, de tisztességes rendes ember. Mindent rendbe fog hozni. Azaz, hogy ott magának beszélni kell. Az szép, a ki beszélni tud. A hadsereget ne említse, tegye meg nekem azt a szivességet. Maguk mindjárt az adóval kezdenek és hanyagságra ösztökélik a szegény népet. A papoknál jó koszt van, ott enni kell. A korcsmába a népet a tisztek összehivják és ott maga szavalatot mond. Persze: Rákóczi, Kossuth, Petőfi...

A főmagasságu herczeg tréfálni méltóztatott e komoly nevekkel, a melyek az ő számára sem vol-

tak komolyság nélkül valók. De atyai és valóban őszinte jóindulatában ugratta a fiatalembert:

— Maga persze szeretne ellenzéki lenni, kellene, mi?!

— Én meggyőződésből kormánypárti vagyok. Az édes atyám is az volt — mondá a fiatalember.

— Elég baj! — mókázott tovább ő fensége. Majd igen komolyan hozzátette: — A kormányok mind rosszabbak és rosszabbak. Igen hiuk. Nagyon szeretik magukat megerősíteni. Ha ez így folyik, önöknek még olyan kormányuk lesz, a mely mindazt megcsinálja, a mit az ellenzék akar. De én katona vagyok, nem törődöm a politikával. Egy szivességre azonban kérem önt, ha jónak látja, megteheti: hirdesse, ha már képviselő lesz, hogy fő a férfias jellem, az engedelmesség és izgáskodni nem kell, nem szabad, nem lehet.

— A hirtelen haladásnak, polgári dolgokban a gyors attaknak én is ellensége vagyok! — mondá az újságíró némileg elfogódva, mert nem tudta biztosan, vajjon ez a pont tökéletesen beleillik-e a herczeg kissé egyenetlen politikai programmjába. De beleillett, rendben volt ez is, a többi is. Sőt Juli a jószágkormányzónak a levelet már is irta és délebédre az újságírót ott marasztották. A herczeg nem az egyedül evő főmagasságok fajtájához tartozott, sőt ebben rendkivül polgárias hajlandóságai voltak: szerette, ha volt valaki az asztalnál, a ki az úgynevezett «elő-evés» művészetét értette és az ételeket dicsérte. Mindkettőt könnyű volt bárkinek is megtenni, mert a milyen rossz, száraz és erőt-

len volt a herczeg konyhája Bécsben, olyan jó, izes és erős itt. Délután háromig is eledegélték a második reggelit. A herczeg szolid katonatörténeteket beszélt el, barátnéja pedig némileg vastag bécsi anekdotákat adott elé. Egész családiasan voltak, a mikor vendéget jelentettek.

Karlsbadból átjött alázatos vizitre egy valódi, cselekvő magyar miniszter. Egy hangos szavu mágnás, a kinek szemei úgy hatottak, mintha be volnának téve, még pedig nem valami előkelő optikus műtermében. Ám az egymástól divergáló kék üvegek ugyancsak jól láttak és a báró — bárha a lábai is vékony vendéglábaknak látszottak — ugyancsak elevenen mozgott. A haja mintha bádogból lenne, a hangjából mintha károgó mikrofon szólana és mintha mindég leczkét mondana föl, valamint egy férfiura változott Alesia, Coppelius mester legszebb műve. Csupa valószinütlenség volt ez az ember, a kinek látszólag közömbös volt, hogy e világon él. És ehhez képest kora sem haladt előre; ifjuságától kezdve aggastyán koráig megmaradt állandóan ötven évesnek. Különben a politikát legfőképen a benne rejlő ravasz elementumért üzte, — csökönyösen, kiirthatatlan előszeretettel.

A herczeghez Karlsbadból rendszeresen el szokott látogatni. Nyiltan azért, hogy tőle — mint praktikus és nagy tapasztalatú férfiútól — tanácsokat kérjen igen komplikált dolgokban. Tényleg azért, hogy a fenségen át kontaktust tartson fönn a legmagasabb körökkel és hogy egy-egy — a távolban — elsülő pletykabombát röpíthessen fel vala-

melyik kollegája ellen. A herczeg rendszerint nem unta; pletykát hordott neki a másik világfürdőből. De most nem volt kedve fogadni. Juli beszélte rá.

Asztalos Aurél készülődött, hogy szerényen visszavonuljon.

— Maradjon csak. Ettől lehet hunczutságot tanulni — mondá a herczeg.

A miniszter kezdetben nem vette észre az újságirót, egyszerűen körösztül nézett rajta. De a mikor látta, hogy itt kitüntető melegséggel bánnak vele, neki is udvarolt, őt is «alázatos kéremszépen»-ezte. És gép-beszédét nem egyszer megállította, hogy megkérdezze:

— Nos, mit mondsz hozzá *te*, a ki a magyar viszonyokat ismered?

Az újságiró nem mondott semmit, lesett, kéjjel figyelt és szerelmesen élvezte a helyzetet. És közben-közben lopva szerelmesen nézett Julira, a ki őt e szituáczióba beállította. Az asszony hasonlóképen nem nézett rá haragosan. A fiatalember finom rajzú teljesen borotvált képe, sűrű és kemény szőke haja, keskeny, kissé állatias, ám teljesen fiatalos homloka, szóval az egész ember rendkivül sokat nyert a két öreg ember mellett. Ha nem tetszett volna Julinak, még akkor is kellett, hogy hozzá tartson, mert bármit beszéljen a tudomány, a tekintély, sőt maga az asszony is — a mi az asszonynak legjobban imponál, az a fiatalság. A férfi az nincs így és korunknak szóbanforgó küzködő hőse, kinek ime sült galambok szállnak a szájába: igazában szerelmesebb volt itt a magas uraságokba,

bárha azok kisebb rendű földi teremtmények, mint a herczegi kedvesbe, a kinek humora, józansága, jósága és kétségkívül csókra berendezett szája van. Ez érzületekben a fiatalember ezuttal megkülönböztetéseket nem tett, mohón szivta be azt a beszélgetést, a melyet a herczeg, a miniszter és Juli, a nép leánya rendeztek különféle tárgyakról, férjhez menendő herczegnőkről, megveendő ellenzéki férfiakról, intriguans udvarhölgyekről, freskókról, kutyákról, valláserkölcsi alapról, magas állásu rossz asszonyokról, lóversenyekről és a házassági törvények reformjáról.

Az újságirónak feltünt, hogy a miniszter sohasem mond semmit, a miről nem biztos, hogy kellemes a herczegnek. És bármit mond, abból az alattvalói devoczió érzik ki. Valami katonai alárendeltség, mintha az államférfiú a herczeget magánál több csillagos miniszternek tartaná, bárha annak a magyar államhoz, rengeteg nagy magyarországi birtokain kívül csak igen csekély alkotmányjogi köze van. A rang teszi ezt, vagy a tapasztalatok következése, sok százados erőpróbák tanulsága és eredménye. Oly óriási fensőbbsége van egy nem magyar herczegnek egy magyar mágnás fölött? Miért? Talán azért, hogy a multban valahányszor akarta, ez a fensőbbség elismertette magát és sokszor a maga lakáj szineibe öltöztette az urakat?

Az újságiró jó, sőt nemzeti hazafi volt, mégis a distingválás közben a herczeg pártjára állott:

— Ezek férfiak, ezek konzekvensek, akarnak valamit és a mit akarnak, a mellett megállanak hat-

száz esztendeig! Ezek még puhák mint a viasz, századról századra, sőt évtizedenként más figurát lehet belőlük és rajtok kinyomkodni! — így gondolkodott magában és ha csak lehetett, kissé gunyoros volt a miniszterrel szemben. Szerényen, mert hősünk a fehér papoknál tanult és bizonyos alázatosság nem hiányzott a beszédéből soha.

Egyszer azonban kitört. Arról volt szó, hogy milyen most a hadsereg és polgárság viszonya odahaza.

— Na, na! — mondá az excellencziás mikrofon. Majd — mintha rosszul volna beigazítva, hozzá berregte ezt e félmondatot: a hadsereg természetesen nem hibás, de mégis a büntetőtörvénykönyv reformja . . .

A fiatalember alkalmasnak vélte a pillanatot, hogy egyetlen politikai gondolatát, melyet kiirnia sohasem lehetett, kezdetben csendesen, de mind nagyobb hévvel előadja.

— Ugyan kegyelmes uram, ne tessék rossz néven venni, de odahaza még a miniszterek is felülnek az oktalan chauvinségnek, az évszázados és ostoba félreértéseknek. Magyarországon a czivil társadalom össze-vissza, hiányos, részben rossz törvények alatt él. Ott nincs meg még semminek a végső formája. Félkemény minden, mint a félig megfagyott kocsonya. Ha helylyel-közzel erős is, nem megbizható az egész. Az egész monarchiában csak egy van a mi megbizható, szilárd és egységes és ez a hadsereg. Ennek a szervezete: nagyszerű és minden izében ép. Vannak tradicziói, van erkölcse,

van czélja, kijelölt utja, igazsága és becsülete. Absolut igazságot én sehol sem találtam, csak a hadseregben. Ha életem, becsületem koczkán van, a hadsereg akármelyik két tisztjére könnyü szivvel rábizom mind a kettőt. Ott van egy konstant közérzés. Konstant. Még a kultura érdekében is többet tesz, mint az egész polgári kultura. Ott nevelik a népet és nem a népiskolában. Ott marad meg az egészséges emberanyag és pusztul el a gyenge. A kinek egyenlőség kell, a hadseregben azt is megtalálja. Egy kárpitos legény, ha tiszt lesz, bejuthat a király báljába. És a polgári elem, az egész ország még mindég nem áll el ostoba antipatiájától. Ha a hadsereget nem szereti, magát nem szereti, a mi benne jó és kiváló.

Fuj, micsoda állapotok! Az az ország, a mely a hadseregét nem imádja, veszedelmes trottli és megérdemli az ostromállapotot. De az ország, maga a nép jó, csak félre van vezetve. Önök kegyelmes uram, bocsánatot — önök az államférfiak a hibásak. Önök nem dolgoznak a mellett, hogy a nemzet megértse a nagy ügyet. Önök — a kegyelmes úr bizonyára nem — azon munkálkodnak, hogy örökké megmaradjon valami feszültség, legyen mit tagadni, mit kiegyenlíteni, elmérgesíteni, komplikálni és kiegyenlíteni. Önök az iróikat arra használják fel, hogy önöket dicsőitsék és megerősítsék. A helyett, hogy megnyernék őket a hadsereg népszerűsítése nemzeti nagy feladatának. Hogy erre nem kaphatók? Parancsszóra, jószóért, pénzért mind, még a koszorúsok is. Én tudom.

A mennyi pénzért palotát építenek valamely segédhivatalnak: nyélbe lehet ütni az egész dolgot. És ez az ország életének kérdése. A hadsereg az úgy is megél. Az megél!

Juli nem birta magát türtőztetni, tapsolt! A herczeg nyitott ajkakkal, mintha kéjgázt szivott volna be, úgy hallgatott. A betett szemű államférfiú olyan lett, mint a főtt rák.

A miniszter géplelkében soha még nem támadt egy politikai konczepczió. Inczidensekből élt, a mit ő — mint sok más társa — így nevezett: úrnak lenni a viszonyok fölött és a viszonyok által. És ime, egy ismeretlen fiatalember kipattant előtte egy nagyszabású konczepcziót, a melynek még az a pikanteriája is megvan, hogy igen közel evez a hazaárulás partja mellett. De neki ép az ilyenek tetszettek, benne megvolt a nagy urak sportösztöne: olyasmit erőszakolni a sokaságra, a mi annak sehogysem kell. Ő is a «csak azért is!» magyar államférfiak csoportjába tartozott, azok közé, a kik úgy fogják föl a mesterségüket, mint a közérzéssel való birkózást. Szerették és szeretik ezek azért a hazát, hanem úgy gondolkodnak róla, mint a paraszt az asszonyról: verve jó, kinozva boldog, lenyügözve virágzik!

Fölizgatva és elvörösödve gratulált a miniszter:

— Arany igazságok. Gratulálok. Erről nem egyszer tanácskoztunk a minisztertanácsban, én előterjesztettem, hanem . . .

A herczeg gunyosan nézett a miniszterre és mint

egy katonabajtárs a másiknak, a kezével üdvözletet intett a fiatalember felé.

— Ez már beszéd! — mondá — ennek a legmagasabb helyen is örvendenének. Én csak utálom a sok beszédet, de ezt szivesen hallottam. Körner, a ki meghalt, így beszélt. Egy könyvet kellene erről írni.

— Iratok.

— Fogok írni!

— Latinul, hogy mindenki olvashassa, mint régen. A régi embereknek több eszük volt!

Az ötlet meglepte a két magyart, de honorálták. A fenség azonban nem állott velük többé szóba, a délutáni alvás percze elkövetkezett, elvonult. Az ajtóban azonban visszafordult és megint üdvözletet intett a kezével egyenest és kizárólag az ujságirónak:

— Ez férfias volt! Ez csinos volt? Önre szép pálya vár. Egy szivességet azonban megtehetne nekem. A haját — hosszú — a haját levágathatná. Rövidre, az férfias. Nyilt homlok határozott koponya . . .

Az ujságiró meghajtotta magát, a miniszter is, de mélyebben. Egymásra néztek és nem mosolyogtak.

A fenség ásított, szalutált és elment. A két férfi tele volt tisztelettel, de nem egymás iránt. Juli azonban okos asszony volt és nem engedte, hogy összekülönbözzenek, vagy a mi még rosszabb — összebarátkozzanak. Kitessékelte az államférfiut, a ki különben is belátta, hogy a mandátum, a miért

valaki számára ide fáradt, máris biztos kezekben van. Még egy végsőt «kéremszépen»-ezett az ujságíróval — miközben arra gondolt, hogy a budapesti állami rendőrfőtől megtudja, ki ez — és sietve elberegett.

Egyedül maradtak. Juli olyant nevetett, hogy a parókája is megmozdult bele:

— Na, de maga egy nagy ravasz! — mondá és csaknem megölelte.

— Én? — szólt a fiatalember, és elvörösödött, mint a ki rosszhiszeműségen kapta magát.

Az asszony a vállára ütött:

— Maga mindjobban tetszik nekem, maga ravaszabb még, mint én. Ha a herczeg meghal — isten ments — hozzá megyek feleségül! És hogy állunk azzal a szerelemmel.

A fiatalember nem felelt, lehajtotta a fejét, a melyben az a bizonyos erkölcsi motosz egyszerre, talán utoljára — megmozdult. Most kövesse el a herczeg ellen a legnagyobb bűnt, a melyet egy férfi elkövethet a másik ellen! Most, a mikor még a fenségnek hozzávaló jósága meleg, a mikor hozzájuttatja egy kincshez, a nép bizalmához. A mikor egy kerületet kap tőle ajándékba, valóra váltva életének legszebb és legvalószinütlenebb álmát! A szerelmi nyilatkozat a torkán akadt egy pillanatig. Az asszony lehajolt, úgy nézett — és nevetett — a szemébe:

— Te félsz barátom! Nekem úgy tetszik, hogy maga fél. Én meg attól tartok, hogy maga buta és a herczeget szereti és nem engem! Fuj, ilyen egy

magyar gavallér! Kedvesem, itt olyan biztonságban vagyunk, hogy no! A cselédség jól van nevelve, a herczegnek pedig végképen nincs tehetsége a féltékenységre. (Olyan jó és becsületes ember nem volt még a világon.) Ő fensége úgy képzeli, hogy más férfi nincs is a világon, mint ő. És ez bizonyos mértékig igaz is. A mikor először csókolt meg, így szólt: «Gondold meg, hogy én adom neked csókomat!» Már a barátnéja voltam és még otthagyott a külvárosi szinházban. Ha a más karjaiban látna, azt mondaná: «Ez nem igaz, ez álom, sok stájer-tésztát ettem vacsorára, rosszat álmodom!»

Juli nem nevetett többé. Komoly volt és nyilt, de nem kihivó:

— Nem tagadom, a fenség mellett nekem már tetszettek férfiak. A fenség mindegyikéből embert csinált. Neki megvan az isteni szenvedélye, hogy semmiből valami igen nagyot csináljon. Egy orvost, a ki igen egyszerű kurával engem hat kilóval lefogyasztott, kineveztetett egyetemi tanárnak, épen magukhoz Magyarországba. A kis Bonifáczból ő csinált püspököt. Ő fensége képes volna — ha én alkalmat adnék rá — az összes hivatalokat megtölteni a monarchiában. A szíve gyémántból is van, vajból is van. A külseje szigorú, de a jóság úgy sugárzik belőle. Már ma estve — meglássa, sajátkezüleg fog írni a jószágkormányzójának a maga érdekében. Ezt fogja írni:

«Kedves Birhala: Aurél Asztalos az én emberem. Nyilt jellem. Férfi szív!»

— Ha maga akarja, — vetette közbe az ujság-

iró és mindenféle érzelmektől eltelve a szeme megtelt könynyel.

Juli fogta a herczegi koronával kistikkelt zsebkendőt — ezt a koronát csakugyan nem tagadhatta meg magától — megtörülte a fiatalember szemét:

— Ne legyen bolond. Mi mind a ketten a nép emberei vagyunk! Mi? A nép emberei és szeretjük egymást! Mi?

Ez asszony nem sok teketóriát csinált, kicsiny volt a fantáziája, hazudni nem szeretett.

— Nagyon szerelmes nem vagyok én magába — mondá — hanem igen tetszik nekem. Aztán nekem kell valaki... (Olyan valaki — a kinek — nem kell szinházat játszania. A ki előtt vállfűző és paróka nélkül is mutatkozhatik.) Egy férfi, a kivel bizalmas lehetek, a kivel sétálhat az ember, mert barátnőket a herczeg miatt nem tarthatok, azt nem türi. «Az rosszra vezet!» — mondja. Jó, hát nem barátkozom velük, valamire való úgy sem barátkoznék velem. Már gondoltam, hogy pénzért vállalok egy grófnét, mint a hogy a zsidók szokták. De utálom a nyafkákat; a ki közöttük szegény, az folyton sír. Maradok én maga mellett. Mi? Eljön velem sétálni, ha a herczeg nem jöhet. Nagyon gyakran nem jöhet, például a mikor katonásdit játszik. Néha, ha Bécsben van is, nem mer velem az utczán mutatkozni. Nem tudom, ki tiltja le? A felesége nem. Az szeret engem. Valóban előkelő asszony; másoknak mindig dicsér: Juli jó lélek, konzerválja a herczeget, az ő helyén más többet «tenne»! Eljön-e velem maga a szinházakba? Nem

szeretek egyedül lenni a páholyban. Olykor csendesen elvacsorázgatunk. Én imádom az irókat, bárha könnyelmű fráterek! Maga ne legyen, én magát rendbe hozom.

A míg Juli előadta — kissé ugráló — programmbeszédét, az ebédlőben lakájok, inasok jártak-keltek, elszedték az asztalt nesztelenül, mintha valakit temettek volna. Az ujságiró többször figyelmeztette az asszonyt:

— Pszt, csendesebben!

A herczeg barátnőjének azonban nem volt sugdosó hangja és az erőteljes alt hangját inkább a természet, az értelmes szókimondásra rendezte be.

— Nekem kell valaki, a ki olyan nekem mint én a herczegnek! — mondá a rendesnél is emeltebb és értelmesebb hangon.

Az ujságiró nem veresedett el többé és nem utálta meg magát, sőt a szemben álló hölgyet sem. A helyzet izgatta, csakhogy nem értette eléggé, az irodalom neki is elrontotta — mint annyi más társának — a világos, korrekt látását. Nem látta tisztán ez asszonyt, a ki a józan nők ama fajtájához tartozott, a melyekhez képest a legridegebb üzletember is poetikus hajlandóságokkal teli. A számító férfinak fogalma sem volt arról, hogy vannak asszonyok, a kik a legszövevényesebb helyzetekkel is oly egyszerűen számolnak, mint a vásárcsarnokból hazatérő szakácsnéval: Hús, zöldség, főzelék, krumpli, fél-velő, champignon, tejfel és virág...

A virágot nem hagyta ki Juli a számításból.

— Különben — mondá hirtelen — ne beszél-

gessünk itt tovább. A mafläk — az üvegajtón át látható inasokra mutatott — úgy látom, zavarják. Menjen maga csak haza; egy negyedóra mulva magánál leszek! Ne féljer, nem fogom kompromittálni, nem fogja megtudni senki. Művésznő vagyok, vagy mi?!

Az ujságiró vágyott e vizitre, de egyszersmind szerette volna, ha elmarad. Félt, de bátornak kellett mutatkoznia, különben mindent elveszthet. Látta, hogy ennek az asszonynak a kezében van és ez voltaképen tetszett is neki.

Hazament, hogy várja. A Nuszika levele, virágja és valamivel jobban sütött mogyorótortája ott volt az asztalon. A levél csak ez egy sor:

«Hősiessége aggaszt, kétségbeesve várom a tennis-pályán!»

Kétségbeesve várom a tennis-pályán! Asztalos Aurél megcsókolta a kis levelet és — mivel még sem volt végkép elvetemedett fiú — egy csipetnyit evett a mogyorótortából. Azonban otthon maradt és arra a nőre várt, a ki — maga mondta — nem szerelmes belé és nem ártatlan. És elábrándozva az eszményi leányon, szerelmesen várta a nőt, átengedve magát mind meztelenebb és őszintébb gondolatainak:

«Hogy ezt várom és nem mehetek ahhoz, ez erősíteni fogja annak az érzéseit! Ez jó véletlen. Az ilyen levélre nem kell mindjárt menni. De nem tudnék itthon maradni, ha azt nem várnám!»

A fiatal ember éhes szivének — csak hagyjuk meg a jó öreg szivet a maga régi jogaiban — olyan hosszú volt e negyedóra, mint egy negyedév. «Jön, nem jön? Milyen jó lesz ha itt lesz!» Kiszépítette, maga elé varázsolta alakját, már is csókolta. Bele halványodott az idegéletbe, hogy az élettani helyes kifejezést meg ne mondjuk és attól félvén, hogy nem jön, már arra is gondolt: «Mit a herczeg és mindaz, a mit értem tehet, mit pályám és karrierem, a szép és ragyogó élet? Az a fő, hogy eljön!»

Haragudott, mert egy, nem is először próbált helyzetben, mindjárt eltér a magának tett igéretétől, hogy az első a fegyelem. De az vessen rá követ, a ki fiatal volt és asszonyra várva, azért, hogy az eljőjjön, nem igérte el magát az ördögnek, sőt az angyalnak is!

Már nem is várta, a mikor egy fekete ruhás, fekete főkötős bécsi szobaleány toppant a szobájába. A leány csitri haja a szemébe lógott, a kezében egy levél.

Ót kereste és — Juli volt!

— A szinházat csak abbahagyni nem lehet! Úgy-e fess vagyok! Eljgyöttem hozzád, de a szemed kikaparom, ha hozzám nyulsz, itthagylak, ha egy csókot is kérsz. Én egy becsületes lány vagyok, és a nevem Pepi, vagy ha szebb, Josefin!

Felült az asztalra és onnan tartotta ezt a kis beszédet. Közben a magassarkú, czugos czipőjével kirugta az ablak egyik zsalugáterét:

— Barátom — mondá komolyan — én a világosságot szeretem. Több világosságot! Mint a hogy Laube mondta.

— Ha így viseli magát, miért jött ide? Hogy mert eljönni egy veszedelmes legénylakásba? Ezt kellett volna kérdeni a fiatalembernek, ha a férfiak tudnának az asszonynyal őszintén beszélni egészen addig. De gyengéd és ügyetlen bujósdit játszik velök a legerőszakosabb is egészen ama pontig, a mikor véletlenül megfogja. És a legtöbb okos nőcske erénye azon mulik, hogy a mulatságos és megtisztelő bujósdi játékot ki akarja huzni a vég-

«Hősiessége aggaszt» . . .

telenségbe és mert mulattatja a férfi, a míg küzködik, a meddig ostoba — ha különben Spinoza is! A herczeg barátnője mindezekről a rég aranyba sőt ónba öntött igazságról aligha tudott, mindenesetre keveset törődött velük. A mennyire a kis szoba engedte, jó messzire ült az ujságirótól, a ki — a gremium bocsásson meg a hasonlatért — olyan volt e pillanatban, mint egy borz-eb, ha éhes és édeskés alázattal, türelmetlen hizelgéssel szimatolva les. Ám Juli nem volt finomkodó lény, kedvelte a közönséges komikumot, jóizűen nevetett — a politikus asztal nyikorgott alatta — és szólott:

— Mért tetteted magad olyan ostobának? Különben ilyenkor vagy a legkedvesebb. Olyan vagy, mint egy iskolás fiú. Nesze, hoztam neked egy órát. Megbecsüljed; el ne adjad; a herczeg előtt ki ne vedd. Tőle kaptam tiz évvel ezelőtt, a mikor marokszámra mind csak órákat hozott nekem ajándékba. Nem én miattam, hanem mert neki szerzett örömet a vásárlása, a megfogása, a felhuzása és az elrontása. A családjában van ez az óramánia. De valahogy ő meg ne lássa nálad, mert ő fensége, tudod, a személyekre nem emlékszik, hanem a tárgyakra igen.

Egy golyó alakú, kék emaillu régi arany órát dobott az ujságiró felé, az elkapta, szertartásosan, de hanyagul megcsókolta.

— Jó, jó — folytatta Juli jókedvűen — a csókodra fujok. Az aranyat megcsókoljátok, ha sárból való is. (Én is.) Meglehetősen ismerlek és meg-

lehetősen utállak benneteket. A férfiak olyanok, mint a füstölt és páczolt hering, füstösek és olajszagúak, íszonyú sokan vannak és olcsók. A legcsunyább nő is annyit vesz belőletek, a mennyi neki tetszik!

Az ujságiró egy kissé megsértődött, felállott.

— Csak közel ne gyere — védekezett az asszony — elismerem, hogy te különb vagy. Nem járt úgy át a füst és a piszok. Tiszta vagy, rendes vagy, jószagú és gusztusos. Nem vagy szép, de kellemes, én, — meg a többi asszonyok is — az ilyeneket szeretjük. A herczeg — öregben — ilyen. A fenség különben nem öreg ember, elhiheted!

A fiatalembernek az volt az érzése és vágyakozása, hogy a cselédnek öltözött urnőt jól megverje, aztán jól megcsókolja. Talán ez is lett volna a helyes és czélirányos cselekedet? E helyett azonban esküdözött, szerelmet vallott és asszonyhódító plánumát eszményi alapra fektette, a mivel végkép eltávolodott czéljától. Juli, ha azon volt a sor, szivesen elábrándozott és gyönyörűséggel hallgatta, a mint a fiatalember imádkozott hozzá. Még csak az hiányzott, hogy verset szavaljon, azt nem tette, de sírni — sírt.

És ez meghatotta Julit, az ő kerek szemei is könnybe lábbadtak, elérzékenyült. Miért? Azt nem lehetett tudni. És azt sem lehetett megállapítani, hogy mért nem ment el a nélkül, hogy meg engedte volna csókolni csak a kezét is.

Férfiak az ilyen eseteken annyit tépelődnek, de

a titok egyszerű kulcsára oly ritkán találnak. Keresik a komplikált magyarázatot, pedig az a legtöbbször végképen egyszerű. Megrázott, kigunyolt és otthagyott hősünk is ruhástól feküdvén az ágyon: a padmalyra nézve szinte a levegőben kereste a szövevényes szálakat. Ámde hiába kapkodott, megfogni nem tudott egyet is. Közben gondolt okosra, bolondra:

«Az asszonyok sokkal erkölcsösebbek, mint a hogy mi férfiak hiszszük.»

«Nem bizik a diskréczriómban.»

«Nem szeret eléggé!»

. . . A nyitott ablakon keresztül több rendbeli havasi szitakötő-féle keskeny és hosszúkás testű szárnyas barmok özönlöttek be és bolond tánczokat, vad zümmögést vittek véghez a homályos szobában. Ezekre az ügy nem tartozott, de ezek biztosan tudták és bizonyosan arról beszéltek hogy:

«Hit hiit, Juli csókot nem adott, mert péntek van, Juli babonás és pénteken nem kezd semmit. Hit hiit?»

Az állattudósok fontoskodó megnevezése daczára, hihető, hogy ezek a vékony testű, nagy bajuszú állatocskák félbenmaradt faunok voltak, a ki az embertől lenézetve és félre ismerve sokszor kinevetnek és lenéznek bennünket:

«Hit hiit! mily ostoba és elbizakodott az ember!»

Az ujságiró szétvert közöttük, felugrott, jéghideg vizben megmosakodott, a haját beotkolonozta, az órát a zsebébe tette és elment Nuszit megkeresni. Most érzett szivében forró, csaknem pathetikus

szerelmi vágyat. A karjába ölelni — valakit — és megcsókolni, de úgy, hogy beléhaljon. A szerelem rejtelmes ereje száz piros szárnynyal vert a szük és pozitiv lélekben. A szíve is akadozva vert tőle, a lélegzete is elfogyott, a míg odaért a tennis-groundhoz.

A kis leány és a hosszú miss ott várták, elküldve a család többi tagját valami hallatlan ravaszkodással. Késő délután volt, a domb mögött a pályára zöldes homályosság borult. Ez erős és bájos hangulatban — a misst hátra küldték — egyedül állott a legtisztább és legillatosabb ártatlanság, a mely valaha rajongással tört a romlottság felé. A leány mindkét kezével megfogta a férfi vállát és ajkát, a mely szűzibb volt, mint fölöttük a nagy hegy csúcsán a hó és forróbb, mint a nap, a mely most ment le a zöld domb felett, ajkát a pirosat, a nyitottat, az üdvösségeset, nyujtá neki és reszketve mondá:

— Szájamat, a melyet nem adtam soha senkinek, nyujtom neked!

Az első csók fölajánlásában volt sok kedves és megható ünnepiesség. A szerelemnek spontán megnyilatkozásán túl — és még talán ennél is több része volt benne bizonyos rajongó szertartásnak, valami áldozásfélének, a melynek külön liturgiája él a finom és nemes női szivekben... Sőt a csók sem volt a rendes első, tehát fejletlen, reszkető, ügyetlen, a polgári, sőt uri osztályban szokásos puha csók. Fejlett volt, kemény volt, olyan ajak adta, a

melynek elődjei néhány száz tavaszon át ha kinyiltak, nem azért nyiltak ki mohósággal, hogy testi táplálékot szedjenek magukba. Az ajkelődök és ez a merész, rajzos, csak a közepén erős szájacska nyilván el is unta a táplálkozásnak plebejusi foglalkozását, nem jelentett az a számára többé semmit, mert mindig megvolt. Hanem a szerelem és annak édes, szent liturgiája...

A fiatalember meglepődve, de a legnagyobb áhitattal fogadta az isteni ajándékot. Gyengéden magához ölelte a leányt és polgári tisztelettel megcsókolta a mágnás leány homlokát. Az nem sütötte le a szemeit, fölnézett a férfiura bátran, az elkövetett gyönyörű bün büszke önérzetével:

— Miért a homlokom? — kérdé.

A férfi most lecsusztatta száját a fiatal leány ajkához, a mely most — nyilván a havasi levegőtől — hideg volt, sőt remegett is.

— Fázik? — kérdé a férfi. Nem volna jó, ha haza mennénk, elkisérném. A miss, attól tartok nyugtalankodik...

— Félsz?

— Én, mitől? Félni? Ki fél?

— Tudd meg, hogy nem utálok semmit, csak a férfit, a ki fél. Mondok neked egy titkot, én szimpatizálok az anarkistákkal. Te szocziálista vagy?

— Bizonyos mértékig igen. Az elveknek mégis csak egy részét vallhatom, mert a születésnek vannak a természetben rejlő, kifejezett előjogai.

A lány nem értette, némileg elkedvetlenedett.

Az ujságirót egyetlen igazi tehetsége, svádája nem akarta szolgálni. Alig tudta kinyögni:

— A szocializmus megölné a művészetet, a poézist!

— Akkor én nem szeretem! — mondá a leány egyszerűen és nyakát nyujtotta a férfiúnak, hogy megcsókolja. Az megcselekedte, még pedig most már oly hévvel, hogy a lány fölsikoltott. De nem haragudott. Sőt rajongása még csak most tört ki igazán:

— Azt akarom, hogy maga valaki legyen, erős, bátor, első. Valami nagy dolgot vigyen végbe!

— Azt, azt akarom! — mondá a férfi az izgalomtól rekedten. A kis comtesse csinálta számára a programmot tovább.

— Kitünjön valamiben. Ha államférfiú lenne, azt szeretném. Ha tenne valamit a szabadságért. A mi körünk oly zárkózott, unalmas és buta. A férfiak este frakkot öltenek, a nők délben felkelnek, kimennek kocsikázni, ez az egész. Magának reformálni kellene valamit.

— Reformálni fogok.

Annie mégis meggondolta magát, megfogta a férfi fejét, mélyen a szemébe nézett és szólt:

— Ha pedig semmi sem leszel, szerencsétlen leszel, akkor még jobban szeretlek. Akkor is a feleséged leszek. — Éhezel még?

A fiatal ember most sorsának nagyszerű megváltozását adta elő. Rajzolta jövendőjét, a ragyogót, a biztosat. Előadta a herczegnek hozzá való nagy ragaszkodását, természetesen, a mellékes kö-

rülményekből nem mondott el semmit. Annie mindezt nem hallgatta nagy figyelemmel: mindezek tényeknek látszottak, közeli dolgok, tehát kicsinyek voltak. Kedvesen mosolygott, de ezalatt a szivében a jövendőre való készülődések óriási hullámokat vertek, ismeretlen partok felé törekedtek. Egy tizennyolcz éves leány előtt mily végtelen is az előtte elterülő élet, még a gondolatától is elfárad a kéjben, a repülésben elzsibbad a lelke. Mennyi világ, mennyi szépséges és új stáczió.

Valójában pedig lehet, hogy törött szárnynyal már az elsőnél lehull. Jön egy férfi, jön egy szopós kis gyerek és mindennek vége!

... Annie megfogta a férfi kezét:

— Az esküt nem szeretem. Kézfogással mondja: más leányt meg nem csókol soha, inkább meghal, ha engem feleségévé nem tehet!

A fiatalember utána mondta. A leány a maga részéről nem ismételte a fogadást.

— Én már megmondtam! — szólt s a férfi karjába öltötte a karját.

— Jó lesz vigyázni!

Annie megvető mozdulatot tett a vállával, de ő is belátta, hogy bár fürdőn minden szabad — jó lesz hazamennie. Hivták a misset, a ki ezerszerte izgatottabb volt, mint ők. Mintha a közelében, közvetetlenül a háta mögött lefolyt szerelem hirtelen lefogyasztotta volna. A szó szoros értelmében lelte a hideg. Sietni kellett vele haza. A kapuban a leány egy papirosdarabba jó erősen bepakolt tárgyat adott át Aurélnak:

— Csak otthon szabad felbontani:

Az ujságiró azonban azonnal fölbontotta a mint elváltak: egy Napoleon d'or volt a papirosban. Fölnevetett és becsusztatta az aranyat az óra mellé. «Tehát kitartott férfi vagyok!» — mondá magának, nem gunyosan, hanem inkább kedveskedve. És — daczára a sajátságos délutánnak — meg volt elégedve a saját személyével, a melylyel ma oly sok és előkelő dolog történt. Fáradt is volt, a feje bizony zsibbadt egy kissé. Lemondott hát arról a szándékáról, hogy a kis ujságirót felkeresse és hazament lefeküdni. Az asztalon már ott várta az anyja levele. Egyszerre kényelmetlenül érezte magát. A levél jó vaskos és bélyeg sincsen rajta. Képzelhető, milyen állapotok lehetnek otthon.

Föl nem bontotta, úgy nézegette az anyja irását és elhatározta, hogy reggel olvassa el; mért rontaná a mai nap finom izét, az egész éjszakáját!

«Milyen furcsa is, hogy az embernek anyja van!» gondolta nem egész önzetlenül, de nem rosszakaratúan. Volt benne valami gyengédség az öreg aszszony iránt, a ki — csakhogy őt fölnevelhesse — természetével teljesen ellentétes, heroikus életpályára adta magát. Nem lehet tagadni, mert így igaz: a hősnek édes anyja élte delén megtanulta azt a mesterséget, a melynek főfogása: az ujszölötteket előresegíteni első utjokban. Szüz-Máriás kis bádog czimtáblája azonban nem volt soha a hervatag, az erőtlen és ehhez képest igen silány keresetű nőnek. Ha nem lett volna egy családja, a szorgalmas, tevékeny és jómódú Polla familia, ha ezeknél

nem számíthatott volna minden esztendőben legalább egy jövevényre: a kis fekete czekkert és hozzá tartozandó — fia által úgy gyülölt — szerszámokat akár a Dunába is dobhatja. Polláék azonban fentartották a fonalat és még előleget is adtak néha.

«Ha Nuszi tudná, hogy az anyám bá...» Még magában sem merte kimondani a szót. «Valamikor mégis csak meg fogja tudni és ezt nem bocsájtja meg nekem soha. Ismerem a leányokat; mindent, csak ezt nem! Majd teszünk róla, hogy megbocsássa. Hogy késő legyen haragudnia érte!» Így füzte tovább félénk, majd elbizakodott gondolatait a fiatalember, a ki másnap reggel akarta elolvasni az anyja levelét. Meggondolta mégis, hát ha előérzete csal és a levél üdvös, kellemes dolgokat tartalmaz? Fölszakította borítékát és olvasta a mi bent foglaltatott:

«Tisztelt fiam! Itt Pesten nagy a meleg, ajtót, ablakot ki kell nyitni éjszakára, még sem tudunk aludni. Csak annak örülök, — és azzal hűtözök — hogy te jó friss és hives helyen vagy és hogy a lábaid már nem fájnak. Tisztelt fiam, kedvesem, ha én neked volnék, abban is hagynám azt az egész ujságirást, mert mit ér, ha csak a fejedet erőlteted meg vele. Könnyelmű és tisztátlan embereknek való az, neked inkább valami szolid hivatal, a hol csak délelőtt kell dolgozni, délután magadnak sétálhatnál. Lehetnél vasuti, vagy pénztárnok akárhol, valami finom és nagy üzletben.

A mi engem illet, én csak meg volnék, ha a

lakással nem volna annyi bajom. Elsején, tudod innen már már menni kell, az egész bajt a házmesterné csinálta, attól, hogy mindég rendetlenül fizettünk, el lehettünk volna. Ki fizet itt rendesen, ebben az ordináré házban. Örülök, hogy megszabadulhatok tőle, csak tudnám már, hogy hová megyünk?

Most valamiért meg fogsz haragudni rám, drága Aurélom. Voltam bent a szerkesztőségben és éppen a miatt, hogy a fizetésedre valami kis előpénzt kapnék, hogy aztán a lakásra én is adhatnék. Lakni kell. Sok urak voltak bent a szobában, javarészt fiatal gyerekek, mind nagyon elrongyollott kabátokban, szegények. Egy sincs közöttük olyan, mint Asztalos Aurél. Vissza nem köszöntek, csak, a mikor a nevedet kimondtam, egy borotvált fejü vissza fordult és azt mondta: meghalt! Hogy abban a pillanatban meg nem haltam, azért van, mert a mesterségem engem a halál ellen megerősített. Csak a szemembe szökött a könnyü, mire vigasztalni kezdtek, hogy ez tréfa, szokás-mondás a hitelezők ellen. «Rossz tréfa, mert én vagyok az anyja!» Akkor egyik-másik kezet is csókolt, bevezettek egy vikszes szobába, de előpénzt nem kaphattam, mivel Te — úgy mondták — sürgönynyel mindent kivettél. Azonfelül nyár van, a lapnak se igen van ilyenkor pénze.

Baj azért nincs, mert nekem csak az kell, hogy az én tisztelt fiamnak minden meglegyen. A szobaurakkal azonban sok a kinlódásom, nekik sincs ebben a forróságban és ha mégis követelem tőlük,

némelyik haza nem jön napokig, künn éjjelez, ellumpolja magát. Csak már megszabadulnék ezektől a fiatal uraktól, a kik, különben is egészen napon át ölik egymást. Hitelbe kártyáznak és aztán közben mindig verekesznek. Mind az öt — tudod — egymásnak földije, de kettő izraelita. Mondom nekik, mért laknak akkor együtt. A békesség közöttük ezentúl még kevesebb lett, mert én, a míg te távol vagy, azért is, hogy el ne unjam magam, egy kisasszonyt vettem szállásra magam mellé. Ruhatárosnő a szinházban, de a szinház most zárva van. Hogy mit visznek véghez e leánynyal, szegénynyel!

Most pedig tisztelt fiam meg ne ijedjen, ezt a két czédulát hozták, a miket idezárok. Az egyik az adó miatt van és a szolga, a ki hozta, szóval is elmondta, hogy ha hamar nem fizetünk, az én kis rongy butoraimat elviszik egy nagy raktárba, úgynevezett városi depóba, a honnan vagy visszakerül vagy se. Az a zsivány szabó — az isten sülyeszsze el — megint árverési czédulát küldött, holott te a mivel neki tartoztál, régen kifizetted. Csak a mit én tudok, abból kétszer is kitelt. Ezt a két czédulát, ha elintéznéd. Szégyelném — miattad — ha a házban valamit is megmozgatnának. A mivel csókol, ölel boldog anyád!»

Baj tehát volt szépen. És a mellékelt czédulák mind olyan természetűek, hogy azokat csakis személyes kunyorálással lehet elintézni. Mennie kell hajnalban, azonnal, ha csak azt nem akarja, hogy öreg anyját a száraz, puszta pallóra ne tegye ki a törvény!

Sírt dühében, az államot szidta, a nemzeti államot, a kit annyi körmondatos czikkben dicsőitett. Mit adott az neki? Semmit. És most fogja magát, hátul kerül, beleavatkozik a dolgaiba, gáncsot vet neki, elkivánja a sváb-bogaras butorait! Felugrott az ágyból, felöltözködött.

A postakocsi hajnali négykor indult, nem mert tehát aludni sem, nehogy lekéssék. Kiszámította, hogy csak abban az esetben mentheti meg anyját az «utolsótól» — az öreg asszony nevezi így az árverést, — ha akkor indul és sehol sem késlekedik. Elhatározta, hogy mennie kell, csak a mikor elálmosodott, kezdett alkudozni:

«Eh, hát vigyék el azokat az utálatos rongyokat, majd veszek én helyettük mást!»

«A polituros rozoga ágyat, a melyben apám meghalt! Az egyetlent, a mi megmaradt mamának, hagynám? Pfuj, én vagyok a világon a legnagyobb gazember!»

«Ellenkezőleg. Csak okos és előrelátó. El a szégyenletes, az alacsony multtal. A városi depóba vele. Ne maradjon belőle egy fonott és hajlított — utálatos — szék sem!»

«Az udvar összegyül, a házmester rendőrt hivat a házbér miatt. Mama ott sír az üres, a kiüresített szoba közepén. Nem tud mást mondani: a fiam nincs itthon!» Igen, a hires ember fia, Gasteinban van, a királyok fürdőjében, mágnáslányoknak udvarol és egy herczegnél mindennapos! A hires ember fia.»

«Tartczom én neki valamivel? A miért szült?! Miért szült!»

«Különben ha én most csak magammal törődöm és vele nem, végeredményében csak neki szerzek örömet. Ő ugyanis tisztára személytelen életet él, nem magáért, hanem értem valót. Ha reggel jövök haza, ébren van reggelig, vár, pedig egy szót sem szólok hozzá. Csak azt várja, hogy meghallhassa, mint rugom le a czipőimet. Ha elrontom a gyomrom — ő sem eszik. A mióta élek, hajnaltól napestig értem dolgozik és egyedüli szórakozása, ha jön az estve: leül foldozni, stoppolni a fehérneműimet!»

«És mégis terhére volt a pályámnak, mért nem választotta meg jobban — az apámat?»

Szivtelenség és szentimentalizmus úgy felezett-birkózott, mart és játszott — a félálomba borult fiatalember szivén, a ki mint mindig, ha rosszra fordult a sora: igen megalázkodott. Mivel azok közé a kis emberek közé tartozott ő is, a kikben nincsen se pogány keménység, se keresztényi alázat. Nem született könyörtelen, nagy és teli vérséggel, és nem járta ki a szenvedések iskoláját, a melynek isteni tanulsága: a keresztényi alázat, a hittel teljes önmegadás, vagy az a nagy filozófia: nem bánom és jőjjön, a minek jönnie kell. Ugynevezett aktiv emberi lény volt szegényke: elbizakodott és felfuvalkodott, ha jól ment a sora, gőgös, bátor és könyörtelen; de ha egyszerre rossz irányból fordult rá a szél: még a foga is vaczogott a fázástól és a félelemtől és kit előbb könnyűvérrel

letiprott volna, annak most a lábát érinti beborult homloka!

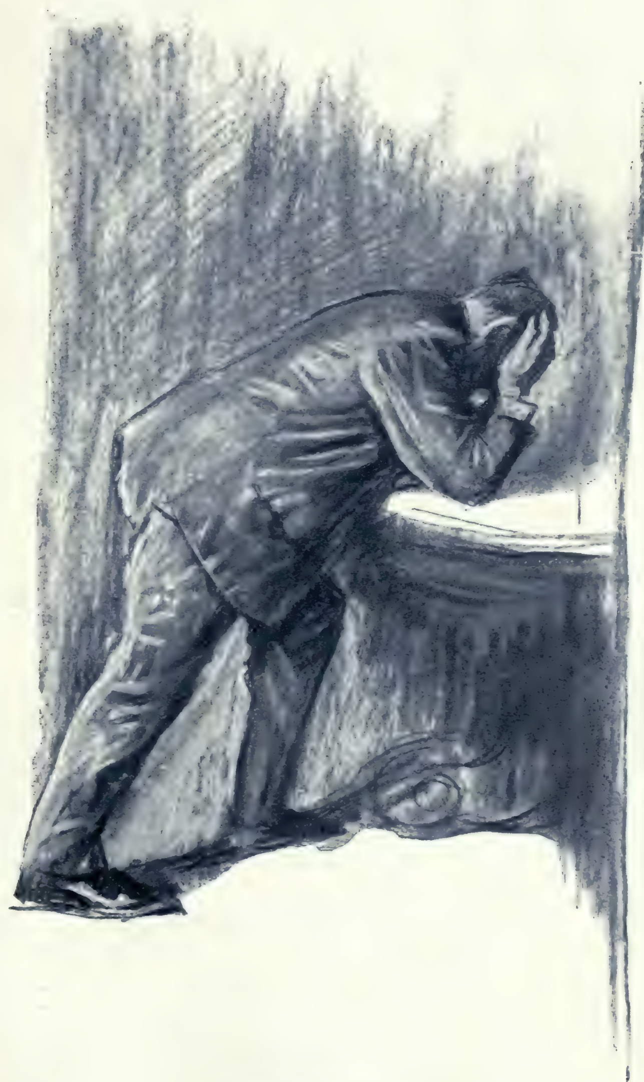
A szabónak — és az államnak is — szeretett volna valami élénk testi kínt szerezni. A boszúvágya dolgozott is benne, de előbb mégis csak ki kellett velük egyezkedni. Vagy száz te s tu barátja volt odahaza, ezek közül ha egy is akadna, a ki végezhetne helyette. Távolról szemlét tartott felettök és arra a megállapodásra jutott, hogy a barátkozó életmód daczára nincs egy embere is odahaza, a kire egy valamennyire is komoly ügyet rábizhatna. Legföljebb tán a szerkesztőségi szolga vagy egy pinczér.

Menni kell és itt hagyni mindent — megkezdetten, félig. Vajjon visszajöhet-e ide? Lehet, hogy hogy nem lesz költsége és szabadsága is letelik ezalatt. Föllázadt, elhatározta, hogy nem megy és reggeli négykor mégis ott ült a postakocsiban, a mely a hegy tetejéről rohant vele le, le. Fizikailag érezte a zuhanást: ebből a mennyei légkörből a svábbogaras nagy városba. A lovak vágtattak, a vasut vágtatott, mind jobban zuhant, zuhant.

Bécsbe érve szünt meg egy kissé a keserves szédület érzése és jött meg az esze. Levelező lapokat rajzolt, egyet Julinak, egyet Nuszinak. Az egyikre — az elsőre — ezt irta: az anyám haldoklik. A másikra: megyek küzdeni, de visszatérek!

Maga sem hitte, hogy visszatérhessen még egyszer, főképen a hogy Pestre ért és egyszerre benne találta magát e város közönséges viszonyaiban, holott minden ragaszt, marasztal, puhít s elzülleszt. A pállott, az unott és megszokott levegőben egyszeriben visszatért fáradtsága és elmult minden vállalkozó szelleme. Úgy látta, hogy itt nem folynak, hanem nyulnak a dolgok, itt nincs «svung». Tormába esett féreg mindenki ; vagy édes vagy keserü tormába, — csak az a külömbség.

Jött anyjának csókja, ölelése és ijedelme, mert fiát komornak látta. Jött a szerkesztőség mosdatlan száju vicczeivel, a melyek a herczegre vonatkoztak és a melyeket reprodukálni nem lehet. (Juli ki volt hagyva a kombináczióból.) — Következett az uzsorás szabó és még uzsorásabb fiskálisa, a ki mindazt hangsúlyozta, hogy az irókkal szemben ő mily méltányos és mennyire tiszteli a szellemi élet bajnokait; azoknál csak a legvégső esetben árverez. Akkor is csak inkább azért, hogy rendre szoktassa őket. Ennek pénzt kellett adni és egy hódolattal dedikált példányt a verses drámáiból. Jött az adó, a tizféle ajánló levél az adófelügyelőhöz, várni annak előszobájában a felséges — de nem illatos —

Sírl dühében . . .

Bródy: A nap lovagja

69. lap.

néppel, a kit valóban árvereznek, a példa okáért és hogy az államot respektálja a szegény, a kit, ha nem sanyargatnak, szintén elbizakodott, gőgös és szemtelen! És ez az adófelügyelő, a ki ötször is megkérdezte: mi az üzlete önnek?! A nevéről nem akart tudomást venni, a mesterségére nézve pedig megjegyezte — talán nem is minden ok nélkül:

— Maguk újságírók, maguk azt hiszik, hogy önöknek minden szabad! Ha a susztert árvereljük, akkor kegyeteket is árvereljük. Mivel külömbek kegyetek? Mert megteszik magukat itélő birónak, közvéleménynek. A hely- és idegen-neveket csaknem mindig rosszul irják ki. Engem akarnak tanítani? Földrajzot sem tudnak. Birálják a pénzügyminisztert! Tessék, birálják! És aztán ide jönnek könyörögni. Én nem félek a zsurnalisztáktól!

Meg kellett alázkodni, könyörögnie kellett, a szeme könybe lábbadt, a hangja reszketett:

— Nem magamért, az öreg anyám . . .

— No, utoljára . . .

Megkönnyebbült, fölfrissült, újra övé volt a világ. Már konflison ment be a szerkesztőségbe már a — vasuti útmutatót nézte, hogy juthat a «kerületébe», vissza Gasteinba. Fölemelte a fejét, fontoskodott, «sürgönyöket várt». Nem is várt igazában sehonnan, mégis kapott egyet, a melyet diadalittasan szeretett volna megmutatni mindenkinek. A telegrammot kétségtelenül Juli küldte és ez volt benne:

«Anyjáról hirt, rögtön. Bécsbe vigye profeszszorhoz, azok segítenek. Tegnapiért ne haragud-

jon. Levelek elmentek. Visszajönni! Válasz (fizetve) bureau-restant Gastein falu, nem fürdő. Jó legyen!»

Az újságíró — a mint az talán máris kitűnt — rendes ember volt, sőt eléggé rendszeres elme is. Természetéhez — és szokásához hiven — másnap reggel finom papirosra igen apró betükkel leirta legközelebbi teendőit. Az irás így hangzott:

«Programm:

Csináltatni két nyári ruhát. Mosó és ir (házi szövés). Úgyszintén szürke angol felöltőt. (Kutyabőr keztyük és lawn tennis czipők.)

Nehány tánczleczke sürgősen. (Erre esetleg szükség lehet.)

Naponta négy órai franczia olvasmány. (Kis angol szótár elalvás előtt.)

Selyemharisnyák és minden eféle más! Minden a lehető legelegánsabb. Ha lehet Bécsből.

Néhány czikk rólam lapokban, okvetetlen, aktuális. B. G., H. S. Ha lehet megkérni a V. U-t. Aznap audienczián a miniszterelnöknél. Levél Nuszinak. Éjjel politikai beszéd készítése. Másnap tárcza a herczegről, esetleg sport- és vadászképekkel. Vizit a kerületben inkognitó. Czikk a kerületbeli vezető férfiakról. (Ha szükséges.) Távirat Julinak minden nap. Anyám elutazása vidékre állandóan. Új lakásom Angol királynőben. Egy inas. Anyámnak ruhák. Valamelyik kaszinóban jobb összeköttetés.

Utazás Gasteinba, esetleg még a választás határnapja előtt. Virágok Julinak és a missen át, talán Nuszinak is. Comtessenek verseim külön kötésben.

Kicsinyes adósságok sürgős kifizetése. Szövetkezetek, szabók, pinczérek. János. Beszerzendő egy pár pisztoly, rendes. (Jó ha van.) Egy-két fegyver, vadászatra, angol. (A vele való bánás megtanulandó.)

Egészségem kérdése. Semmi excessus. Asszonynyal, idegennel való szóbaállás tiltva. Hideg fürdők, massage. Egy teljes angol toilette service. Néhány doboz gyenge havanna. A sok szivarozásról lemondás. Angolos husok, ó borok. Lefekvés esti tizkor.

Legelső sorban: pénzszerzés. Látogatás bankdirektoroknál. Sürgős. Ma!»

A programm pontjai, a mint látható, inkább természetük szerint voltak csoportosítva. De később megszámoztattak, az időrendre való tekintettel. A «Pénz» pont kapta a római egyest. A míg ez a kérdés nem tisztázódik, nem lehetett tovább mennie. És alapja mindössze annyi volt, hogy négy napig nem kellett kisebb kölcsönt vagy előleget vennie. Ez időn belül kellett hát cselekednie. Minden fináncz-ötlete a nyers és közönséges váltó-leszámitolásban kulminált. De sem bankja, sem értékes kezesei, még csak valamire való tanácsadója sem volt. Elhatározta, hogy egy idegen lap ismerős közgazdászánál kérdezősködik. Ettől ugyanis egyszer azt hallotta, hogy az egész zsurnalisztikát néhány bankdirektor tartja markában. Soha még kinálni sem próbáltak érte egy garast is. Kisebb bankoknál uzsorakamatra és őrületes utánjárás után kapott — régebben — néhány száz forintot. Naivnak látszó, de ravasz vidéki hitelintézeteknél volt néhány kisebb váltója, a melyeket kínosan, de törlesztett. Semmi

ügyességet még nem fejtett ki ebben az irányban és csak képzelődött — semmi bizonyosat nem tudott — abban a tekintetben, hogy az ő czikkeivel mások, a kik inspirálták, nem csekély anyagi hasznot szereztek. A mások lehető erkölcstelensége föllázította az ő szépen fejlődő erkölcstelenségét:

— Gyalázat, a hogy kihasználtak! Csak rájönnének a kulcsra, a forrásra!

Most magában egy vallásfelekezetet, — vagy ha úgy tetszik, egy fajtát — szidott. Nem komoly gyűlöletből, hanem mert gyerekkora óta megszokta az idiomát.

Kereste azt a magányos embert, betéti vagy részvénytársaságot, a mely őt valamire megvesztegesse, vagy megvegye. (Később majd visszaváltja magát.) De hogy, de hogyan kezdje? Elment a közgazdászszal vacsorálni a «zöld»-be és ott a poétikus és meleg hangulat megcsinálása, a te s tu fölajánlása után, csinált, de nem durva átmenettel hamarosan a tárgyra tért:

— Néhány ezer forintra volna szükségem. Bármilyen kamatra, bármi áron. Hat hónap alatt visszafizetem. Váltó és azonkívül becsületszó.

A közgazdasági iró behuzta kis kopasz fejét a szögletes vállai közé, nem nevetett, csak megrémült. Nem is akart az ügyről beszélni, csak a mikor az újságiró előadta a herczeggel való összeköttetését, biztos képviselőségét, gyanakodva és tamáskodva ugyan, inkább a friss per-te kedvéért szolgált némi tanácscsal.

— Sorra kell járni a nagy bankdirektorokat. Azok

között akad finom orru ember, a ki megérzi rajtad a jövendőt és — a részvényeseinek pénzén — megvesz belőled — nem drágán — egy jó nagy darabot. Ez egy üzlet. Csak röviden beszélni velük; ezek nem álmodozók és a jó istenen, a mindenhatón kivül csak ők látnak belé a vesékbe. Azt hiszed ingyen, érdemetlenül lettek ezek az ország urai?! Ezek emberismerők. Ha egyik belenéz a szemedbe, megmondja, mit ettél ebédre. Van közöttük állat is, hód vagy nem tudom én mi, a ki csak gyüjt, gyüjt, nagy szatócsok, krajczárrágók, szerencsés ficzkók, vakok, a kik a pénz fiadzását még nem is látták, csak ostobán tűrik, a mint az elárasztja őket, a fejük fölé kerül, úgy, hogy szinte agyonnyomatnak általa. Úgy éljek, becsületemre! Vigéczek, fuj, a kik a közgyülésen csak velünk mernek gorombáskodni!

A közgazdász — a ki egy szerkesztőségnek nem általa megállapított, de testületileg elfogadott szines nyelvén beszélt — fölirta a szükséges és érdemesebb czimeket. Rövid tájékoztatással is szolgált.

Az ujságíró másnap útra kelt a pénz irányában.

A latin műveltségű magyar — a Budapesten élő — ha torkán a kés, avagy ő akarja embertársával ezt a miveletet megcselekedni — mindjárt fiakkerbe ül. Ha becsületet bogarazni megy, ha megy elcsábítani a rokona vagy a barátja feleségét, ha megy kölcsönkérni: elé, fiakker! Az újságiró is beleült és a mint vágtatott, reszkettek a gypsz panorámák az új tornyos bérházak — falai. A város szinte érzi, hogy végig száguld rajta egy ilyen számozott equipage. Sőt a házaknak túléletnagyságú stilizált emberfejei mind mosolyognak rá. Azok a nagy, kivülről klasszikus, belülről üres emberi fejek, melyek akaratlan és öntudatlan szimbólumai annak, a mi e városban fölfuvalkodottság, hetykeség, csalás, utánzás és egyéb tréfa, — szerencsére csak főszből öntve, máról holnapra valók.

Tehát rezegtek a poloskás privát-templomok falai, hogy végig vágtatott közöttük az újságíró és e drága város, egyébként kedvesünk, a homokon és a szeméten épült Jövendő: mintha büszkélkedett volna benne. Hőse és teremtménye oly szép volt, a hogy a bankdirektorok elé járult. Nem csinosította ki így magát akkor sem, mikor asszonyhoz találkára ment. És a szolid szegénység, mely gyalog

ödöng — és szintén fiakkerre vágyik — a tekintetével úgyszólván lehuzta a fekete szinben ragyogó járműről. Férfiak irigységgel, asszonyok vágyakozással, a lányok többel nézték, mint a mit megokolt kiváncsiságnak neveznek. A romlottság nyaratszaka, délelőtt szinte fölkéredzik, úgyszólván fölcsap a két lovas alkalmatosságokba és a megsántult, agyara-hullott Belzebub, ha bonne fortunera vágyik, jőjjön, üljön be nyáron egy gummikérekes fiakkerbe. Egy félóra, és — felül van!

Az ujságíró kiélvezte a város tiszteletét és szeretetét, ám a szíve mégis zavartan dobogott, a mint meg kellett állania a takarékpénztári igazgató előtt. Mindjárt bebocsátották, kezet is kapott, le azonban nem ültették. Igaz, hogy a hosszú keszeg, érezhetőleg heptikás nagy úr is állt az ablaknál:

— Ön jött fiakkeren? Szép fiakker. Talán sok betétet tetszett hozni?

— Oh igazgató úr!

— Bocsánatot, csak ebben a miveletlen városban járnak még kétfogatun. Mért nem mindjárt négyesben? Egy ötven, nyolczvan kilós emberért két lovat zabáltatnak. A tulajdonost, a kocsist, az itatót. Miért nem jár minden ember külön diadalmenetben az utczán? Elől két bivaly. Aztán egy hordár, huszárnak öltözve. Magyarországnak tönkre kell menni ezért!

— Sok és sürgős dolog, a kerület...

Az igazgató nem igen figyelt arra, a mit a fiatal ember beszélt. Nagyon nehezen beszélt, de beszélt. Tüdejének talán csak egy karaja volt még ép, de nem volt a fenyőillat, a melyért fölcse-

rélte volna azt a dohos szagot, a melyből nagy vékony orra a pénzt — a maga pénzét — szagolta ki. Nem mozdult el nyáron se. Lehet, attól félt, hogy idegenben hal meg és az idegen vasutak sokat számítanak holttestének hazaszállításáért.

Talán udvariasságból: az ujságíró is köhécselni kezdett.

— Talán ön tüdőbajos? — kérdé az igazgató.

— Én? — szólt a fiatalember és fölfútta különben is elég széles mellét és fölhasználta az alkalmat, hogy szóhoz juthatott:

— Pihenni voltam Gasteinban. Szerencsés voltam ott megnyerni ő fensége jóakaratát. Északmagyarországi birtokain egy kerület megüresedett, halál miatt. (Az illető igen öreg volt.) Pénzbe sem fog kerülni, hanem ...

— Van valamely ajánló levele ő fenségétől? — kérdé az igazgató tiszteletteljesen, sőt izgatottan, — valami írása, sajátkezű, hozzám.

— Sajnálatomra nincs. Ő fensége nem is tud erről a lépésemről. A herczegnek meg sem lehetne magyarázni, hogy Magyarországon a legtisztább választáshoz is kell nehány ezer forint. És én ép azért jöttem méltóságodhoz . . .

— Csak nagyságos vagyok.

. . . méltóztatnék engem ebben az irányban jóakaratú és sürgős pártfogásába venni. Méltóságod egy életet nyit meg, egy pályát teremt és köt le magának. Hálát, szolgálatot, önfeláldozást, ha kell. A tollam és minden fegyverem a jövendőben talán érni fog valamit az igazgató úr számára is. Azon

— *Elé, fiakker!*

Bródy: A nap lovagja. 78. lap.

félül biztos kilátásom van arra, hogy az összeget egyszerre és hamarosan kifizethetem. De nem kérek üzleti alapon egy krajczárt sem, az ember jött az emberhez és felajánlja magát.

A kehes pénzember gyönyörködött a vér-offertben, holott egy elég neves férfiú csak úgy átnyujtotta magát. Szegény rossz leányok, éhezve, fázva, hófuvásos téli éjszakákon így szokták kinálni magukat. Vannak, a kiket ez kegyetlen gyönyörrel tölt el. A direktor — a tüdeje miatt félve és vigyázva — de nevetett:

— Nem veszek írókat. (Mint némely kartársam.) Nem szoktam. Ez a bolt itt szolíd. Ha dicsérik: gyanút kelt, árt neki. Ha szidják: mindenki nevet.

— Nem a bank, nem a részvénytársaság, az nekem közömbös!

— A mi engem illet, én öreg ember vagyok. Nekem nincsenek czéljaim, se ki, sem fölfelé. Még ha ő fenségétől hozott volna valamely írást hozzám! A nyilvános élet nekem nem kell. Sem a lapok, sem a parlament. Ha ősz lesz, legyen egyszer szerencsém: a fél parlamentet láthatja a nagyobbik előszobában várni. Ön fiatal ember, ön író. A színdarabok ma sokat hoznak; inkább azt próbálja meg. Ha nekem időm volna, nem mondom, hogy még én is meg nem kisérteném. Egyszer mondok magának egy jó tárgyat...

A bankdirektor kezdte az ujságírót kifelé kisérni. Az ajtóban kétszer is kezet fogott a leforrázott fiatal emberrel:

— Isten önnel. Tartozom azonban önnek egy

vallomással. Ha ön nem jön fiakkeren, ha nem látom, hogy egy könnyelmű emberrel van dolgom: belemegyek a kölcsönbe. Bizony isten bele.

Asztalos Aurél még beszélni, korrigálni akart, de már is belépett egy másik kölcsönkérő, már kész és tekintélyes képviselő. Ott kellett hagynia megaláztatásának helyét a nélkül, hogy egy gorombaságot is tudott volna mondani ennek az impertinens aggastyánnak, a ki ingyen gorombáskodott.

— Nem hitte el a herczeget. Nem látta vagy egyszer is velem, a hír még nem jött ide, nem érezte meg rajtam! Különben az első csak nem sikerülhet mindjárt. Tovább! Tovább!

A fiakkeros a lovák közé csapott és az ujságíró robogott előre a pénz irányában.

Szerencséje volt: a következő helyen is mindjárt fogadták. Az igazgató egy rendkívül értelmes mozlim-arczú ember, a szemébe nevetett, a mikor belépett és nevetett, a míg csak el nem bocsájtotta:

— Csak azt az egyet mondja meg, hogy jut önnek az eszébe hozzánk jönni? Ki mondta, hogy jöjjön, ki ültette föl? A mikor mi csak kereskedőkkel és iparosokkal foglalkozunk, belletristikával nem!

Az ujságírót mégsem akarta megharagítani, dicsérte a munkáit és kényszerítette, hogy az ajtóban rágyujtson egy olcsó német szivarra. Aztán kikisérte csaknem az utczára és kérte, hogy máskor is legyen szerencséje.

Be a fiakkerbe. Ez az eset le sem verte, gyü,

gyerünk tovább! Most a nehéz helyre ment, ám a valószínű helyre. Ahhoz az úrhoz, a kinek valóban élénk összeköttetése van a közéletben, jelentős szerepet játszik a társaságban. a keze benne mindenben, főkép a más vagyonában, ha ez a vagyon nincs rendben. Az újságíró tudta, hogy ennek a nagy pénzcsiszárnak primadonna allurejei vannak: azt akarja, hogy mindenki szeresse. Úgynevezett kokett férfi, a kinek arra is gondja van, hogy még a praktikánsa is azt higyje róla: «és herczegnők szerelmesek a főnökbe és ingyen!» A félelmetes hatalmú ember külsejében is örökké egy előkelő divatárús bolt első segédje maradt és férfiasságának hódító ereje foglalta le személyes hiúságának legnagyobb részét. És e költői — vagy gyerekes — gyengeség daczára, vagy e mellett: józanságában oly biztos tudott maradni, akár egy csirkés kofa. Kicsi esze a legakurátosabban működött és a ki olyan sokat törődött azzal, hogy nogy nőhódítónak tartsák: mitsem törődött azzal, ha az, a kivel szemben állott, azt ítélte róla: ez gazember! Nem élt még magyarúl beszélő — és úgy is érző — polgár, a kinek kevesebb dispoziczziója lett volna bármire, a mihez az erkölcsnek köze van. És ez az egy ember többet korrumpált a kis hazában, mint a mennyire egy nagy régime volna képes. Friss ember volt, szűz ember volt abban az értelemben, hogy elődjeit nem gyengítette semmiféle műveltség, sőt ő neki is csak úgynevezett felső műveltsége volt; az alsó, az elemi hiányzott. Mindent kipótolt azonban fizikai ereje.

Ez az egyén nem lábakon járt, hanem két tömör, rövid, de elég formás oszlopon.

Nők jöttek ki a bankártól, csalódott arczczal, mérgesen, de mosolyogva. A mikor az ujságíró belépett, a direktor épen a parfumejokat szellőztette ki.

— Ez a nyár, Pesten! mondá igen vidáman. — Ezért maradok itthon és ezért kellene elmennem. Nem hagyják az embert békén. Üzleti ügyek kifogása alatt elárasztanak e rideg helyen. Tíz, húsz, száz, naponta szebbnél szebbek. Semmiféle külföldi városban ez nem tapasztalható. Ide jöjjön, ebbe az irodába jöjjön Faublas lovag tanulni. Különben mit Faublas? Sade gróf is! Az újabb ilyen írókat, például Maupassant-t, nem szeretem. Ügyes, ügyes, de száraz!

— Száraz, az bizonyos!

— Szellemes, de kissé kellemetlen!

— Nagyon kellemetlen!

— A magyar íróknak is az a bajuk, kevés történik a munkáikban.

— Édes kevés!

— Az asszonyokat nem ismerik, az úri társaság asszonyait!

— Az igazgató úr ha egyszer írni kezdene...

Az ujságíró nem undorodott meg magától. Sőt meg volt elégedve, mert társalogtak vele. Érezte a megtiszteltetést és táplálta a reményt. Képes lett volna arra, hogy itt mindjárt egy sonettet irjon a nagy pénzkereskedő meredt kék szemeinek a dicséretére. Talán valóban nagy embernek tartotta ezt

a szerencsés és eszes commist, a ki egyszerre rideg sőt kíméletlen lett, a mikor meghallotta, hogy az ujságíró mit és mennyit akar.

— Lássa! — mondá únottan — ön itt van az egyik kezemben, a mérlegen. A másik kezemen kellene mutatkoznia a súlynak. És azon meg kellene látnom, ön mennyit nyom. Jelenleg: semmit. És ez a mérleg biztosabb, mint a patikai. Házas ember ön?

— Meg fogok nősülni! Épen...

— Ne tegye! — mondá az igazgató kesernyés mosolylyal. Aztán elbocsájtotta. A második előszobából azonban visszahívatta. Az ujságíró szíve hangosan vert, a mikor visszatért; gondolta, hogy a jó ember mégis valami megoldást talált.

— Hol lehet az ön munkáira előfizetni? Azért kérettem, elő akarok fizetni!

— Köszönöm, ezzel nem foglalkozom! — hebegte a fiatalember és a csalódástól — meg a hirtelen feltámadó gyülölségtől — halotthalványon eltávozott.

A fiakkerben — a míg a por ellen elegánsan betakarta magát — megint magához tért és vágtatott tovább a pénz irányában.

«Nehezen ülnek ezek rajta, igen nehéz lesz!» konstatálta. El is kedvetlenedett, de nem adta meg magát. A mérlegről való titokzatos parabola izgatta fantáziáját, el is hitte a tekintélynek a mesét és épp abban bizakodott, hogy lesz valaki, a ki megérzi a súlyát. Csak beszélhetett volna a herczegről és barátnőjéről, csak megmutathatta

volna a sürgönyét és a comtessenek legutolsó rajongó francziа levelét. De nem lehetett indiskrét és pusztán személyes föllépésével kellett bizalmat keltenie. Elhatározta, hogy kihivó, kemény, præpotens, sőt követelő lesz.

«Puha voltam, kérem. Rájuk kell ijeszteni!» Úgy gondolta, hogy ezeknek az uraknak — a kedvezőtlen vallási viszonyaik miatt — nincs elég személyes bátorságuk.

Az ujságíró szigorúan lépett föl, még handabandázott is:

— Végre is a hitelnek kötelességei vannak, hazafias kötelességei! Külföldön ez nem történhetik... Ezek egészségtelen viszonyok... Mi történnék, ha a publiczistika egyszerre nem szolgálná többé a bankokat? Én nekem, mint magyar írónak, jogom van...

Épen hogy azt nem jelezte: lovagias ügyet csinál, ha nem kap. Ámde ez intézet vezére erre is be volt rendezve és abból az időből, a mikor az országban még minden szövevényes vagy súlyos ügyet lovagias térre játszottak át: beültetett maga mellé egy elszánt, vakmerő és virtuóz vasgyurót. És annak a nevét említette — csak úgy aproposra — a nevezetes pénzember, a ki egyébként behuzódott egy nagy angol club-fotelbe:

— Majd szólok neki, ha ő is úgy találja... Nem hiszem!

Nem ijedtek meg tőle. Némely helyen nem is fogadták, egy helyütt meg majdnem egy óráig várnia kellett. De itt legalább nagy stilusu emberre

talált: az igazgató itt mindenáron üzletet akart kötni és meg akarta tőle venni a mandátumot. Ez az egy megismerte a fiatalember előadásában az igazságot, sőt elárulta azt is, hogy a herczeghez való viszonyát is érti:

— Azok — a kartársait értette — csak pénzt tudnak venni, eladni, akármint adják is a bankot: egyszerű pénzváltók, a legegyszerűbb uzsorások. Mért nem jött mindjárt ide? A dolog igen egyszerű: ön megválasztatja magát. Ön lemond. Engem bemutat, megválasztat. És a pénze megmarad. A milyen ügyes ember ön, kap hamarosan egy más ingyen, előkelőbb kerületet!

Az ujságíró haragosan utasította vissza ezt a méltatlan ajánlatot és alig köszönve távozott. Az utczán megnézte a listáját: még csak két czím volt rajta följegyezve. Az egyiket nem találta otthon, a másik meg röviden végzett vele:

— Nem tudom, hogy van-e önnek hitele? Tudakozódunk. Méltányosan fogunk eljárni. Mi azért vagyunk itt, hogy üzletet csináljunk. Tessék csak a váltót rendszeresen kiállítani és holnap benyujtani a czenzurába.

— Szabad lesz? Remélhetek?

— Én nem tudom. Én csak közeg vagyok. Vannak kollegák, a kik a bank pénzén maguknak befolyást, tekintélyt és állásokat szereznek. Nálunk ez másképen van. A jó kezes a fő. Teszem föl...

A város egyik patriczius-kereskedőjének nevét említette.

— Tessék megpróbálni, megkérni, talán megteszi! Bocsánatot, az időm.

Ez egyszerűen kitette. Ennek nem imponált a biztos föllépése. Maga is gyönyörű szál öreg ember volt, semmi nyugtalanság, semmi gesztus, talán azért, mert már az állam hivatalos vallásában született. Az ujságírónak valamennyi alak között ez volt a legvisszatetszőbb és a míg meghajolt előtte, az járt eszébe, hogy jó volna rárohanni, kihozni a sodrából, egy tőrszúrással, egy golyóval. A kimerültség tette, a nagy meleg, a sikertelenség, vagy az éhség — délutáni kettőre járt az idő — a fiatal ember elvesztette lelkének harmóniáját és vérének azt a szelídségét, a melyet ő is főképp a czivilizácziónak — vagy a mint mások nevezik: a domestikácziónak — köszönhetett.

Megállt a palota előtt, a honnan az imént szelíden, de határozottan kidobták és égő gyülölettel nézett rajta végig:

— Fölgyujtani, csak fölgyujtani, kipörkölni ezeket a gazembereket! Ülnek a pénzen, a mely nem is az övék. És nem adnak annak, a kinek joga van hozzá. Megállítják az embert a karrierjében. Butaságból, gonoszságból nem adnak. Gyüjtik halomra, hogy végül ellopják vagy szerte oszszák a maguk fajzatja között. És ne legyen az ember anarkista?! Ha egyet megfoghatnék közülök. Ha azt a tompa orrut foghatnám és a rongyos bankó csomóba addig verhetném az orrát, a míg...!

M. L.

Egyszerre eszébe jutott Samu.

Bródy: A nap lovagja. 90. lap.

Ilyen gondolatai és vágyakozásai voltak az ujságírónak, a kinek ezúttal nem volt többé egészen tiszta az eszmélete. A rendkívül hőségben belül fázott, sőt didergett is. És a mikor — a fiakkerben — az ölő düh elmult volna, akkor meg szinte alázatos érzés fogta el a hatalmas emberekkel szemben, a kik oly rosszul bántak vele. Vértezett, vasalt, aczélozott kasszáik között úgy látta őket, mint roppant félelmes vár-grófokat, a kik hatalmasabbak a királyoknál; még pallósjoguk is van. És milyen rendkívül okosak; hogy bele látnak mindenbe!

A kín, hogy nem tudott és nem tud velük elbánni, még nagyobb volt benne, mint a vágy arra, hogy programmját beválthassa. És önbizalma nem tudott többé sehonnan sem táplálkozni: összelapult, mint egy hólyag, a melyből elmult — a pathosz. Még a fiakker, a lovak büszke energikus trapp-ja sem indította föl többé, a kiváncsi és vágygyal teli női személyek — irodába igyekező kisasszonyok, szép szemek — hiába húzták le a kocsiból: szinte elaléltan ült a sarokban, most már a balsarokban. A kocsis pedig mintha csak érezte volna, hogy ideiglenes gazdáját mulattatni kell valamivel: közéjük vágott a lovaknak, szállt vele a lágy

aszfalt fölött. Ráordított a menekülő járó-kelőkre, végig vágott egy-egy behunyott szemmel hajtó igás kocsison, inas gyereken. Éppen, hogy nem mondta:

«Uracskám, nagyságos uracskám, ne hagyjuk magunkat. Menjünk az asszonyokhoz, ott magának nagyobb szerencséje lesz!»

— Hová megyünk? kérdé a fiakkeros.

A fiatal ember fölrezzent és törte a fejét, hová? Egyszerre eszébe jutott Samu. A jó, a buta, a kiállhatatlan Barna Samu.

Leszállt a bú-oszlató járműről és egy idegen kis korcsmában hamarosan egy kis étellel megerősítette magát. Aztán gyalog indult Samu fölkeresésére. Ez a Samu padtársa volt odahaza a kis iskolában, vele egyidőben került fel Pestre, de útjaik hamarosan elváltak. Samu — az ujságíró véleménye szerint — elzüllött és méltatlan lett hozzá, úri iskolatársához. Tizenkét év alatt a legkülönfélébb alakban és hivatalban jelentkezett előtte: most pereczet árult a színház előtt, kis vártatva már plakátot ragasztott és egyszersmind egy nyomdában működött a nyomtatványok hazaszállítása körül. Az ujságíró akárhányszor meglepte barátját, a mint az az utczán a kis kocsit kezelte. Elpirulva, szégyenkezve, de megállt vele beszélgetni, hogy könyvekből merített jóságát gyakorolhassa rajta. Samu olykor meg is jelent nála: egy inget kért, egy keményített és vasalt úri inget, semmi többet. A kinálkozó úri állás miatt volt erre szüksége, igérte, hogy visszahozza. Meg is cselekedte

egy-két esztendő multán, a mikor egyszerre nagy lázasan lépett be hozzá Samu — már a szerkesztőségbe — és tudomására hozta, hogy adhat neki ötven forintot kölcsön, ha kell. A pénz eredete nem a legvilágosabb; de a fiatalembernek à tempo jött, mintha csak az ég meghallgatta volna az imáját. Átvette a pénzt és vidáman volt egészen másnap reggelig, a mikor Samu vaczogó foggal jelent meg és visszakérte a pénzt, egyszersmind megmagyarázta eredetét: a gazdájánál, egy búzakereskedőnél elkezelt egy nagyobb összeget. Délig meg kell lenni, különben!... Összeszedte nagy kínosan, csak az ötven forint hiányzik. Az ujságíró haragra lobbant, hogy jósága és demokratasága miatt csaknem bajba juttatták, megszerezte a már elköltött pénzt, Samunak erkölcsi prédikácziót tartott, összeszidta, kidobta, de előbb felkérte, ne köszönjön neki többet.

Mégis köszönt az, bárha az üdvözletét nem fogadta. Föltünt mint komfortáblis kocsis, jelenkezett mint pinczér, sőt egyszer mint kapus, még pedig egy igen szükséges, de zsenáns helyen. Elébe került egyszer mint koldus is, köszönt, nem kért, csak állott. Zörgött szegényen a bőr és oly sárga volt, mint a földevő. Az ujságíró megundorodott tőle, de meg nem állhatta, hogy egy huszkrajczárost ne csúsztasson a kezébe. Samu ekkor meg akarta csókolni a vállát és szinte megkergette, hogy az Aurél akarata ellenére ezt megtehesse.

Aztán sokáig nem találkoztak. Egyszer — talár egy esztendeje — üzleti jelentést kapott az ujság-

író. «Csemege üzlet. Tejelde. Uradalmi vaj ő méltósága stb. stb.» A jelentés alá a Samu neve volt írva, még pedig prédikátumos. (Mert mindez abban az időben történik, a mikor sem valamire való életet, sem valamire való halált nem lehetett kezdeni prédikátum nélkül.)

«Szemtelen zsidó, előnevet vesz föl!» — gondolta magában az úri fiatalember, elfelejtve, hogy hasonló manipuláczióban neki is van némi része. És igen sokáig szigorúan ítélte meg Samut, egészen a maig, a mikor egyszerre belekapaszkodott mint a remény utolsó horgonyába. Végre is ez az egyetlen ember, a kihez egész életén át jó volt és összes barátai között ez az egyetlen egy, a ki most már reális téren mozog. Ki tudja, mi történt vele? Talán elvette egy kiskereskedő leányát és kapott néhány ezer forint hozományt. Ebből ki lehetne szakítani egy-két ezret. És Samu meg is teszi, ha teheti. Az ujságíróra egyszerre úgy hatott ez a kölcsön-ügy, mint egy reveláczió. Lázasan, mohón kutatott Samu után.

Nem volt nehéz megtalálni. A «tejelde» a városnak egy ujonnan csinált nagy vérerén és igen exponált ponton állott. Igen elegáns. A czímtáblája fekete üveg, arra arany betükkel kiírva, hogy az üzlet mikor alapíttatott. Az évszám a Samu születési évét jelezte. Ezen mosolyogva nyitott be a boltba Asztalos Aurél, a kit a gazda a tüntető figyelem minden jelével fogadott. Kaviáros hordót bontatott, szardiniás skatulyákat nyittatott, kikergette az aludttejért jövő cselédeket, a segédszemély-

zetet — egy varas állú szép kis fiatal leányt meg egy nagy mafla fehér ruhás szolgát — csaknem megőrjítette ellentétes parancsaival. A nagy örömtől alig tudott meghiggadni maga is. Az Aurél ajánlatára végre is bementek a bolt melletti szobába, a mely raktárnak és egyszersmind magánlakásúl szolgált. A vörös képű, gyöngyöző homlokú Samu itt is alig engedte szóhoz jutni barátját.

— Tudok, mindent tudok. Megveszek minden ujságot, a mibe irsz, vagy a miben rólad van szó. Hogy annyit tud írni a magad fejéből?! Az iskolában is szabadkézből nagyon szépen rajzoltál. Ha te akarnád, lehetnél festő is. Te vagy a mi büszkeségünk; én csak kínlódom. Ma hajnalban már kint voltam a vásárcsarnokban, kötöttem: ezer forint ára tojást! Ki is fizettem. Én mindent készpénzzel veszek. Ez az üzleti titkom.

— És van készpénzed?

— Van. Honnan, azt kérded?

Egy roppant valószinűtlen történetet adott elő, a mibe csakhamar belezavarodott. Abba is hagyta a következő rövid kijelentéssel:

— Elég az hozzá, hogy van. Kell? Ha meg nem sértenélek...

— Nem azért jöttem éppen — mondá az ujságíró boldogan — nem annyira ezért, hanem látni akartalak és hogy bizalmasan közöljek veled egyet-mást. Valakinek el kell mondani a titkaimat és a kiben biztos vagyok, hogy el nem árul, az te vagy. Legegyszerűbb, de legbecsületesebb barátom!

Az ujságíró most — kissé népiesen — de elmondott mindent, szerencséjét, terveit, czéljait. Igen csekély habozás után megmutatta a Nuszi leveleit, a Juli sürgönyét. Mit sem hallgatott el, sőt talán mert belejött a beszédbe, — valamivel többet mondott. A Samu kis szeme könnyezett; kifeszített, a sok tejivástól csaknem kicsattanó arcza ragyogott. A szája is nyitva maradt, a mint hallgatta. Nem kedvetlenedett el akkor sem, a mikor az ujságíró kijelentette, hogy már most neki pénz kell, sok pénz kell.

— Adom, mind adom. Többet adok, mint a mennyi van. Ha kell — itt van a sarkon egy vén, de gazdag trafikosné, — elveszem. Az estve átmegyek hozzá, várj, mindjárt. Eladom ezt a boltot, ma sokat ér. Az a baj nálatok íróknál, hogy pénz nélkül hagyjátok magatokat. Nincs forgó tőkétek, csak a mi az eszetekben van, az mindennél többet ér. Ha nekem olyan eszem volna, mint neked! Te — mondá a boltos susogóra változott hangon — nem lehetne a herczegtől mindjárt valami készpénzt kérni kis kamatra. Azon megvennénk mind a tojást, a mi csak van Magyarországon . . .

A «tejeldés» fantáziája kezdett a maga útjára kikalandozni, ámde az ujságíró nem engedte.

— Mennyit adhatsz most?

A Wertheim-kasszát — az is volt — kikotorták, úgyszintén a fafiókot. Egy cselédkönyvben úgynevezett «letett» pénzek voltak, azt is kiszedték. Ezer és néhány forintot adott Samu — minden

írás nélkül — a barátjának, a kit ölelgetések között kisért el egy fiakker-állomásig.

Föl, föl a gummitalpú alkalmatosságra, ujra föl. Ezek a lovak vágtattak csak büszkén és vidáman. Gorombáskodva menekült előle a nép, majd a belvárosba érve hódolattal nyitott előtte utat. Megálltak egy új szabó előtt, egy új divatárús-bolt előtt, a havanna-szivaros boltja előtt. És a fiatalember nem is emlékezett többé a délelőtti megaláztatásra. Úgy tetszett neki, hogy nincs könnyebb valami, mint pénzt szerezni. Csak egyszer találjon az ember a nyitjára.

— Ez a Samu, ez nagyszerű evangéliumi szív és milyen szeme van!

Elhatározta, hogy később nagy vállalatokhoz fogja segíteni. Addig is nem neheztel többé arra a vallásfelekezetre, a melyhez a Samu tartozik. Kitűnő emberek vannak közöttük, annyi bizonyos!» Így állapította meg és megtevén nagy bevásárlásait, kimentette magát a szerkesztőségben, a melynek tagjai azonnal megérezték rajta a jómód szagát és bizonyos tisztelettel bántak vele. Ő szórakozott volt, gőgös volt, táviratot várt és kapott is. Sőt váratlanul levelet is. Annie írt.

«Gyer vissza szerelmem!» ezt írta Annie francziául. Majd magyarúl folytatta: «Én azóta mindig rosszat «álmodok» te rólad. Az éjjel angol katona voltál, Zsiga — bátyám nekem — volt a tiszted és egy hétágú macskával az arczodra, neked az arczodba vágott! A drága véred mind a fehér piquet szoknyámra folyt és te erre nem panaszkodtál,

csak azt mondtad: bocsánat comtesse, hogy ilyen rendetlenséget csináltam, de az én vérem az nem fog. Én a Zsigát — nagyon szeretem őt — nagyon megróttam: hogyan meri ezt, nem látja, ez a katona nekem vőlegényem? Mire Zsiga így: «mért nem tett akkor maga rá piros selyemből egy kis jelet!» Aztán reggel megint volt egy kicsiny álmom. Nagy, csunya, lompos, nem faj kutyák között te álltál és lehajoltál a földre a kavics miatt, hogy őket elkergetnéd. De a föld olyan volt, mint a parquette...

«Oh bűbájos leányszív, előre megálmodta a mai kálvária járásomat!» Gondolta magában Asztalos Aurél és némi hideg futott át a hátgerinczén: «Ez a leány engem a kelleténél jobban szeret; nem volna-e jobb abbahagyni, magamba utáltatni. A rossz álmokat — a melyek rám vonatkoznak — nem szeretem. És ez a Zsiga kellemetlen alak. Nem ismerem, de az ösztönöm nem mond róla jót. Ezek az emberek iszonyúan exkluzivek; sok bajom lesz a családdal... Telhetetlenség tőlem, nem elég nekem a herczeg barátnője?!»

Már-már meghátrált a tiszta, nagy szerelem elől. «Konczentrálnom kell magamat egyre!» javítgatta a programmját, de csak egy pár perczig, a míg a rossz álmoknak friss volt a hatásuk. Hamar fölbátorodott, látta, hogy minden csaknem úgy megy, mint akarja és kipéczézte. A Juli sürgönye csupa jót jelentett, már csókot is küldött a villamon és a sürgős parancsot: «Siess!»

És a fiatalember sietett, a hogy csak tőle tellett.

Még este fölment a klubba, hogy a kormányzat fejének távollétében jelentkezzék annál a politikai személyiségnél, a kinek az volt a kötelessége, hogy a kezét folyton rajta tartsa az ország érzületén. A jámbor aggastyán kedves mosolylyal — és félálomban — hallgatta a fiatalembert, a kit felületesen, személyesen is ismert. Nyár volt, a klub elhagyatva, senki sem informálta másképp, a szeretetreméltó öreg elhitt mindent. Különben is ő volt az, a ki, bár körülötte mindig és mindenki hazudott, mégis mindig elszörnyüködött és meglepődött a hazugságon. Tetette-e magát, vagy csakugyan gyermek és tiszta maradt közepette azoknak a politikai machináczióknak, a melyek csupa csatak, iszap és összekuszáltság, mint a mocsár flórája? Keztyüt tartott a lelkén, fehér keztyüt a kezén, a melyben az egész rothadt és büdös flóra meg fauna összefutott? Álomban járt, így tett és vett, valaki elaltatta vagy fanatizálta? De huszonöt évig egyfolytában aludni és egyszersmind helyettes feje lenni egy czéljaiban talán tiszteletreméltó, de eszközeiben nem szemérmes maffiának, mert minek másnak lehet nevezni . . .

Nem tetette magát; valóban felnőtt és megőszült baba volt. Elárulta a hangja is, a mint naivul és siránkozva mondta: «Pénzem nincs, azt nem adok!»

Az ujságiró felfutta mellét:

— Pénz! — mondá mélységes megvetéssel. — Nekem nem kell pénz!

— Nohát akkor menj isten hirével!

Ment is, még az éjjel és a hogy az uradalom székhelyére érkezett, látta rögtön, hogy itthon, elemében van itt. Volt diadalkapú — oh jogászkori álom — egy fiatal fenyőerdőt ledöntöttek miatta. És voltak — bár a hirtelen jövetel okán csak rögtönzötten — fehér ruhás lányok és volt különösen sok nép a munka mellől elhajtva és beterelve a jószágigazgatói kastély udvarába, a melyet egy részük ismert, főképpen az onnan kirohanó idegen kutyák harapása után...

A forró napban levett kalappal állott a nép és az ünnepi, tehát téli ruhában szinte párolgott. Bután, alázatosan, de nem titkolható rosszakarattal néztek az idegen szájára, a kinek csak egy-egy szavát ha érthették. Azt, a mely az ő nyelvükbe is átment és a minek megörültek mindig, egy-egy csoportjuk az ilyen szóra «éljen»-zett is. Tetszésüknek különben kifejezést — szegények — nem igen adhattak, bárha látták, hogy az uradalom ezt így akarja. Egyáltalán hirtelen jött az egész; nem adták ki nekik, hogyan viselkedjenek és ha egy-egy katonaviselt béres, csizmás boltos nem tartja őket össze, el is szélednek mindannyiszor, a mikor a szónok nyugovót tart vagy iszik. Meglátszott

rajtok, hogy nem jól érzik itt magukat, félnek. És ennek a csuf érzésnek a rút moraja töltötte be az udvart, a melynek állattá aljasított, boldogtalanná tett néhány száz emberét egyetlen herczegi szó emberré és boldoggá tehette volna. És nem is a nagylelküség szavára, csakis az okosság egy mondására lett volna szükség. Csak arra, hogy a ki kis földet akar bérelni drága pénzért, az jőjjön! Az ujságiró pedig a «nemzeti állam kiépítéséről» beszélt nekik, mindazonáltal — a mi a nemzeti minőséget illeti — mérséklettel, de oly hosszasan, hogy az uradalmi tisztnek arczán a rizspor megindult a forróságban. Az idegen ajkú jószágigazgató, a ki mint nyugalmazott törzstiszt nem rokonszenvezett a politikával, már-már a száját huzogatta, de nem a megvetés érzelmeivel, hanem határozottan gutaütésesen. Az ujságiró azonban még egy jó fertály óráig tovább szerette a hazát és erre felszólította a népet is, a mely jóakaratú morajjal majd kieszközölt és közvetített éljenekkel felelt. Végül imádkoztak a herczegért, mert ez minden választási campagne, minden nagyobb mozzanatában így volt kiadva. Néhány öreg paraszt le is térdelt, a pópa közbe jajgatott, a csizmás boltosok lekapták fövegeiket, hátukat meggörbesztették. Mintha valami epidemia szállta volna meg az egész udvart.

Az ujságiró fent nagyon is felül érezte magát. És e pillanatban talán szerette is a hazát, mely ilyen felséges jogok gyakorlásához segítette őt. Lázas, élénk és boldog volt egész napon át. Látta, hogy itt minden biztos; sunyin, de babonás tiszte-

lettel néznek itt reá. A főtiszt talán tudja is, hogy mit jelent ő a fenségre nézve. Már nagyságolja, a kastélyba a herczegi szobákba kvártélyozza be. Ott van, a míg le nem vetkezik és a mikor elbúcsúzik tőle, sugva mondja:

— Ő fensége a fenséges asszonyhoz utazott. Ő fensége barátnője, ha éjjel meg nem jön, reggelre megjön.

Sokkal jobban meg volt elégedve magával, mintsem hogy lemondjon öntudatáról és elaludjék. Rendkívül élvezte a módot, azt, hogy a barokk fodros párnákon tenyérnyi nagyságú czimer-állatok vannak kihimezve és ő a képét épp arra fektetheti. Horgolt, sárga selyem takarója is czimeres és «az anciennitás illata van rajta» gondolta magában az ujságiró egész komolyan. Ám, hogy a régi jó módnak különösen jó illata van, az közismert dolog, valamint az is, hogy a szegények ha hozzájutnak ehhez az illathoz, rendszerint megszédülnek. Korunknak most kéjesen nyujtózkodó hőse is ezuttal egyszerre megértette és átérzette azt, a mit a történelemből — főképp a magyarból — eddig nem jól értett és nem érzett semmikép. Azt, hogy luxus-kedvelő állatok vagyunk vagy leszünk csakhamar. A hazaárulás technikáját az ujságiró ezuttal látta, még pedig nem is mint valami nehéz, természetellenes és szövevényes, hanem mint egészen egyszerű és plauzibilis dolgot. Azonban nem a nagy hazaárulást, csak a kicsinyt és alkalmit kell itt érteni...

A vendég szivarozgatott és hallgatózott. A régi butorok bizony nyikkantak egyet. A fenséges csa-

lád házi kisértetei is neszeltek az ujságiró tiszteletére. Vagy puderezett haju ősök és vékony, hosszu szájú, lapos mellű ősnők restelték, hogy egy papszabó fia fekszik a koronás vendégágyban. Az ujságirónak talán még sohasem volt ily kellemetlen az eredete és igen erősen képzelődött, hogy e miatt itt még bajba keveredhetik. Félálomba merülvén, egyszer föl is rettent arra a képzelődésre, hogy egy tubákos orrú komornyik megérinti a vállát és szól:

— Micsoda szemtelenség, ide tolakodni ebbe az ágyba! Mars ki, az alsó cselédekhez, a pecsenyeforgatókhoz!

Azonban nem a komornyik állott előtte, hanem Juli. És ah, most nem cselédruhában, hanem herczegnői csipkepongyolában és ehhez képest puderezett hajjal. Ha a fiatal ember ebben a pillanatban és ily viszonyok között látni tudott volna részleteket is, okvetetlen megfigyeli, hogy az asszony öltözetének, a mi a harmoniát illeti, nem használt a gyorsaság.

Juli ki is nevette magát.

— Komikus vagyok, mi, de szép vagyok, jó vagyok, he? A herczegnő nagy hozzám képest és nem hoztam hálóreklit. Aztán nekem ez juxot csinál. Beszélj hát. Örülsz, hogy eljöttem?!

A fiatalember kissé készületlen volt mindenféle szónoklatra és most már csakugyan tartott attól, hogy nem hagyja el a herczegi kastélyt a maga lábán. Zavartan speechelt és engedelmet kért, hogy ágyban fogadja, mire Juli dühbe jött:

— Ti irók mind affektánsok vagytok. Én egy napra lejövök. A herczeg mondja: Juli, menj és lássad, nehogy annak a fiatalembernek baja legyen. Ha belefogtunk, emeljük föl, ezt követeli a férfi becsület. És te, te gyáva!

Az asszony befogta a férfi száját, nehogy az szónokolhasson, ő beszélt:

— Tudod-e, hogy féltem: megszököl. Azt hittem, hogy te is olyan férfi vagy, a kinek nincs kitartása. Kezdenek, kezdenek, aztán elfáradnak mindjárt és tovább mennek. Mi csak nem szaladhatunk utánatok?

Erős althangja, teli kaczagása fölverte a bolthajtásos termek csendjét. A férfi intette, hogy «csendesebben!»

— Eh — mondá a nép leánya — ez nem olyan hely, a melyet tisztelni kell; itt nem születtek herczegi gyermekek. Ide ő fenségeik nem hozták el hires családi erkölcseiket. Itt vannak a hitbizományban a legjobb ágyak és a legjobb borok! Te — fujj a szemembe — ha a te apád is nem volt mesterember. Látom arról, hogy a kezedet minden ok nélkül a szájadhoz viszed. Az én apám kőmives volt!

Juliban egyszerre kitört a szinésznő. Belékezdett egy utczai dalba, a melynek a hőse tiz mesterlegény és egy málter-hordó leány volt. És a régi belga csipkékkel csinálta hozzá a dekorativ elemet.

Óriási kedve támadt; mindenen nevetett, mindent kicsufolt, főkép a fiatalembert, a kinek nehéz — és alapjában sivár — kedélye nem tudott

fölemelkedni a helyzet szokatlanságához. A férfinak még imponált a magas uraságok e kiczifrázott, kivattázott óriási vaczka. A szinésznőnek azonban nem volt egyéb, mint diszlet.

Megparancsolta a fiatalembernek, hogy öltözzön föl — a fönségnek egy katonaköpenyege épp kéznél volt — aztán karonfogva mutatta meg neki a díszlet jeles helyeit.

— Ez az otromba nagy hálóterem, ezt nézzed meg. A herczeg atyja itt végezte be életét, itt és nem a családi házban. Az öreg, tudni kell, nagy ravasz volt, vidáman élt nyolczvanéves koráig; de akkor leesett a lábáról, mindég feküdnie kellett. Nem volt beteg, csak elgyengült. Ennek okáért, hogy a gyöngeség erőt ne vegyen rajta, hat pár tizenhat éves ruthén leányt hozatott föl a faluból. Azok éjjel-nappal itt tartózkodtak e szobában az öreg körül, fiatal lélekzetüket, hogy beszívja és ezzel ő maga is fiatalodjék. Keskeny ágyaiknak a helye itt van a pallón... Csak én éltem volna akkor, csak én lettem volna az egyik ruthén leány...!

A családhistoria orgiáinak rövid, de alapos ismertetése felgyújtotta a fiatalembernek rendszerint nem könnyen szárnyaló fantáziáját.

Fölkiáltott:

— Nagyszerű ember volt. Éljen! Ezek mind nagyszerű férfiak!

— Gyalázatosak! — mondá Juli harag nélkül.

— Miért?

— Mert a hat pár ruthén leányt aztán nehány

ezüst tallérral fizették ki. Azokból hat pár uri dámának kellett volna lennie. Azért a förtelmes néhány hónapért legalább is nyugdíj járt volna nekik. Fuj, az öreg, az isten nyugtassa — nem volt korrekt ember, csak mindig mondta — alighanem ő is mondta — hogy az. Hej, az enyém is, ha én nem volnék én...!

Juli népies mozdulatot tett kezével és leülvén az óriási ágy szélére, ennek a káváját verte, úgy harsogott:

— Ezek mind azt hiszik, hogy az isten pusztán az ő kedvükért teremtette a földet és minden csak értük van. Ha egy gyerek ürgét fog a mezőn, az az ürge az övék. A mikor a herczeg engem «magának elvett», egy félévig kölcsön pénzből kellett élnem. Gránát ékszereket és inggombokat hozott; mind oda adtam barátomnak a baritonistának. Nyilván azt akarta ez az öreg férfi, hogy önmagáért szeressem. A mikor el akart hagyni, negyedrész értékükre leszállott részvényeket hozott az udvarmestere. Kidobtam, még a lábammal is segítettem rajta, hogy gyorsabban haladjon. Arra a fenség visszajött és azt mondta: te egy fess lány vagy, csak próbára akartalak tenni! Kapott egy jó nagy gorombaságot. De úgy látszik, ez kell nekik. Néha föl kell ezeket világosítani, hogy nem istenek. Csakhogy ez nagyon bajos. Az okos embereket nem igen türik a maguk közelében. Én kivétel vagyok. Azért van, mert én nagyon kedves vagyok!

Komolyat, tréfát így vegyített össze az asszony, a ki ezuttal nyilván haragudott a herczegre. Min-

Herczegnői csipkepongyolában, puderezett hajjal.

den esztendőben megtörtént ez egyszer-kétszer, a mikor a fenség felnőtt leányai apjukat el akarták mellőle intrigálni és az egy kissé bele is ment a tervükbe. Rendesen nyáron és karácsony táján szokott ez megtörténni, de eddig nem volt baj: ő fensége kiélvezte a családi boldogságot és egy hét mulván visszatért.

A fiatalember szivében kissé elhidegedett az asszony iránt, a mikor meghallotta, hogy ilyen válság köszöntött be hozzá. Azonban nem volt hozzá kevésbbé szives, alázatos és szerelmes. Az idegen, a regényes, sőt történelmi hely ugyan elfogódottá tette a hangját, mégis tőle telhetőleg udvarolt. Ám a nő megismerte hangjának hamisságát, megérezte érzelmeinek csináltságát és megvetőleg hárította el magától:

— Menj — mondá — ostoba vagy; nem tudsz velem bánni.

— Hát hogy kell?

— Sehogy. Megfogni a kezemet. Nem szólni egy szót sem. Csak nem szavalni. Néha sóhajtani egy nagyot. Mindig a szoknyám szélén ülni. Ha alszom, aludni, ha ébren vagyok, ébren lenni. Ha eszem, enni. Mindent úgy tenni, a hogy én akarom. Én csak azt a férfit szerethetem, a ki nekem engedelmeskedik.

— Jól van, engedelmeskedem!

— Mondani azt nem szabad; tenni kell.

Egymásba fonták az ujjaikat és így lóbálták a kezüket, mint vasárnap estve a sétányon egy altiszti pár. Mint egy posztó csillagos katona és be-

kötött fejű cseléd. És olyanformán beszéltek is, mert a herczeg barátnője így akarta. Beszéltek a köztük megtörténendő egybekelésről, pedig épp oly biztosan tudták, hogy ebből nem lesz semmi, mint a hogy biztosan tudja ezt az egymást bolondító asszonyi pár. Közben egy-egy puha csók is esett.

Nem volt péntek...

A szolgai eredet erőt vett mind a kettőn és a nagyszerű interieurök immár nem voltak kedvökre valók. Elindúltak keresni valami egyszerübb szobát, miközben Juli megéhezett.

A nagy ebédlőben terítve volt a számára, óborok, pezsgő az asztalon. Leültek lakmározni és az asszony ugyancsak rendesen evett és ivott. Belé is szédült a mámorba mind a kettő, az egyik, a férfi, életében először. Ám nem lett vidám, inkább fölötte szomorú. Az anyját siratta, a hazát siratta és oly erősen érezte a lelkiismeretét, mint gyomrában a tüzes folyadékot.

— A jó herczeg... Kitünő és nemes ő fensége, ezt nem érdemli tőlem... Hogy én a családi otthonában... A mikor ő jót tesz velem és nem védekezhetik, bünt kövessek el ellene!

A szó szoros értelmében sírt. Az asszony méltányolta fájdalmát, törülte könnyeit, de szintén könnyezett, mert alapjában jó szivű volt, a mint az már eddig is kitünt. De egyszerű természete és jókedve még is győzött. Elismerte a férfi előtt, hogy nála becsületesebb embert még nem ismert és hogy ezt alkalomadtán meg fogja mondani a herczegnek.

Megnyugodtak valahogy és miután a hajnal közelléte a befüggönyözött és bespalettázott termek daczára érezhető lett, még egy sétát tettek, mielőtt elpihennének.

Utjok közben egy kedves kis fehér szobára bukkantak. Juli itt tréfásan szalutált:

— Itt volt a herczeg fiatal, ide hozta az első feleségét. Jó estvét!

A fiatalember szintén szalutált, de nem tréfásan, hanem némileg meghatva.

... A szegény emberek rongyos paraszt kakasai odakint rekedten üdvözölték a hajnalt. Vagy hivták vissza a fiatal tyukokat, a melyeket mind az uradalmi asztalon fogyasztottak el? Nem lehet tudni. A legegyszerűbb dolgok is olyan rejtelmesek.

Szerda volt.

... Délfelé a kasztellánus, sőt maga a jószágigazgató is jelentette, hogy ő méltósága — ez volt a Juli czíme itt — az éjjel megérkezett és szivesen látja a jelölt urat magánál.

Asztalos Aurél frakkot is hozott magával, és mert eszébe jutott — egy franczia regényből — hogy az előkelő és hálás szerelem, ha csak lehet, frakkot ölt: a déli óra daczára gálának öltözködött és úgy jelent meg Julinál. Az igazgató is jelen volt, tehát szép szertartással folyt le a vizit, a mely alatt az ujságiró úgy tisztelte a meghódított kedvest, mint egy herczegnőt, a kinél először van audienczián. Formás volt, alázatos és uri volt — legalább ő úgy érezte. És a mikor egyedül maradtak, akkor sem lépett az asszonyhoz közelebb, te-

tette, mintha az agyából kiesett volna a kis intermezzó, a méltóságos asszony utjáról és Gasteinról tudakozódott. Juli, a becsületes és egyszerű lény nem állhatta soká, megtapintotta az orrát és szólt:

— Maga a legnagyobb hazug. Ki nem állhatom a jezsuitákat polgári ruhában!

Aurél még mindig udvariaskodott és hajlongott, miglen az asszony megcsipte a karját:

— Ugyan kinek szinészkedel? Kinek? Nekem? Magadnak? És ez ostoba frakk?! Ti férfiak mindig csaltok. Már nem is kezdhet veletek egy becsületes nő!

A kis vitába és a morálprédikáczióba — a melyet más viszonylatban a herczeg szokott ebéd előtt tartani és nem Juli — nem vegyült üröm egy cseppnyi se. Az asszony vidám volt, mind a harczi kanári madár, a mikor friss tyúkhurt, uj eledelt tesznek be a kalitkájába, a férfi pedig méltóságos, elégedett és tisztesen — sőt kedvesen — szomorú. Egyébként úgy érezte magát, mint egy igazi uriember, a mely elnevezéssel az ifjú publiczista és társai — kik vele kongeniálisak, annyit veszködnek a legujabb időkben. Asztalos Aurél most is példálózgatott vele, hogy ő uriember és bizonyára jóhiszeműen ejtette ki ezt a jellegző szót, nem gondolván arra, hogy mily felfuvalkodott és oktalan majomkodás ez és hogy igazi úr ő meg a fajtája sohasem lehet. Ahhoz legelsőbben ancienitás kell az, hogy már a nagyapjának az apját is annak nevelték legyen, vagy ha ez nem történt meg, akkor egy kemény és puritán karakter, a ki minden pil-

lanatban halni kész e szóért és bizonyára meg is hal e fogalomért. Uri ember! Nyavalyás jelző, melyet ujra kitalált a magyar társadalom számára valami munkátlan alak, hogy magának hivatást, pozicziót és jogkört találjon. Ám a mikor megállapította a fogalomnak kriterionját, már eleve el volt telve uratlansággal és azzal az elhatározással, hogy noblesset fog követelni a szobapinczértől is; de neki, ha úgy tetszik, előre meg vannak bocsájtva a szobapinczéri hangulatok, sőt — ha nem nyiltak — a cselekedetek is. Úri ember!

A mi kis hősünk valóban érezte most, hogy ő az és az emberi lények túlnyomó részét — rosszszivűség és öntudatosság nélkül — a szolga szerepére kárhoztatta. A kiválás korszakában így készülnek az új meghatározások, a melyekről Széchenyi még nem tudott, pedig meg volt benne az úrnak egyetlen igazi qualitása: a nagylelkűség és az önfeláldozás!

Az ujságiró azonban nem mélyedt el ezuttal sem a társadalmi tudományba, sem a politikába. Csak úgy ösztönszerűen érezte, hogy az utolsó tizenkét óra alatt, ha nagyon közvetett uton is, de sokkal előkelőbb lett. Valami grand seigneuri vonást fedezett föl magában, mintha valami — merőben ismeretlen — cselekedet révén a kiválasztottak közé jutott volna fel. Mint irónak — sok társával egyetemben — az volt a végczélja, hogy két orosz trapperrel, a maga fogatával vágtathasson ki majdan a tavaszi lóversenyre. A divatos nagy munkának megirása és az irodalomnak más térre való hasznos átjátszása után — természetesen. Most már inast — még pedig borotváltat — képzelt az osztrák kocsis mellé. (Csak azok tudnak hajtani!) Édes álmai, kedves és könnyed fantáziái a mint fejében jártak és ott ült Juli előtt szótlanul, az meghuzta a haját:

— Föl, föl! Menj a dolgodra. Az után járjunk, a mi után élünk. El kell menni a főispánhoz (morfinista). A szolgabiróhoz, a ki mindig a nyulakat zavarja és kutyáit csókolja vagy veri (mint a feleségét). Különben el se menj, egyszer végig kucsirozunk a sandlauferen — a jószágigazgató is velünk jön: megtudják vagy látják és minden rendben van.

Végig kocsikáztak: minden rendben volt.

— Most el innen! — szólt az okos Juli. — Én visszamegyek Gasteinba, a fenség már visszaszökőben — te is oda jösz és ott várod meg az eredményt. Ezekre többé rá se fujsz! Ezekkel pedig, nekem — gőgösebben bánj, különben az ujjadra néznek és látják, hogy tintás.

Bár nehezére esett, megfogadta, gőgösebb volt, a füstölő szivar mellől beszélt velük. Kezet sem adott mindig és mindenkinek, ellenben a főbirótól elfogadott ajándékba egy kölyök agarat. Alig várta azonban, hogy négy-öt állomásnyira lehessen, egy ismeretlen község határában kieresztette a szegény tájékozatlan ebet. Csak a hozzávaló korbácsot tartotta meg a kezében; ezzel jelent meg a szerkesztőségben.

Ám ott többé nem nevettek rajta.

Egy-kettőre Gasteinban volt ujra. Csak ez, csak is ez hiányzott, hogy egy kis forgó, vagy a mint a nemes Samu mondotta: üzleti tőkéje legyen. Nem mosolyogtak többé rajta a kartársai és mivel a jólét illata terjedt el körülötte, megbocsájtották neki, hogy parfumirozta magát és otkolonnal meg teával mosta a haját, hogy szőkébb legyen. «Ez valaki, mégis csak valaki» — mondta ki reá az itéletet egy igen elmés régi és intim ellenfele azon az estén, a melyen először érzett meg rajta a szolid üzleti alap. Mert hajh, az így van, hogy kinek mije nincs —: annak az imponál. És ha tagadja, ha csufolja, annál jobban! És e társaságban — a fiatalember virágzó és terjedő czéhjében — egy-

szerre felszökött az értéke Asztalos Auréľnak és azok a kiknek — különösen az anyagi — szoliditás nem sajátosságuk: szivesen csinálták neki a jó hirt, mert rendezett férfiú és szolid. És ebben aligha vezette őket anyagi érdek, hanem alkalmasint a realizmusra törő eszményiség, mint a hogy Asztalos Aurél a publiczista irná, a kinek, — mint annyi társának — e két szó s a vele való játék ott volt mindig a tolla alatt.

Kivonatban ugyan, de kiadták a programmbeszédjét és bár csak telefonon, nem személyesen kérte, jó sorokat is irtak hozzá. A saját lapja természetesen hasábokat; mert ki becsülje meg az embert, ha nem saját maga?!... Különben ez estvén nemcsak ellenfelei, de barátjai is azt mondták reá: «Ez valaki!» Előleget nem kért, csak jelentette, hogy nehány hétre elmegy külföldre, majd visszajön. A lapot ő azért szereti és mihelyt ráér... Hogy repült volna ki, ha nem érzik meg rajta, hogy létének van anyagi alapja és ha ma kiejtenék a lap kötelékéből, holnap, sőt holnapután sem szorulna a pinczérek jóakaratára, nem lenne szerencsétlenebb mint a faczér boltos segéd, a ki legalább részt vehet tüntető körmenetekben, kirakatokat zuzhat és ha ma letör, holnap visszatörhet.

Egyszerre mintha a munkája is becsesebb lett volna. És az ujságiró — dicséretére legyen mondva, mosolygott az orra alatt és megismerte, hogy ez az úgynevezett «poziczió». «Ezt ugyan eddig szépen megcsináltam», gondolta magában, sőt a ne-

— Ugy-e, nem haragszol?

Bródy: A nap lovagja. 115. lap.

mes Samunak, a ki Gasteinba menet a vasuthoz kikisérte, el is mondta:

— Samu, a helyzetem oly jó, hogy már jobb nem is lehet. Fölül vagyok, egészen fölül. Poziczióm van, még pedig ritka pozicziό!

A felhuzott ernyőjű kocsiban ölelgette ifjú pajtását, bárha kissé idegenkedett tőle, mert ez testét és külsejét nem részesítette a kellő ápolásban. De most ezt is elnézte neki:

— Ha nem lennék veled régen te, most mindjárt testut innék veled. Pedig ha tudnád...!

A fiatalember valószinüleg a jövőre czélzott vagy a közeli multra utalt? Samu nagyon szeretett volna tudni valamit, de azért nem volt tolakodó. Szeretett volna ugyan némely praktikus kérdésekbe belemenni; de látván, hogy Aurél erre gőgös lesz és hideg — hagyta.

— Csak csináld. Úgy csináljad, a mint te akarod!

A tervszerüség, hogy valamit akar — kissé zavarta a fiatalembert. Még mindig szeretett volna biztosítani magának egy kis becsületességet is, főképpen Nuszi miatt, kinek ajkára és elismerésére olyannyira vágyott, a mennyire ő már vágyakozni tudott. És a szerelemnek néhány ismérvét fedezvén fel szivében: szinte boldog volt, szinte hitt magában. «Eh, majd leszek én még becsületes ember is, csak módom legyen hozzá!» Ebben és így bizakodott, de a míg Gasteinba ért, nem erre vonatkozó terveken törte az eszét. Azt komponálgatta ki, hogyan kell Annieval bánnia és mit kell cselekednie, hogy Juli idő előtt meg ne tudjon

semmit. Valami összeütközés félét szimatolt a levegőben és ezért, mint nagy elővigyázó, elhatározta, hogy nem fognak levelezni és a találkozások tekintetében minél óvatosabbak lesznek.

Mégis a mint megérkezett, volt annyi emberi érzése, hogy legelsőbben is a missnek írt; megérkezését tudatta vele. Egy félóra mulva már meg volt a találka, egy szinte nyilt és fölöttébb veszedelmes helyen. A leány már várta; fehéren, a boldogságtól szinte betegen.

— Ide jönni, ilyen vakmerőség. Menjen haza! — mondá a férfi és ezuttal csakugyan nem tetette magát.

— Miért? — kérdé a leány szomorúan.

— Mert nem engedem, hogy kompromittálja magát.

— Jól van szerelmem — mondá a leány, mert okos volt — elmegyek. Csak egy csókot kapok. És még meg kell mondanom valamit: a kis bátyám megjött és engedd meg, hogy azt is szeressem!

— A testvérét? Hogyne!

A leány könnyes szemmel nézett föl reá. És ő megengedte, hogy a testvérét is szerethesse.

Egy elaggott, úgyszólván összesorvadt erdő tisztásán — egy helyecskén, a hol fa és fű valamely ismeretlen okból kikopott — leültek mind a hárman. A miss, a mint illik, elfordult tőlük és az avarral játszott. A háta azonban, mintha látta, érezte és élvezte volna a mögötte lefolyt tilos és titkos idillt: meg-megrezzent, sőt a mikor a csók megtörtént, meg is rándult.

— Úgy-e nem haragszol? A kis bátyám nekem mindjárt a jó Isten után következett, eddig. Perfid nem lehetek hozzá.

— Hol volt eddig?

— Berlinben. Két éve nem láttam; de mindennap irtunk egymásnak.

— Nem szimpatikusak nekem azok, a kik Berlinben tanulnak. A protestantizmus rideg dolog. Nincs benne költészet. Osztozni sziven nem szeretek! — mondá a férfi komolyan, csaknem rosszkedvüen.

— Meg fogok neki mondani mindent. Meglásd, ő velünk lesz. Beavatjuk!

— Ezt pedig megtiltom, — mondá a fiatalember és elhalványodott.

— Nekem nem lehet megtiltani semmit! — szólt a leány harag nélkül, de elvörösödve.

Elhallgattak. Némán, de valósággal összepörölték. A meghasonlás azonban nem tarthatott itt sokáig; kevés idejük volt és mindketten hetek óta készültek és szomjuhoztak erre a találkára. A férfi megcsókolta a leány szemét:

— Szépen megkérem magát... Nem mondhatom még el mind a titkomat... Kell, hogy még egy darabig senki se tudjon semmiről. Másokat döntenénk szerencsétlenségbe.

Ez az érv, a melyet nem értett, meggyőzte Anniet. Megfogadta, hogy nem szól, ellenben kitervelte, mint fogja bátyját és szerelmesét összebarátkoztatni.

— Milyen ember? — kérdé az ujságiró.

— Az első maga után! — felelte a leány.

— Komoly?

— Nagyon is. Semmi sem jár az eszében, csak a kötelesség. Még minden iskolában az első volt. Berlinben technikát és jogot tanult. Minden reggel imádkozik. Aztán egy óráig czélba lő.

— Gondoltam. Persze nagy vadász.

— Nem annyira, mint mások. Szeret olvasni régi könyveket és a mit olvas, mindenhez jegyzeteket csinál. Gyönyörű gondolatai vannak. Nekem egy egész tékát teleírt. Este az evangéliumból olvas föl nagymamának. Olyan szelid, mint egy baby.

— Talán beteges volt, elmaradt?

— Engem a tenyerére állít, úgy emel föl a magasba.

— Nem szeretem az ilyen tökéletes férfiakat,

rendszerint rossz szivüek, — mondá a fiatalember kissé elfogódottan.

— Különben meglássuk. Azt hiszem, össze fogok vele barátkozni! — tette hozzá békítő szándékkal. De valahogy, mintha a szivét elvesztette volna: ideges lett, siettette a hazatérést. Felszólította a misst, hogy menjenek és máskor legyenek óvatosabbak. És egyedül engedte őket haza, azzal válván el, hogy majd találkoznak a tennisnél.

Napokig nem mutatkozott; egész napon a herczegéknél ült. Ő fenségének valóban kitünő memoriája volt, nagyon jól emlékezett reá és tüntető szeretettel fogadta, bárha természete ellen volt minden tüntetés. Csak a vezetéknevét cserélte föl olykor Kovácsra, a minél mi sem lehet természetesebb. Egyébként elhalmozta — a maga módja szerint — szeretete minden jelével:

— Sok minden jót hallottam önről. A konduitlisztája a legjobb. Az igazgató el fogja intézni az ön képviselőségét. Remélem, ön meg fogja azoknak mondani az igazat. Ideje, hogy vége legyen annak a bizonyos zsidó wirtsaftnak.

A vallásügyi vita — mely nélkül nem mulhat el e komisz hitetlen korszakban egy jóravaló szellemi dialogus sem — Julit is érdekelte és a magas körökkel való sűrű érintkezése és néhány nem sikerült bevásárlása miatt ő is ellensége volt ama ideges fajtának, a mely állandóan nyugtalanságra izgatja a világot. Közöttük az ujságiró volt még a legmérsékeltebb. Nem lehetetlen, hogy ama bizonyos Samu miatt.

Türelmeseknek kell lennünk, fenség — mondá. Azon felekezetbeli emberek dolgoznak, mohók, kapzsik, álutakon járók; de ügyesek. Mindenhová befurakodnak! de építenek és gyűjtenek. Csak hadd kaparjanak, vakoljanak, építsenek és gyűjtsenek még egy darabig, a míg nagyon szemtelenek lesznek és akkor ...

Egy kézmozdulattal jelezte, hogy akkor mindent el lehet majd tőlük venni. Hazaszeretetüket, mely nyilván adopczió, nemzeti érzületüket, a melynek hevessége nyilván renegát vonás. Kilökni őket az intézményekből, a melyeknek megalkotásához hozzájárultak, elzárni őket a kulturától, a melynek erősödésében benne van vérük, minden törekvésük és tradicziójuk: van-e ennél valami egyszerűbb és igazságosabb? Hogy a mit gyűjtöttek, azt kasszálják tőlük: — ez pedig egyenesen humor.

A herczeg hangosan fölnevetett, úgy tetszett neki a kézmozdulat és az, a mit jelentett.

— Ördöngős ficzkó ez a politikus. Ennek még Magyarországon szobrot emelnek. És ez lesz az első szobor, a melyhez pénzt adok! — mondá a fenség, miután az újságiró elment. A mi az idő tekintetében való elszámítását illeti, ő fensége ebben nem volt hibás; hozzá volt szokva, hogy mindenki előbb haljon meg, mint ő.

Ezentúl, ha ébren volt, lehetőleg minden idejét lefoglalta a fiatalembernek. Egyenruhákat kombinált és rajzoltatott vele. Sőt arra is méltatta, hogy családjáról, gyermekeiről beszélt vele. És nem ismervén kellőképen a magyar közjogot, megigérte neki,

hogy ha majd egyszer Pestre megy, szól a miniszterelnöknek — vagy a polgármesternek — hogy a hivatalos lap szerkesztését neki adják át. Ő legalább majd megmutatja abban a lakosságnak a helyes utat.

Juli, szinte féltékeny volt — mindkettőjükre. De azért nem tartott semmitől:

— Még kitursz engem! — mondá tréfásan, a fenség délutáni álma alatt, a mikor mindig együtt voltak. Az asszony paróka és füző nélkül, visszanyerve normális alakját; folytathatta régen megszakított életét és boldog volt. Kínozhatta titkos barátját, féltékenykedhetett reá, szidhatta és ijesztgethette.

— Tudom, te nem becsülsz engem! — mondá. Tudom, abban a szép buta homlokodban micsoda terv jár. Ki akarsz használni, aztán megakarsz szökni. A mikor már nagy úr lettél — az segítségemmel — el akarsz venni valami tejben mosdó comtesset. Barátom, korábban kelj! Meg se moczczanj, különben repülsz!

A fiatal ember elfordult, méltatlankodott. Az asszony megérintette vállát és kérdé:

— Mit csinál Annie?

Ettől fogva Annieval kínozta fiatal barátját. Hol tiltotta, egyszer s mindenkorra letiltotta tőle, hol meg küldte:

— Menj, tudod az összeköttetések miatt. De jól viseld magad!

A fiatal ember meg is jelent a tennisnél, a hol megismerkedett az Annie bátyjával. A mikor meg-

pillantotta a nagy, nyurga, leányos teintü, de mészáros kezű, nála egy-két évvel fiatalabb férfiút: nem egészen jól érezte magát. Az ösztöne azt sugta neki, hogy ez az ember még kellemetlenséget fog neki okozni. Mit? Hogy? Ennek a keresésére sem ideje, sem módja nem volt; a fiatal gróf jó erősen kezet fogott vele és mindjárt bevonta a játékba. Nem szertartáskodott vele, de nem is tegezte le mindjárt, mint a hogy szokás egy úri társaságban, mely tudja egymásról, hogy már az apja sem volt szolga. Ez a tegeződés azonban aligha az egymáshoz való szoros összetartozandóságot jelenti, mint inkább azt, hogy mások, a kik a te-re nem születtek, külön veendők, megbélyegzendők, vagy ha nem, legalább is meg kell éreztetni velök, hogy ők más fajtájúak. Tudatos összetartás és öntudatos ellenségeskedés nincs e viszonyban. A «te»-k, ha okuk, módjuk, alkalmuk van rá, minden született és kifejezett intimitásuk daczára megfojtják, lelövik, megcsalják, elejtik és semmibe sem veszik egymást. Egy reakcziós szabadkőművesség — ha ugyan lehetséges az ilyen — jele az egész, inkább csak egy ártatlan tüntetés a mellett, hogy még sem mozog a föld. Különösen pedig nem ez a drága, ez a mienk, ez a magyar, a mely néha-nap ugyan nagyot lendül, aztán pedig mintha megbánná...

Az ujságíró hideg volt és ott helyben csaknem megrikatta Nuszit, a ki a játék angol jelszavai mellé vakmerően — de ügyesen — hozzá-hozzá tett az ő számára egy-egy franczia szót: szeretlek,

Gyönyörű szőke leányzó ragyogott rájuk.

Bródy: Jisbi Bénob. 224. lap.

várlak holnap az erdőben! A fiatal ember nem reagált, erősen vigyázott magára és valóságos dedektiv szemmel nézte a fiatal mágnást, hogy annak mely oldala hozzáférhető. Azt hamarosan megkülönböztette, hogy valamint a lónak, ennek is elejbe kell kerülni, különben gyanakszik és védekezik, a közeledőt elrugja magától. Különben semmi mód nem komplikált ember. Az úgynevezett első eminensek közül való, azok közül, akik mindig és mindenben korrektek, de ez nem esik nehezükre, mert szopós koruktól a kötelességre vannak trainirozva és rendszerint sohasem állíttatnak nehéz föladatok elé. Ők megtartják igéreteiket, de sohasem igérnek semmit, a mi reájuk nézve terhes; ők nyiltak, mert nincs fantáziájuk és mert magukon — és családjukon — kívül nem becsülnek meg élő lényt senkit is, és ezért nem tartják érdemesnek, alakoskodni. Azonfelül elméjük, mely úgy szolgálja őket, mint egy kitűnően fizetett és pompásan disciplinált huszár: bizonyos mindenben, de legfőképen bizonyos magában. Az emberi méltóságnak e kemény kőből faragott, kissé esetlen és mindig művészietlen oszlopai nem ritkák a protestáns mágnások között és ha van közöttük olyan, a ki gránit szívében némi érzelmességet, hideg fejében a predesztináczió elszántságát is hordja; az ilyen — mint az Annie bátyja is — megmarad örök első eminensnek.

Mindezekből az ujságíró inkább csak érzett egyet-mást. A politikánál fogva igyekezett hozzája közel férkőzni:

— Mikor jön a gróf haza politizálni? Várják!

— Nem vagyok készen a tanulmányaimmal. Egy évre Amerikába megyek!

— Értékes gondolat. Mikor?

— Egy hónap múlva.

Az ujságíró — belül — elmosolyodott. «Ime, minden véletlen őt szolgálja. Ez az amerikai út főképp!» Elhatározta nyomban, hogy egy hónapig nyugton lesz. Csakis arra szorítkozik, hogy Annie-vel e viszony végkép meg ne szakadjon. És ezentúl alig jelent meg a délutáni játékokon. Igaz, ideje is alig volt rá; Bécsbe kellett mennie. Állítólag azért, hogy az udvari levéltárban valamely munkájához adat után kutasson, tényleg pedig azért, hogy lakást vegyen, mert Julival elhatározták, hogy Bécsben is kell laknia, másképen nem lehet.

Juli a kezébe számlálta a lakásért és a berendezésért járó pénzt és valóban megbocsájthatatlanúl kicsinyes volt e pillanatban s végkép elfeledkezett arról, hogy egy férfiúra nem mindig megtisztelő az, ha egy nőtől pénzt kap.

— Csupa új pénz. Vigyázz rá, el ne lumpold. Nem muszáj neked sem a «Sacher»-ba, sem a «Bristol»-ba szállnod. Jó a «Krausz» is. Ez a pénz itt külön, lakásra. Tudod milyen lakás kell. A konyhát nézzed meg, kaparj le egy kis falat, nincs-e...? A bútorokat nem a belvárosban veszed, arra nincs semmi szükség. Haszontalanságokat se magadnak, se nekem ne vegyél. Meglephetsz engem egy varrógéppel, ha egy jót és egy olcsót találsz. Ott varrni fogunk. (Végre varrhatok.)

Ez a szép új százas itt a tied. Meglátom, mennyit hozol belőle haza.

A férfiú tartotta a markát, mosolygott. Belül sem sírt. Mégis, valami igen keveset alterálta a helyzet szokatlansága: először kapott életében pénzt nőtől. Tudta, hogy a megtanult erkölcsi fogalmak szerint ez szégyen, sőt férfi-bűn. Sőt némely auktorok szerint aljasságnak is mondatik. «Végre is egy kis pozitiv bűn a sok hamleti kisérletezés után!» — gondolta és inkább örvendett, mint szomorkodott. Ám a hogy Juli a pénzt kezelte, a hogy megfogta, a kezébe tette meg visszavette: ez a modor mégis bosszantotta egy kissé és elméjében végkép kialakult egy meghatározás: «Ez a Juli egy közönséges lény!» A miből azonban a herczeg barátnéja nem csinált titkot:

— Tudd meg barátom, hogy én nem lopom a pénzt. Keserves véres verejtékem ez nekem. És ne gondoljad, hogy csak úgy rá fogsz járni a kasszámra... Beosztással kell élni. Végre is, nekem szegény rokonaim vannak, a kiknek életemben nem adok ugyan egy rézgarast sem, de halálom után kell, hogy hálásan emlegessenek és imádkozzanak értem. Vagy eszembe jut és férjhez megyek... Van apró pénzed vasuti jegyre? Persze nincs. Minden pénzeteket rongy ruhákra és nyakravalókra költitek. Itt van külön.

Perelt, szemrehányásokat tett; de mindenféle czímeken tömte pénzzel. Igaz, hogy kis összegekkel. Természetesen a herczegtől is kapott komissiót, titokban. A fenség istállójából egy pár lovat kel-

lett átszállíttatni barátnéja istállójába. Gyors járású, erős orosz lovakat, mert a Juli lovai lassúak és feltűnően fehérek; ismeri Bécsben minden gyerek, incognitó nem mehet rajtuk sehova. Azonfelül a fenség egyik fölöttébb tekintélyes rokonához is el kellett mennie. Arról volt szó, hogy annak a legnagyobb fia, egy rendkívül tettvágyó herczeg, magyar közjogot akart tanulni, titokban és titkos czélból...

Az ujságíró mindent elvégzett. Megegyezett az öreg herczeggel, hogy a fiatalt minden héten egy napon át tanítja a magyar jogra és a hazai viszonyokra, a melyekről apának és fiának csak annyi fogalmuk volt, hogy az kuszáltabb mint valaha és az országot nemsokára újra meg kell menteni... A fiatal herczegben különösen nagy jóakarat volt erre nézve. Kár, hogy a «bajusz» és még egy másik magyar szón kívül egyetlen egy honi hangot sem ismert, azonban egyéb nyelveken is csak a legszigorúbb tőmondatokban beszélt. Az ujságírót ez is hamar megszerette. Különben sem volt exkluziv lélek: ismeretségük első estélyén elvitte egy fölöttébb zártkörű éjszakai társaságba, a hol kis karlsbadi czipőkből franczia konyakot ittak, még pedig sokkal több nő, mint a mennyi férfi.

A bécsi utazás, a Samu biztosan megérkező pénzküldeményei, a jószágigazgató jelentése, hogy a mandátumért nem is kell — nem érdemes — lejönni, a szerkesztőség, a mely könyörögve kért egy ünnepre szánt vezérczikket: az előkelőség biztos és boldog érzésével töltötték el Asztalos Aurélt.

«A révben vagyok!» — mondá magának (Csaknem mindig leírásra alkalmatos metaforákban gondolkozott.) Most már csak egy pénzes állásra kellett törekednie. Elégtételére a mesterségéről sem feledkezett meg és az járt az eszében, hogy egy mérsékelten szabadelvű nagy napilapot alapíttasson magának. Mindenesetre némileg liberális színű legyen, mert a szabadelvűséggel végkég szakítani zsenáns. Karlsbadból, utókúrára nagypénzű kereskedők és nagyiparosok jöttek át Gasteinba, a kik hamarosan hozzája tolakodtak. Faiseur is akadt, egy nagyszabású ágens, a ki üzlete érdekében képviselőséget is vett magának. Az ujságíróval nyomban egymásra ismertek és a lapalapítás rohamosan ment előre. Az egyik polgár csak azt kivánta, hogy a lapnak biztosítva legyen a herczeg jóakarata. A fenség, miután Juli megértette vele, hogy

ez a jóakarat pénzbe nem kerül, semmiféle kötelezettséggel nem jár, szóval adta tudtára az egyik alapító úrnak, hogy «bár az ujság neki általában nem rokonszenves — mert hazudik — a tervezett időszaki közlöny legnagyobb jóakaratát birja, a mennyiben megfelel hivatásának!»

Minden rendben volt. A megjelenés napját is meghatározták és az ujságírónak Pestre kellett volna mennie, hogy a szükséges dolgokat elvégezze, a szerződéseket megkösse. Ámde Julin hirtelen kitört a féltékenység és barátját halálra kinozta Annie miatt:

— Ismerlek benneteket; tudom, te is ki vagy! Én jó vagyok arra, hogy kihasználj. De engem nem tisztelsz. Engem nem tisztel senki! Ő vele persze úgy beszélsz, mint egy istennővel!

— Alig látom. Mindig azzal az utálatos bátyjával van! Különben sem ad rám semmit. Ezek gőgösebbek, mint maga a fenség!

A nép leánya elvörösödött a haragtól:

— Talán rosszat beszéltek rólam? No megálljatok! Megmutatom, hogy ide fognak jönni. A leányok kezet fognak nekem csókolni, Annie is. És együtt foglak látni benneteket. Vigyázz, te meg vigyázz!

A herczeg barátnője, bár nem volt protestáns, nem szokott tágítani attól, amit kimondott. Másnap a herczeg már üzent az Annie családjának, hogy látni akarja őket, főként a leányokat. A nagyapa felelt írásban, nyilván diktandóra. Alázatos, folyamodványszerű levélben értesítette a herczeget, hogy mind betegek.

Valami kellemetlen szövődés kezdetét szimatolta meg az ujságíró és szeretett volna elmenekülni egy kis időre; de immár nem volt a maga ura, nem eresztették. Borús, izgatott, villamossággal terhes napok következtek és volt egy óra, a mikor a fiatalembert a legnagyobb csapás környékezte: az, hogy kedvese ott hagyja a herczeget. Akár akarta, akár nem, a szomszéd szobából hallotta az erre vonatkozó tárgyalásokat:

— Én megyek el. Bocsásson engem el. Ha nem bocsájt, akkor is elmegyek. És ha egy ezredet állít ide elém, azon is keresztül megyek. Ki vagyok én itt? Egy rossz nő. Tisztel engem valaki? Véd engem valaki? Azért a kis falásért, pár rossz ruháért, komiszabb a helyzetem, mint a legutolsó cselédnek!

A fenség csitította, pénzzel kinálta; Juli még dühösebb lett:

— Vigye innen a rongyos büdös pénzét! Ha engem a művészetemnél hagy, az nekem többet jövedelmez, mint a mennyit a fenség nagynehezen kiizzad. Tudja meg, hogy engem megkárosított. Engem becsületemben degradált. Velem tisztességes nő szóba nem áll. És mindez azért van, mert nem tud tiszteletet szerezni annak, a ki hozzá tartozik. Egy káplár tud a szeretőjének; az altábornagy nem! Mindenki lenéz, mert a herczeg szeretője vagyok. Pedig nem is vagyok az. Jó volna, ha az lennék. Egy öreg ember ápolója vagyok!

Erre az utolsó kijelentésre kinos csönd állott be. A herczeg köhögni kezdett oly hevesen, hogy

Juli egy pillanatra békét kötött, vízért futott és megitatta. Midőn a fenség magához tért, szigorúan és emelt hangon szólott:

— Kehrt euch, marrsch!

Az ujságiró visszafojtotta lélegzetét. Juli azonban csak most eresztette ki a hangját:

— Nekem ugyan kommandirozhat! Akkor megyek el, a mikor nekem tetszik. Olyan botrányt csinálok, hogy tele lesz vele Bécs, Pest, de Berlin és Páris is! Úgy se valami nagy már a tekintélyünk. Az utczán kezdenek már nem köszöngetni. Az emberek kezdenek okosodni. A legfőbb ideje. A magyar arisztokráczia fuj önökre; a cseh, az még nem. Inkább beleavatkozik a családi állapotjukba.

A herczeg barátnője valami igen erős szót mondott, de halkan; az ujságíró nem hallotta. Mindazonáltal a legnagyobb mértékben a herczeg pártján állott és kedve lett volna a nőt — a ki az ő karrierjét is veszélyezteti — testileg megfenyíteni. Mit akart? Nem értette, mit akar? Társadalmi poziczíót? El akarja választani a herczeget a herczegnőtől és ő akar a felesége lenni? Ez lehetetlenség, képtelenség, erre még Juli sem vállalkozhatik. A nem erkölcsös férfi nem értette a szintén nem erkölcsös nőnek társadalmi tisztesség után való vágyát, mert nem voltak ebben az irányban megfigyelései és nem látta meg soha, hogy a legelvetemedettebb asszony sem tudja kiirtani a szívéből az ideált, hogy hű feleség és jó anya lehessen valaha.

Üdvözölte őket.

Bródy: A nap lovagja. 132. lap.

Utóvégre is a fenség engedett. Elismerte az áldozatokat, a melyet barátnője érte hozott. Megígérte, hogy Bécsben haladéktalanúl férjhez adja. De neki — az asszonynak is utána kell nézni... Valami rendes, csinos embert, valami becsületes, igazi férfit, a kit ő — a fenség — nem volna kénytelen utálni. És most, ritka pillanat, a herczegnek ötlete támadt: mint férjjelöltet fölállította az ujságírót, a ki, nevét hallván, elvörösödött, de aligha szeméremből.

— Egy ilyen semmit, egy ilyen senkit! méltatlankodott Juli, majd félig haragosan, félig nevetve hozzátette:

— Különben is az a fenség után fut, a fenségbe szerelmes!

— Igen derék fiatalember, — mondá a herczeg mély meggyőződéssel.

A második reggelire csengettek és a vita abban maradt, mert a reggelin részt vett Asztalos Aurél is. Egy-egy szó esett azért arról, hogy a comtessek betegek-e vagy se? Két nap óta tényleg nem lehetett őket látni és maga az ujságíró sem tudta, mi történt velük. Csak estve hozta el a miss az Annie levelét, az első valóban forró szerelmeset. «Életem, hitem, reménységem, szépséges lovagom! meghalok a vágytól, hogy láthassalak,. Szeretném ha egyszer megölelhetnők egymást, aztán mindketten meghalnánk. Még te maradj csak itt a földön és élj, hadd haljak meg én magam!» — így kezdte és így végezte: «Szobafogságban vagyunk. Nem tudom, miért, két napja nem mehe-

tünk ki. A bátyám — egy kicsit orvos is — megvizsgálta torkunkat és azt mondta, hogy gyulladt. Egész nap velünk van a szobában, kártyázunk és bibliát olvasunk. Ma azonban én lefeküdtem az ágyba, megrémültek, hogy csakugyan beteg vagyck, pedig csak azért tettem, hogy mindig rád gondolhassak. Az orvost elhivatták, az megkopogtatta a mellemet és meghallgatta a szívemet — megbocsájtod-e?... öreg úr! — és azt mondta, hogy a szívem valamit alterálva van! Oh mily boldog vagyok. Szerettem volna ezért megcsókolni. De nem csókolok meg senkit többet, ha nem lehet valakit. A kis bátyám sem kap tőlem többet szájon csókot. Az csak egyé. Azé, a kinek levele a párnám alatt van... Tudod-e szerelmem, hogy csakugyan beteg vagyok? Mit fogsz tenni, ha csakugyan sulyos beteg leszek? Hogy jösz hozzánk? Én hivatlak, bevallok mindent és hozzám kell engedniök. De ne késlekedjél, gyer akkor mindjárt. Fogjad meg a kezemet és én jobban leszek, fölülök az ágyban és...»

A fiatal ember egy kissé megundorodott magától. A leány úgy állította be mint Jézust. Az csakugyan nem volt és érezte, hogy méltatlan a fölséges példára. A leány fantáziájának hirtelen hevessége különben is nyugtalanította már azért is, mert — meglehetős mértékű önbecsülése daczára — nem tudta megérteni. E fiatal emberben, bár folyton nők körül forgolódott, nem volt meg a képesség arra, hogy a nőket — különösen a leányokat — gyönyörű kórságaikban felismerje és megértse. Sej-

telme sem volt arról, hogy a szerelem czélját és útját nem ismerve, vakon és tudatlanul a körül tévelyegve: a legelmésebb és legfölvilágosodottabb leány is a hideglelésig belereszket a testi rajongásba. Bűbájos és képzeletgerjesztő physiologiai romantika, egy szűzies, de már virágzó női testnek buja költészete, a melynek a férfi-hőshöz, amaz egy bizonyoshoz, gyakorta alig van köze. Legföljebb hozzá tapad, mint kifogáshoz és ezért, — de mennyiszer! méltatlan, meg oktalan.

Nem filozofált a fiatalember. A levélnek kellemes, egyéni illata volt; megcsókolta. Felelet helyett virágot küldött és a mi nemes tüzet ébresztett benne, azt beleöntötte abba az udvarlásba, a mivel Julinak tartozott. Soha még ennyi szerelemmel nem voltak egymás iránt. Egész nap egyedül voltak, bujták az erdőt, járták a hegyeket. A herczeg, a ki tudta, hogy Julinak napokig eltart a tisztességi rohama, küldte őket. Megengedte, hogy együtt mutatkozzanak nyilvános helyeken, vizitet tegyenek együtt, elmenjenek egy reczitátor előadására is. És a mikor egy órákra terjedő kirándulásra indultak, a maga turista botját, sőt az őzbokrétás kalapját is kölcsön adta az ujságírónak:

— Julira vigyázni. Nem hagyni, hogy kimelegedve havat egyen!

Egy havasi majorsághoz törekedtek, a fürdőtelephez két órányira, a hová nem igen jártak vendégek. A majorság két kecskéből állott és az összes felszerelése egy rozoga asztal, nehány pohár.

Ha a majorosnak volt, kenyeret is lehetett kapni. Juliéknak szerencséjük volt: kaptak. Halálosan elfáradva leültek kenyerezni, tejet inni és úgy elmerültek ebbe a műveletbe, hogy alig vették észre, mikor az asztaluk mellett, a majoros előtt megállt két férfi. Az Annie nagyapja és bátyja. Az ujságiró felállott, üdvözölte őket és a legnagyobb zavarban bár, az egyetlen asztalnál ülőhelylyel kinálta meg mind a kettőt. Apa és unoka összenéztek, nem ültek le. A herczeg barátnője szurós kis szemei elé emelte lorgnonját és szólott:

— Mutassa be az urakat, kérem!

Azok maguk mutatkoztak be, az öreg mélyen meghajolva, a fiatal alig. Nem volt egy udvarias szava az asszonyhoz, úgyszólván észre sem vette. De a herczeg barátnője nem volt az az asszony, a kit bagatellizálni lehetett. Még mindig megtartva mosolygó álarczát, épen a szótlan emberhez intézte szavait:

— Betegek még a comtesse-ek?

— Igen! — felelte unokája helyett az öreg gróf.

— Reménylem csak könnyü baj. Ha felgyógyulnak, lesz szerencsénk?

— Igen! — sietett a felelettel a nagyapa.

Az ujságiró, belsejében nem csekély mértékben elfogódva, igyekezett enyhébb medert vágni a kinos és éles diskurzusnak:

— A herczeg ő fensége ismerte és tisztelte a comtesse-ek anyját és azért vágyik, hogy tisztelhesse és láthassa a leányait...

— És én is. Főképen én óhajtom! — javította ki Juli elvörösödve. Majd szinte provokáló hangon hozzátette:

— Tehát minél hamarabb!

— Igen...

— Nem!

Ez volt az első szó, a mit az Annie bátyja kiejtett. Egy határozott kemény «nem!» Meg kellett hallani, félre nem lehetett magyarázni. Julinak, úgy is mint a nép leányának, ez nem is volt szándékában. Mérkőzésre, pörre, mint minden pillanatban, most is készen, halotti csendben kérdé:

— És ha szabad tudnom, mért nem?

Az Annie bátyja idegesség nélkül nyugodtan szólott:

— Kérnem kell méltóságodat, hogy ne kényszerítsen feleletre.

— De kényszerítem, de tudni akarom. Mivel különbek az ön testvérei, mint én! Kik ők? Mi vagyok én? És a herczeg, nem is szólva a herczegről?

Az öreg gróf megfogta az unokája kezét, hogy elvigye innét.

Juli most már elveszítette nyugalmát, felugrott, a lorgnonját eldobta, a csipőjére tette a kezét, kiabált:

— Tudom, kik maguk. A maguk harmadik őse paraszt volt, közönséges paraszt. Maguk is azok. A comtesse-ek nem különben... Innen pedig addig el nem mennek, a míg meg nem mondják, mi kifogásuk van ellenem?!

— Ha kényszerít! — mondá a fiatal mágnás rosszkedvüen és merev állásba vágva magát az ujságiró előtt, ahhoz intézte a szavait:

— Mondja meg ő méltóságának — szólt halkan, de határozottan — ön, mint az ő gardeja, mondja meg neki: ő nem az a hölgy, a kivel tisztességes leányok érintkezhetnek!

A herczeg barátnője szederjes arczát az ujságiró felé fordította; szeme, a melyet a düh még összehuzott, kisebbé tett, határozottan követelte tőle a védelmet.

Asztalos Aurélra életének legsulyosabb pillanata most már elkövetkezett. Alig lehetett gondolkodnia és mégis gondolkodott, ha ugyan annak lehet nevezni elméjének kényszerült működését.

Az ujságiró, kinek mestersége, hogy másért exponálja magát, mesterségénél fogva, elvből, szokásból, szeszélyből —: cselekvő erejében szélütötten, lelkében megbénulva állt ott. Elméjében kinos villanások.

«Szörnyű helyzet!»

«Minden munkám hiába. A mit akartam, annak vége!»

«Szerencsém, jó éjszakát!»

«Miért kellett idejönni; hagyni, hogy szóba álljanak!»

«És most hagynom nem szabad. Ő és minden követeli, hogy védjem.»

«Ha meg nem védem, gyáva vagyok, utált és — kidobott.»

«Ha türném, mit mondana a herczeg? Soha többé maga elé nem bocsájtana!»

A gondolatok — szegény nyavalyás lények! — közé hirtelen belevágódott egy arcz: ő fensége szigorú, lenéző, sőt megvetéssel teli arcza. Nem szólt hozzá, csak intett az ajtó felé. És ez elképzelt fej visszaadta a fiatal ember cselekvő erejét és bárha mint egy miniature villám, úgy vágott agyába a tudat, hogy a mit most tesz, az végzetes, erőszakot téve vérén, szivén és félelmén: kihuzta magát és a fiatal mágnás képébe vágta:

— Ez impertinenczia. A mit ön mond, impertinenczia!

Az első eminens, valamint a fegyelmezetlen férfiak, ökölre szorította két óriási kezét, hogy a jelzőre jelzővel feleljen; de Juli, a ki szinpadi uralmát a legnagyobb mértékű önkivületben is megtartotta: elsikoltotta magát, még pedig azzal a hanggal, melynek regiszterét egy hirneves bécsi tragika állapította meg. Két gyilkosság jelzése foglaltatott e sikolyban, egy épen megtörténté és egy másiké, a mely nyomban meg fog esni. A mikor a kiáltás elhangzott, valami — általánosságban — buta csend állott be; a gróf leeresztette öklét és karonfogta nagyatyját. A mikor elfordult, az ujságiró — bárha torka alig akarta kiengedni a szót — mégegyszer ismételte:

— Ez aljas impertinenczia...

Annie bátyja nem fordult többé vissza, ment. És ők is mentek hazafelé, szótlanul. Az ujságirónak legelső szenzáczió az volt, hogy visszakapta

idegességét. Egyszerre megfájdult a feje és a lába:

«Még csak ez kellett! Úgy látszik visszajött a neurastheniám!» — gondolta magában és erőlködött, hogy Julira mosolyogni tudjon. Az nem volt szomorú, sőt szivében valami titkos boldogság vergődött: valami történt, körülte, vele, miatta! Sápitozott ugyan, a miért «rossz nő»-nek nyilvánitották; de megaláztatása inkább csak elvben égette és nem igazán:

— No, ennek a rablónak lesz! Ha megtudja a herczeg, nem tudom mit fog csinálni? Az igaz, a fenség, ilyesmiben nem mozdulhat. Nem szabad neki. De bezárathatja, ha akarja. Akarni fogja. Elküldetheti Kufsteinba, Josefstadba. Degradálhatja. Ez a madárijesztő biztosan tiszt. (Meglátszik rajta.) Neki a fenség olyan, mint egy Isten. És mégis meg merte ezt tenni ellene!

A heves kitörésekre az ujságiró mély rezignáczióval felelt:

— Nem úgy van, mint régen volt. Ő fensége egy ujjal sem bánthatja. Hanem majd én!

— Kiirod? Az, az kell neki. Leszidni, kicsufolni!

Azt nem, hanem mást.

A fiatal ember némi küzdelem után mégis csak kitör egy sokszor megszakadt sóhajban. Az asszony megölelte és megcsókolta az út közepén!

— Talán még agyon is szurnak értem! Soha még én értem nem öltek meg senkit. Nem is akarom. Én nem vagyok olyan, mint a többi művésznő.

A férfiak nem arra valók, hogy egy nőért megöljék egymást. Egy parfumirozott szoknya sem — nem egészen így mondta — érdemes arra. Elheveskedted a dolgot. Annak a gazembernek, ha jól meggondoljuk, igaza is volt; én egy rossz nő vagyok, egy rossz nő!

Sirva, a parókáját megtépázva beszélt, de a maga erkölcsi minéműsége felől táplált véleményét, a mint a herczeg elé értek, nyomban megváltoztatta. Most már elégtételt követelt minden irányban, minden módon. A fenség, délutáni álmában megzavartatva, szintén igen dühös volt és irigyelte az ujságirót a bizonyos párbajért:

— Ha én, ha én szembe állhatnék vele!

Nem bizonyos, de nagyon valószinű, hogy ő fensége ezt a szemben állást, úgy képzelte, hogy ő egy angol expreszszel harmincz lépésről lő a magyar grófra, a kinek igen kevés, csaknem semmi fegyver sincs a kezében és így nem is lőhet vissza.

Ez a képzet azonban semmi esetre sem volt világos, valamint egy másik sem, a mely ezután támadt és a fiatal mágnás vagyonának lehető elkobzására vonatkozott... A herczeg azonban nem ábrándozott csak egy szempillantásig; azonban férfi volt ismét, a ki keveset, de korrekten látott és biztosan cselekedett. Megveregette az ujságiró vállát, sőt különös kitüntetésképen az arczát is:

— Ön korrekten cselekedett. Így cselekszik egy férfi, a ki a tisztességes uri nőt védeni köteles. Nyujtom önnek kezemet és szivesen szorítom meg.

(Megszorította soron kívül.) Válságos időkben az ilyen emberekre nagy szerep vár a hadseregben. Ön elnyerheti a legnagyobb rendjeleket. Csak biztosan kell czélba venni, a kéz ne mozogjon. Czélozz: a láb elé! Ha kardra megy, tiszta vágás a hónaljra. Az alatt van a szív!

Az ujságiró mély hódolattal hallgatta a fenség tanításait, de nem a tiszta boldogság érzésével köszönte meg, a mikor a herczeg jelezte neki, hogy egy szerencsétlenség esetére ő maga — a fenség — sajátkezű irással fogja vigasztalni anyját — a kinek mint rendes ember, a czímét kérte már is, de nem kapta meg. Egyebekben úgy maradtak, hogy az ujságiró jelentést tesz az ügy fejlődéséről és semmi érdemlegeset nem cselekszik, mielőtt ki nem kérné a herczeg tanácsát.

— Csak mindent csendesen, nyugodtan, mint igazi gavallérhoz illik. Az ok senkire sem tartozik... Előre is kikérem magamnak, hogy az én nevemet belekeverjék!

— Kivánsága szerint, fenség!

— Sem az enyémet!

— A méltóságos asszony kivánsága szerint!

Miután a szerencsétlenség úgyis megtörtént, a fiatal ember — contre cours — igyekezett magát a lehető leggavallérosabban viselni. Ám ebben a pozjában egy pillanatra megingott, a mint barátnéja után sompolyogva a nyakába borult!

— Nem engedem, nem engedem! Én elhivatom

azt az embert, magamhoz hivatom, elcsináljuk az egészet. Reszketek érted; rossz előérzetem van.

— Nekem is. És legalább beteg ne volnék! Ha itt lennének a rendes segédeim. Mindegy. Ezen segíteni többé nem lehet: ez így van. És ha megmozdulsz, még nagyobb szerencsétlenséget okozol. Esetleg főbe kell magamat lőnöm....

A fiatalember kifáradt abban, hogy az utolsó néhány órában a más lényét, egy hozzá merőben idegent cselekedtetett és beszéltetett maga helyett. Talán ennek a fáradtságnak a következménye volt, hogy szemei megteltek könynyel és odahaza nedves szemmel, félig önkivületben várta az ellenfele segédeit. Hamarosan megjelentek azok: egy tábornok és egy magyar kuriai biró, a ki főképen grand seigneur és csak mellékesen itélt. Komoly öreg úr volt mind a kettő, szervezetét mind a kettő leélte és lényük, egész viselkedésük nem egyéb, mint emlék, vagy ha úgy tetszik; egy régebbi beidegzésnek a továbbrezgése. A katonát ezenkivül, bár nem heves módon, hatalmába kerítette gerinczének csendes sorvadása, a miről ő maga nem tudott semmit, bár rossz jelnek vette, hogy szédült, ha a lóra ült. A tiszteletreméltó, de fölöttébb szokatlan, kevés beszédű alak mintha a halál névjegyét hozta volna meg az ujságirónak. Hangja elfogódott, szívverése ki-kimaradt, a mint velök beszélt. Szerencsére hamar végeztek. Elégtételt kértek. Segédek gyors kiküldését. Ezenfelül kifejezték privát kivánságukat, hogy az egész ügy negyvennyolcz óra alatt elintéztessék.

— Itt idegenben . . . ha nem találnék arra való segédeket. Ha haza kellene sürgönyöznöm . . .

— Itt vannak katonatisztek.

— Köszönöm, majd magam keresek!

A beteg ujságiró jutott az eszébe. Még itt volt, reggel is látta. Igaz, hogy kalapját egy ujjával megérintve köszönt neki és nyilván nem szereti őt. De párbaj az más. Az ujságirók a legjobb segédek. A leggyengébb karakter is azonnal romantikus hős lesz, ha lovagias mandátumot kap a kezébe. És hihetetlenül ügyesek, a legszövevényesebb ügyet is megoldják sokszor — békésen. De vajjon az ő esetében ez lehetséges-e?

Hirtelen Anniera gondolt.

Ha lelke élvezni tudna még: az ujságiró mámorosra gyönyörködheti magát a helyzetben, a mely mindenkinek másnak kopott lehet, de neki friss, fordulatos és meglepő. Ki mellé fog állani Annie? A bátyja mellé-e, a kedvese oldalára-e? Lovagok, még a becsületesek és kemények is boldogan gondolnak arra, ha kedvesük értük dilemmába jut, szenved, vérzik, boldogtalan, — természetesen nem nagy időre.

«Ha megtudja, a milyen hirtelen, elszánt, vakmerő és nagylelkű, valami nagy botor dolgot cselekszik!» — így gondolkodott Annieról a fiatal ember és nem aggasztotta az, hogy a leány megveti vagy szakít vele, mert egy asszony védelmére kelt. Igaz, utóbb ezt magyarázni kell, de oly szépen, hatásosan és hasznosan lehet kimagyarázni később. De vajjon lesz-e később? Az ujságiró a verekedés után való időt nem látta.

Elméjét akárhogy erőltette: mint a fáradt és megsebzett túzok ott letopott és semmiféle hajrával nem volt felkergethető.

«Szegény Nuszi, szegény Nuszika, hogyan birja el ezt a helyzetet?» — így gondolkodott a fiatal ember és a mellett attól tartott, hogy a leány nem tud a helyzetről mit sem. Estefelé, hogy a beteg ujságirót üzte, látta nagyanyjával és testvéreivel a térzenén; tehát nem beteg többé. Vidám volt, a szemével csókot küldött neki a tömegen át, kezének egy mozdulatával hivta is. De a fiatal ember nem ment hozzá. És nem megy többé — talán — soha!

A gyötrődés karmai közé jutott hősnek fájt a gondolat, hogy a leánynak ne fájjon semmi. Valószinű, hogy e miatt — és még egy maga által sem tudott czélért — elhatározta, hogy ír neki, elbúcsúzik tőle. A czéh, a melyhez Asztalos Aurél tartozott, annak erkölcsei — vagy ha úgy tetszik erkölcstelensége — nem engedték meg neki, hogy végkép nemtelen legyen. Nem irta meg az igazat, csak sejtette: ... «Még egy, vagy legfeljebb két nap és történik velem valami — nem is nagy dolog, de a mely megakadályoz, hogy valaha még láthassam magát. Úgy lehet, ez az utolsó irásom ... A jázmint — tudja — mindíg a legjobban szerettem: egy szál jázmint kérek és kinyujtom érte a kezemet ... A végzet, a véletlen hozta magával így és én boldog vagyok, hogy áldozata lehetek, főkép azért, mert ha becsukom a szemeimet, úgy látom, mintha e végzetnek maga lenne a szép, a

jó, a halálosztó angyala... Isten veled szépséges, jóságos, pusztító angyalom!»

A miss kezén át, a szokott módon, másnap délelőtt küldte el a levelet és a választól valamely ismeretlen jót, vagy legalább valamely kombinácziót várt. De válasz nem jött; a miss nem jelentkezett és az ujságiró elhatározta: minden elhagy, minden összedől! Az elsötétített szobában feküdt, helyesebben fetrengett a diványon és gyakorolta magát kisebb bűneinek egyikében: becsmérelte az asszonyi nemet. «Mind egy! Ha még ujra kezdhetném, kihasználnám és elrugnám őket!» És valami gyülölet féle érzés lángolt föl benne, a mikor az ajtó halkan kinyilt és belépett rajta Annie, egyedül. Hozzája rohant, letérdelt eléje, úgy ölelte át:

— Eljöttem! — mondá tiszta hangon.

— Ilyen vakmerőséget! Istenem, ha megtudják...!

— Tudják meg. Nem is nagyon titkolództam. Ha megkérdeztek volna hová megyek a miss-szel, meg is mondom. Nem kérdeztek. Így jöttem.

Fátyol sem volt a leányon. Arczát mindenkinek megmutatva, bizonyára emelt fővel jött be a hotel ajtaján. A misst leültette a foyerben s biztos, gyors lépésekkel fölment a szerelmeséhez, mintha ez lenne a világon a legtermészetesebb dolog.

A fiatalember kibontakozott a leány karjából, felugrott a diványról, nyilván azért, hogy futó — és rejtett — pillantást vessen a tükörbe: a külseje rendben van-e. Nagy szőke haja homlokára csapzott. Annie máris meglátta, hátrasimította:

— Mi bajod, mi történt? Valami bünt követtél el és most meg kell halnod?

— Bünt, én? Férhet én hozzám bün? Nem is komoly, föl se vegye, bánom, hogy írtam, ha ezt tudtam volna... menjen haza!

Annie leült a díványra:

— Nem, itt maradok. Tudni akarom, mi történt és mi fog történni!

— Semmi. Ha erőszakoskodik, meg is mondhatom. Egy kis verekedés — nem az első — holnap.

— Értem! — mondá a leány és szivére szorította a kezét, a mely a boldogságtól és gyötrelemtől kiszakadni készült.

A fiatalember nem felelt. Csak — meggyőződés nélkül — nemet intett a fejével.

— És kivel? Mondja meg kivel? — A comtesse egy lengyel mágnásra — uhlánus tisztre — gondolt, a ki szerelmes volt belé és a ki többször kijelentette, hogy alkalmilag rosszul fog bánni a szapora-szavú magyar fiatalemberrel.

Asztalos Aurél — mint gentlemanhez illik — megtagadta a feleletet. A lány pedig, mert veleszületett érzéke volt a gavallérság iránt, nem kinozta és nem akarta lebeszélni a verekedésről. Inkább tanítgatta:

— Csak nyugodt légy. Tudom, hogy az lész. Egy igazi férfinak — neked — ez semmi. Csak vedd czélba jól, előbb lőjj, a szivébe, hogy ne sokat szenvedjen szegény... Akárhová, gyülölöm, biztosan az az oka, gyülölöm, gyülölöm! Csak a

— *Tudni akarom, mi történt . . .*

Bródy: A nap lovagja. 144. lap.

kis bátyám veled lehetne, nyugodt lennék. Mért nem ő a segéded? Szólok neki. Egész nap úgy sem csinál most egyebet, czélba lő lent a katonáknál a völgyben. Tegnap minket is levitt, hogy lássuk. A porosz papir katonának már nincs feje, mindig csak arra czéloz és behunyt szemmel is mindig talál ... Szóljak neki!

A fiatalember szívverése hallható volt, a mint a leány elhallgatott. Szerencsére arczának színe nem volt értékelhető a homályban. Ajkát nyitva kellett tartani, hogy lélekzeni tudjon. Minden erejével küzdött az ideg-láz ellen, a mely környékezte. Égő és nedves szemmel némán nézett a leányra, a ki egy-egy pillanatra egészen olyan volt, mint a bátyja, úgy, hogy a fiatalember megrettent tőle, sőt gyülölte is. És ebben a szivettépő, elmétzavaró helyzetben valami gyáva bosszúvágy riadt föl benne: e tiszta és büszke virágot letörni, szeretőjévé tenni e félelmes, talán utolsó délutánon. Ám a férfinak az a vágya is fáradtan, nehezen, alacsonyan szállt és alighogy felriadt, már el is pihent. Megelégedett azzal, hogy kinos gyönyörűséget szivott a gondolatból; ha most egyszerre mindent megmondana! De nem volt ilyen becstelen, csak kinozta a leányt:

— És mit fog csinálni, ha meghalok?

— Maradok a felesége, — lány. A sírját diszítem; az emlékeknek élek!

Hogy a leány el tudta képzelni az ő halálát és annak egyszerű, becsületes bevallása megint csak fellázította a férfit. Gyanakodva, éhesen, pusztítni

vágyón, mohón nézett Anniere, a ki kissé megzavarodott, lesütötte szemeit és halkan kérdé:

— És neked rossz sejtelmeid vannak?

— Biztos vagyok benne, hogy nem látjuk egymást többet!

— Nekem is azt sugja valami — mondá a leány száraz szemmel, de elfuló beszéddel.

Elhallgattak. Ám a csendben nem a halál gondolata rejtőzött, bujkált, rezgett és villant, hanem az életé. Forró arczát a nőcske hozzászorította a férfi hideg képéhez és egészen érthetően szólott:

— Ha neked el kellene menned, mielőtt a feleséged lettem volna... Majd megőrültem ebbe a gondolatba, mielőtt idejöttem. És azért jöttem, hogy a feleséged legyek, most, ha akarod...

Hozzája bujt, elomlott rajta, bűbájos testének romantikája elérkezett az önfeláldozás forró — és forduló — vágyához. Remegtek mind a ketten és a leány gondolkodni aligha tudott többé. Egész lénye átváltozott egy nyitott szivvé, a mely kitárva várja a csudát:

«...A feleséged akarok lenni most... azért jöttem... A sötét, kietlen utra vidd el magaddal... Légy boldog, a legboldogabb előbb!»

A legpoétikusabb leányok sem gondolkodnak mindig poétikus formában. Földi lények, emberek ők is. Ám a ki köztük a legegyszerűbb, az is keleti szimpompájú fantáziával látja a nagy csuda elkövetkezését. És ebbe szédült Annie is és ezért nem tudott mást mit tenni, mint belefurni arczát a férfi nyakába és elhaló hangon a fülébe sugni:

— Végy el, végy el!

A férfi pedig öntudatosan szorította magához: «Eh, éljük ki ezt a nyomorúságos világot, a legszebbet a mi benne van. Aztán legyen mindennek vége!» — így kiáltott fel összedült lelkében és feledést meg bódulást remélve a mámorban, a leány ajkába forrasztotta ajkát. Megszédült ő is — mert a világot éltető titok mindig ujra kezdődik — ám e szédületben, a csókok viharában és összekeveredésében, a szerelem irtózatos és édes hullámaiban: a szíve mélyén danse macabre járt, a halál lejtette folyton pergő, soha meg nem álló tánczát. Mint kisérő ének, valami összekuszált ritmusu vers is hangzott hozzá: a kezdete érthetetlen volt, de a vége szinte kivágódott: «Az életednek ára ez és nemsokára vége lesz!» Halál és vers ilyenkor! A fiatalember előbb költő volt, szegény!

... A férfi szólalt meg elébb:

— A miss, mit csinálhat lent a miss!?

— Nem bánom én! Aludni akarok egy keveset. Itt.

— Valaki kaparász az ajtón!

Nem volt senki. De egy pár percz mulva az ajtó mögött csakugyan fölhangzott az angol nő csendes kétségbeesése:

— Annie, Annie!

— Azonnal, megy!

Ment. Oly büszkén és bátran, mint a hogy jött. Ám tekintetének tisztaságába, mintha valami új, idegen szín remegett volna meg. A csodálkozás zavara volt ez? Valamit nem értett, valamit kér-

dett? Ám lelkének e megriadása nem tartott csak egy pillanatig. Nemes, gőgös és elszánt leány volt, abból a fajtából való, a mely oltár előtt, a mikor esküszik, oly hangosan mondja ki az «igen»-t, hogy hallja az egész templom...

Kezet szorított — jó erősen — a férfival és hangosan szólott:

— Isten veled. Az uram lettél!

A fiatalember kezet csókolt és halkan mondá:

— Nem lettem az. Bátran férjhez mehetsz, ha...

Az ajkán volt a mondat: «ha a bátyád lelő, mint egy kutyát!» De bátorsága nem volt ehhez a gazsághoz — mint egyébhez sem — és az ajtó is nyitva volt és előtte téglavörösre sírt ábrázattal a miss. Elmentek és az ujságiró egyedül maradt. És most érezte csak teljes összeomlását, most látta csak tökéletes plaszticzitással, mi történt vele. Áll a szoba közepén, nem tudta mihez fogjon. Leülni nem mert attól való féltében, hogy teste elveszíti minden akczió képességét. Állt mereven, téveteg, ostobán és a vágya az volt: ha futni lehetne innét! El messze, nyomorúságos, rossz szagú, kicsinyes és földhöz ragadt viszonyai közé. Egy meleg, füstös, de biztos pesti kávéházra gondolt mint ideálra. Ha még egyszer annak a nagy ablakja mellett ülhetne és nézhetné, hogy kint az utczán mint söprik az aszfalt porát a kövér ügyvédnék és más egyéb kövér zsidónék... Ha spanyol vagy ó-franczia történelemből vett drámáinak és jellem-vígjátékainak jambusait — mint a hogy szokta —

kávészó mellett a márványasztalra irkálhatná, még csak egyszer!

Estefelé járt. Megjött egyik segédje, az ujságiró. A másik ujságiró agyonczigarettázott hangja már a folyosón hallatszott. E különben rossz és feltünően szükmellű fiatal embernek különben is olyan vastag, erős és rekedt hangja volt mint egy dobos káplárnak, a ki hozzá van szokva ahhoz, hogy dobpergés közepette vezényeljen. Az ujságiró ezen a hangon beszélt és ehhez képest nem valami gyengéden:

— Gyönyörű verekedés, gyönyörű helyet találtunk, passzió... És lefőztük őket: minden ajánlatukba belementünk. Szó nélkül! Lássák, hogy mi egy ujságiró. Vontcsövüt ajánlottak: jó. Kis távolságot: jó. Nagy avanceot: tessék. Meg voltak hatva.

— Köszönöm.

— Nincs mit. A zsandár nagyszerűen viselte magát.

A zsandár volt a másik segéd. Egy csendőrkapitány; látszólag csupa pirosság, egészség, erő. Nemrégen az egyszerű őszinte jókedv maga, a kit egyszerre a legcsekélyebb ok nélkül elfogott a melankolia, napokig szólt, sírt éjszakákon át. Itt volt a fürdőben, hogy gyógyíttassa magát, összeakadt a beteg ujságiróval és az viczczekkel próbálta kezelni. Kevés vártatva az is feljött, hogy Asztalos Aurélnak átadja a jegyzőkönyvet és inkább szokásból, mint előrelátásból megirassa vele az úgynevezett «önvádoló» nyilatkozatot. Ez egy levél

volt, a melyben a lovagias térre lépett ujságiró elismerte, hogy ügye körül minden az ő akaratával beleegyezésével történt és halála esetén sem a segédei, sem senki más nem hibás.

Asztalos Aurél gépiesen megirta és aláirta a levelet és erőltetett mosolylyal csak ennyit jegyzet meg:

— Tehát oly biztosnak tartják az urak? Hátha én terítem le az ellenfelemet? Úgy érzem, én lövöm le; most érzem, biztos vagyok benne!

Hit nélkül, izgatottan, szinte sértő élességgel beszélt. Haragudott a segédeire, különösen az ujságiróra, a kit ellenségének tartott és most bánta is, hogy a nyakát épp az ő kezébe adta. Gyanakodva nézett rá, nem tör-e az élete ellen irigységből, ki tudja, milyen okból?! Azután ez a búkóros zsandártiszt, a kinek ő és minden Hecuba! «Rosszul csináltam ez ügyben mindent, mindent!» Erre a végső eredményre jutott és tört erélyét valahogy össze akarta foltozni, ujra, jobban csinálni. Eldobni a jegyzőkönyvet, az egész eljárást, uj embereket szerezni... De csak az akaratnál maradt, és egy kis heveskedésben kiadta minden erejét:

— Úgy látom, engem itt mészárszékre akarnak vinni. Egy sértésért, a mit odahaza kölcsönös nyilatkozattal elintézünk. De én nem fogom magam hagyni. Én nem félek, nem tartok semmitől. Ki fél?

Az ajka fehér volt, szokása ellenére heves mozdulatokat tett, az asztalt verte. Aztán elcsendesedett, megkérlelte az urakat, megadta magát. Ember

lett ujra: megmosakodott, átöltözködött átment a herczeghez, hogy jelentést tegyen ő fenségének. A főmagasságú úr előtt egy kis komédiázásra is volt ereje: mint egy katonatiszt, úgy jelentett. A fenség mindent helyeselt, és csak azt kötötte a fiatal ember szivére, hogy tépést, sok tépést és egy fazékba tiszta vizet vigyenek magukkal. És hogy a kommandóra vigyázzon; az a fő! Még csak Juli előtt kellett rapportra jelentkezni de sem nála — és egyáltalán senkinél — nem volt érzékeny a jelenet. A fiatal ember csudálkozva, sőt némileg irritálva tapasztalta, hogy az ő ügye — az ő ügye és itt senki sem hajlandó magára venni. Maga Juli is feltünően objektive viselkedett; igaz, hogy a fenség előtt és ágyban fogadta. A nép e keresetlen leánya a herczegnőktől megtanulta, hogy minden nagyobb emóczió után két-három napra ágyba feküdjék. Egy magas — és egy alacsony — társaságbeli babona szerint a szépség huzamos megtartására ez a legalkalmatosabb mód, ám Juli e babonát némi ténykedéssel is elősegítette. Ezekre az alkalmakra külön kifestette magát, kibontott, loknis parókát vett föl és abba piros és fehér leandert helyezett. Ellenben a rolettákat nappal is leeresztette, a villamos lámpásokat pedig meggyújtatta. Kissé polichrom ágyában — a paplana nyusztprémes fekete selyem, a párnája halvány violaszin — úgy feküdt mint egy bálvány és a fenség sohasem tisztelte oly erősen, mint ez alkalmakkor. Az ujságiró is elfogódott egy kissé, midőn belépett a különös szentélybe, holott ezüst kannákban fenyő meg

violaillat gőzölgött. Rejtelmes, sőt tündéri volt itt minden, de a beteg józan és — alkalmasint fejfájása miatt kedvetlen — hangja magához térítette.

— Nos, — kérdé — megvolt már az a szamárság?

— Meg! — hazudott nagylelküleg az ujságiró.

— Nem történt baj? Tudtam, hogy nem lesz. Maguk mai férfiak okosak!

Valami kis gunyolódás volt a Juli haragjában. Az ujságiró szivesen elviselte azért a hálás és csudálkozó tekintetért, a mit a herczegtől kapott. Általában igen csinosan és méltóságteljesen viselkedett, a mi a fenségnek is annyira feltünt, hogy jutalomképpen karonfogta és bevitte a dolgozószobájába. Leültette és ő maga föl és alá járkált, meg-megállva a fiatal ember előtt, a kire hol igen haragosan, hol nagyon szeretetreméltóan, de mindig igen áthatóan tekintgetett. A herczegnek úgy látszik valami ötlete támadt és azon buzgólkodott, hogy azt formába öntse. Kezdetben csak rövid, fölöttébb rövid mondatokra szorítkozott. Majd egy hosszabba fogott, de azt hirtelen abban hagyta.

Az egész beszéd valami paraenezis-féle akart lenni; volt benne valami a vallás vigaszából, az erkölcs és a katonai bátorság dicséretéből. Egy ponton már-már beleszövődött egy kis szentimentálizmus is: a fenség kilátásba helyezte, hogy arra az esetre, ha a fiatal ember most el nem esik és ha egyáltalán nem hal el hamarabb, mint ő — a mi nem valószinü — akkor kötelességévé teszi a Julival való foglalkozást. Keresse föl gyakran, beszél-

— *Ha akarja, átbeszélgethetjük az éjszakát.*

Bródy: A nap lovagja. 159. lap.

jenek róla... A fenség nem volt jó szónok, de hogy jó szív, ezt ezuttal is megmutatta. Végül azonban — midőn a fiatal embert elbocsájtá — nem fogott vele kezet. Feledségből vagy babonából, vagy mert az ujságiró fölbuzdulva a meleg bánásmódon és elfeledkezve magáról, csaknem előre nyujtotta magáét?! És ezt az eljárást nyomban megróni férfias kötelesség?

A fiatal ember, hogy a palotából távozott, megint csak elvesztette ruganyosságát. Megpróbált vacsorázni. A legelőkelőbb helyre ment és a Samu frissen érkezett pénzéből olyan vacsorát rendelt, a milyent franczia nagy cocotteok, vagy balkán fejedelmek szoktak. Étvágy nélkül tömte magát; de bárha erőltette, hamarosan eltelt. Fölszedelőzött, hazament lefeküdni:

— Úgy is korán kell fölkelnem! — mondá hangosan és — szemben magával — gunyosan is. A mi nem igen sokszor történt meg vele eddig: most megvetette magát. És szeretett volna elszeparálódni attól az egyik lényétől, a melyet ostobának, ügyetlennek és a pusztulásba rohanónak ismert föl.

— Utálatos vagy, utolsó vagy! Fuj!

Megundorodott magától. Ámde épp ily mértékben kitört rajta önimádása is. Heves járkálása közben megállott és belenézett a szobája nagy toilette tükrébe:

— Asztalos Aurél! — szólította meg magát és kissé meghajolt.

Borotvált puha arczát a mint nézte és köszöntötte az ujságiró, nem öntudatát kereste. Az fix

volt, meg nem rendült. A miért üdvözölte magát, az volt, hogy a visszatükröződő fejben ráismert a kis szabó-fiura, Asztalos Rellire. Arra, a ki tiz szem cseresznyét és egy nagy darab kenyeret vacsorált, vagy ehhez hasonló értéküt, idény szerint. A ki tiz évig meztelen lábbal járt odahaza és így — meg ingujjban — akárhányszor leszaladt a piacz boltba czérnáért, bélés-szövetért, daráért. Ugyanaz, a ki a katolikus tápintézetben nem egyszer vett tésztát a gyerekektől azon az áron, hogy tízszer engedte megfricskázni rendes és mindig takaros orrát. A nem zajos, de jókedvű, kissé alantas természetű, szükös viszonyok között élő mesterfiú volt ő most is és az a gavallér, a ki most bajba került, csak egy fölvett figura; alig van köze hozzá. Mért volt az ostoba, mért akart mindent és mért rontott el mindent? Módja volt hozzá, hogy kikerülje a helyzetet, holott egy rossz nő becsületéért koczkáztatnia kell egész életét — és a Relliét is — és nem vigyázott, elbizakodottságában fejjel rohant a falnak.

A szabófiúnak erős kedve támadt arra, hogy nehéz helyzetében ne kövesse a gentlemant.

«Nincs is jogom reá! Mit csinál *akkor* anyám?» Ezzel a kitünő kifogással élt, bárha ő is tisztában volt azzal, hogy nagyban és egészben nem ő tartotta édesanyját. «Véletlenül kerültem ebbe a világba» folytatta tovább magánbeszédét, «az ő erkölcseik nem az én erkölcseim. Más társadalom tagja vagyok; ott csak elélek és ez a fő!»

Az életrevaló kis Relli nem hagyta magát, kéz-

zel-lábbal tiltakozott a fizikai megsemmisülés ellen. «Felvilágosító leveleket irok ide is, oda is; hajnalban utra kelek és a magam módja szerint élek tovább. Senki sem fog zajt csapni belőle. Az ujságiró? Csak meg kell kérni. Jegyzőkönyvet vesznek fel és abban megbélyegeznek? Ki fogja azt valaha prezentálni? Aztán mi közöm hozzá. Jól van, tehát nem való nekem a lovagias eljárás! Beteges ember vagyok, elnyűttem az idegeimet De okvetlen szükséges, hogy lovag legyek? Mennyi kollegám él anélkül! Tekintélyünk egymás előtt így sincs, úgy sincs. Legfeljebb nem sértek senkit. Ovatosan élek. A természetem úgy is a béke. És ha akarmi történnék is, lemészároltatni nem engedem magam!»

Relli nem beszélt magához dialektikával. Ám Asztalos Aurél sem volt ostoba lény; voltak ellenérvei:

«Próba, szerencse! A ki nagyot koczkáztat, nagyot nyerhet. Te találsz a szivébe, szerte robbantod! Még csak ez kell a karrieredhez. Magyarországon a ki párbajban megöl valakit: — «megcsinált ember». És a többi diadalod ehhez! Egy uj fajta sas szállt fel a horizonton: a világ bámul, tapsol és odaenged — ijedtében és csodálatában — a hová csak el akarsz jutni. Az első fiatalember lehetsz a házában. Julitól irigyelni fognak a valóságos herczegnők és ki tudja... A mi pedig Nuszikát illeti, ő egy gyönyörű, de végtelenül könnyelmű kis leány. Köszönjék meg, hogy nem bántam vele úgy, a hogy más az én helyemben. Fáj, hogy fájdalmat kell neki okoznom; de nem én akarom.

Belém akadtak erőnek erejével. És talán nem is azért, a miről szó esett? Kifogás volt az egész? Annie mellől, láb alól el akart tenni a bátyja? És egy szót se szólt volt a hugának. Ezek ilyenek; ezek képesek az ilyesmire. Hidegek és némák, mintha aczélból volnának. Mily gyönyörűség lehet őket egyszerre leteríteni. És lehet. A kezem remeg: de a szerencsém azért biztos!»

A mesterember fia fellángolt a haragtól és a türelmetlenségtől: oktalan, ábrándozó, elbizakodott dilettáns. Ez nem vers, ez nem frázis, ez mathematika. Nem érzed-e, hogy jön homlokod felé a golyó, hogy süvít, süt, pörköl, egy ütés és — sötétség!

Asztalos Aurél elvágta a dialogust; nem birta tovább. Elfordult a tükörtől s arra vágyott, hogy mind a két én-jétől megpihenjen egy kissé. Körülnézett a szobában és tekintete az éjjeli asztalkára esett, a hol az aznap érkezett levelei voltak kikészítve. A levelezése az utóbbi időben rendkívül megnőtt; a levélírók valahogy megérzik, ki van en vogue és azt elárasztják. A mint az írások között turkált, megint megnőtt és jelentőségteljes lett előtte a mostani alakja. Átfutotta a jószágigazgató és a pártelnök aznapi jelentéseit: — kincsért sem lehet fogni ellenjelöltet, még öt nap és a képviselői megbizatás a kezében. Ott hevert a lapra vonatkozó szerződés is, aláírták az alapítók és vállalkozók. Ebben miniszteri fizetés biztosíttatott neki sok esztendőre. A régi szerkesztőjétől valóságos szerelmes leveleket kapott. Samu írt, hogy ne saj-

náljon magától semmit; pénz van bőven. (Az öreg trafikosnéval a dolog rendben, máris ide adta a a takarékpénztári könyvét.) Az anyjának még Bécsből küldött egy fekete csipke fejkötőt, azt köszöni meg a szeretetnek annyira erős hangján, a mely már fáj. Meghivások, jelöltetések. (Sok egyesület máris megszimatolta.) Julinak egy aznapi, még felbontatlan levele, a mely olyan meleg volt, mint a milyen hideg ő fensége előtt való aznapi viselkedése. Egy kis tok volt mellette. A herczeg barátnéja opálköves arany inggombokat küldött és a gombokba bele volt már vésve a dátum, a melyen exponálta magát érte. Megint inggomb! Talán a fenség ötlete volt ez; de hogy készült el olyan gyorsan? A vésnököt állandóan magukkal hurczolják ezek?

Az ujságíró dühbe borult, megharagudott a szegény csinos kis tárgyakra, lesöpörte azokat a földre és később sem szedte föl. Ámde kisebb föllobbanásai nem birták eltéríteni generális érzésétől és az nem volt egyéb, mint a — félelem. Menekülni akart a helyzetből, de nem mert. És nem látta többé a módot sem: megcsinált egyénisége úrrá lett eredeti lényén, a szegény kis Relli le volt győzve. «Egy ilyen pozicziót itt hagyni oktalan félszből. Ilyen utálatos gyávaságba nem megyek bele!» Határozott Asztalos Aurél és átengedte magát siralomházi hangulatának.

Levetkőzött, eloltotta a világosságot, megpróbált szerelmes órákra gondolni, de tüzes golyók süvítettek körülötte, az ablak reszketett belé és a nyo-

mukon megpörkölődött, majd lángra lobbant a takarója. Felugrott, felöltözködött és azzal a kifogással, hogy segédjét, az ujságirót még ma éjjel szerződtetnie kell a lapjához, elindult, hogy fölkeresse a kihalt fürdőtelepen. Nem talált reá sehol; kénytelen volt elmenni hozzá a lakására.

Egy alig pár lábnyi pallásszobában lakott a beteg ujságíró. Úgynevezett turista szobában, a melyben egy ember épen hogy kinyujtózkodhatik, de nem függőlegesen. A szűk ágyban ülni lehetett, de csak óvatosan. A mikor Asztalos Aurél belépett, kartársa egy ily ülőhelyzet elfoglalásában buzgólkodott, hevesen czigarettázva hozzá, mintha a füst erejétől is várna segítséget. Az éjjeli vizit nem lepte meg, épen csak papiros mellét és vézna lábát sietett elrejteni.

— Ne zavartassa magát, mindjárt megyek, csak —

— Valami baj van?

— Nincs.

— Nem tud aludni?

— Őszintén szólva, otthon nem.

— Ha akarja, átbeszélgethetjük az éjszakát.

— Nem akarom elvenni az éjszakáját.

— Nekem ugyan el nem veszi. Éjszaka én úgy sem alszom. A szemem a nappalhoz van szokva. Ha künn sötét van, izgatott vagyok. Csak azért fekszem le, mert nem tudok mit csinálni.

— Én sem. — Tudja, hogy egy lapom lesz?

— Bánom is én. Megint egy új üzlet.

A poziczíós ujságíró nem igen merte tovább firtatni

az ügyet a kis ujságíró előtt, a ki egy ujságnál sem tudott megmelegedni. Azonnal ott hagyta, a mint valamit «észre vett». Semmi mód nem tudott belenyugodni abba, hogy egy hirlap nem mindig ideális intézmény, hanem gyakorlati vállalkozás is. Azt az elvet, hogy a közönség kegyét kell folyton keresni, gyülölte és az íróasztalokat verte a vastag botjával azon való dühében, hogy nem szereti mindenki elég komolyan a hazát.

Hallgattak egy pár perczig. Aurél — összekuporodva — leült az ágy szélére és szintén szenvedélyesen fujta a füstöt. A házigazda — alkalmasint kötelességérzetből — mégis csak megszólalt:

— Aztán hol lopták a pénzt? Különben ne mondja. Ne beszéljünk ujságról. Rossz nőkről beszéljünk.

— Az, az!

— De maga nem jól ül. Én majd fölkelek és maga feküdjék le. Egy kicsinyt mégis pihenni kell!

— Ha zavartatja magát, inkább elmegyek. Tudja mit, ez az ágy szűk ugyan, de ha nem alterálja, elférünk benne ketten is.

A rendes, a tiszta, az illatos ember bebujt a rendetlen, sokszor mosdatlan, beteg szagú ember mellé:

— Az ujságírónak még sincs más senkije, csak az ujságíró! — mondá bizonytalan hangon. Az ajkait nem tudta rendes módra kormányozni, meleg borzongással jött reá a láz. Az ujságíró megérezte:

— Süt a teste. Magát a hideg mindjárt ki fogja lelni. Ne főzzek groggot?

— Ne. Beszélgessünk. Semmi bajom.

— Mit is izgatja magát? Érdemes is! Meglássa nem lesz baj. És ha lesz is? Van-e szebb vég egy ujságíróra, mintha... Én boldog volnék, ha már ott tartanék: valamiért meghalni. Maga mégis csak egy elvért, egy ideálért áll ki és azért múlik el, ha elmúlik. — Én ugyan nem hiszem! Magának rossz sejtelmei vannak? Az hiba; az nem csal, — sokszor. De mindegy. Miről van szó? Arról van szó, hogy szépen, bátran, becsületesen, hozzánk méltóan fejezzük be, a mit némelyikünk nem mindig szépen és a mesterséghez méltóan folytatott. Az életet értem. De maga úgy néz rám, mint a ki nem érti az egészet. Túl lenni mindenen, az nagyon jó. A készülődés — úgy látom — nehéz egy kissé. Éppen azért, ha az ember már egyszer elkészült —

Asztalos közbevágott:

— Mondja csak János, mért haragszik maga rám? Vétettem én magának valaha? A háta mögött mindig a legnagyobb elismeréssel beszéltem magáról!

— Én, haragudni? Nem is láttam még külön; én magukat együtt láttam. Maguk az «Aurélok». Nem igazi ujságírók. Csak bejönnek hozzánk állandó vendégszerepre. Ezt a fajtát én nem szeretem. De ne beszéljünk róla. Magát, hogy megismertem... Erről se beszéljünk, mi? Ha akarja, elmondom, mit gondolok magárol. Azt, hogy egy

csinos, nem jelentékeny keresztény fiatalember, a ki úr szeretne lenni. Egyéb baja nincs!

Mindketten erőltetve nevettek. Az ujságíró, — a kit Jánosnak neveztek — fölült az ágyban és mintha megbánta volna, a mit mondott, szeretettel nézett kartársa elborult arczára és ellágyult hangon szólott:

— Maga nagyon komolyan veszi ezt a saját ügyét. Ez a maguk baja és bűne. A másokét, a nagy sokaságét kell komolyan, a magunkét tréfásan, könnyelműn, mókával. Így ni!

A furcsa emberke most egyszerre kirugott a komoly hangból és azt mimelte, hogy ő egy fiatal majom, a ki társát, az öreg majmot bogarászsza, megszabadítja az alkalmatlan férgektől. A figura nem volt esztétikus, mert a kis ujságíró még azt is elmimelte, hogy a megcsípett állatkákat a fogai között összeroppantja.

Asztalos Aurélnak nevetnie kellett. János ujságiró abbanhagyta a tréfát. Lefeküdt ő is; vézna gyermek-karjait bozontos nagy feje alá helyezte és beszélni kezdett.

Az egyik ujságíró nyilván mulattatni akarta a másikat. Bizarr és bolondos dolgokat beszélt neki:

— Az ujságíró czéhből addig nem lesz semmi, a míg nem él coelibátusban, mint a római katolikus papság. Nőtlenségi fogadalmat kell tenni. Kötelező mindenkire. A jó istenről nem szólva, a katoliczizmus mindent ennek köszönhet. Az asszony, a gyerek, az egy család iránt való kötelesség, útját állja,

sőt megellenzi a nagy kötelességeket. A hitvestárstól, a törvényes gyerektől nem lehet írni. A házas ujságíró ruhát ír, húst ír, kávét ír, pelenkát ír. Az asszony mondja otthon: «Maga szamár mért nem vette el. A pénzt el kell venni!» Ha kiadó volnék, mindjárt elkergetném azt a munkatársamat, a ki megházasodik. Biztos, hogy gyenge jellem, becsapták, nem tudott ellentállni. És milyen lesz még! Most már kétszeresen félti a bőrét; először nem magáért. És ez kifogásnak is jó. «Én igyam meg a levét?» Mondja és nem teszi. «Én hagyjam itt a helyemet, a biztosat, a meleget? Ilyen semmiségért?» A semmiség: a becsülete. Sőt nemcsak az övé: a másoké is. Sokszor annál is több: az igazság. A házas ujságíró olyan, mint a kutya, a melynek koloncz van a nyakán, kosár a száján. És miattuk megy visszafelé a világ. Hatalomra kaptunk, valamint a papok, úgy is viselkedünk, mintha azok lennénk és rosszabbak vagyunk náluk. A papok között mégis akadnak olyanok, a kik hisznek is. És közöttünk? Ők legalább fanatikusak. Mit teszünk mi? Minden művészetünket összeszedjük, hogy egy dologról az ellenkezőjét mondjuk el annak, a mit gondolunk. De a házasság a fő bűn. No meg a színésznők. A legszebb, legfrissebb rajongásokat foglalják maguknak. Minden színésznőt kihordatnék a határra...

Az ifju ember nyilvánvalóan nem volt rendszeres elme. De alkalmasint nem is akart ezúttal rendszeres szónoklatot tartani; inkább az volt a törekvése, hogy vendégét szórakoztassa ezen az éjszakán. Soha ilyen őszinte éjszakát, mint itt a havasok között. Valóban néma volt és valóban sötét, komoly éjszaka, a melynek — úgy tetszik — sohasem lesz vége. Az idősebb ujságíró mégis aggodalommal nézte az ablakot: mikor melegedik, ritkul odakint a feketeség. De most még csak sűrűsödött és az a fehérség, a melytől megrémült, csak a felhők mozgolódása. Fölsóhajtott:

— Csak aludni tudnék!

Pedig nem is akart, nem is mert és a mikor kartársa — gyöngédségből — a fal felé fordult, ő kérte. hogy beszéljen még. Az szívesen cselekedte, de fogadkozása ellenére mindig csak a mesterségéről volt mondani valója:

— Az ujságírót szereti az isten és jól bánik vele. Nem vette-e észre? Mi nyavalyásak vagyunk és egészségesebbek vagyunk, mint a mészárosok. Százszor annyit élünk, mint más és mégis élünk addig, mint a gyógyszerészek, ügyvédek vagy temetésrendezők. Bejön közénk egy nyaviga, görvélyes,

rajta az angol kór nyomai. A lélek csak hálni jár csúf, vézna testébe. Más mesterségen ez ki nem telelne; itt: kitisztul, még meg is szépül. Egy rosz esőköpönyegben és kis színes filcz kalapban jelentkezik, hogy feljött az egészséges vidékről, az anyja emlője mellől. És prémes kabátja lesz, czilindere lesz Pesten. De furcsa is! Mikor temettek mi közülünk? Vagy tíz esztendeje meghalt valaki az ujságírók közül, nem volt még harmincz éves. Ebből a tragikumból élünk. Az izgalom határozottan jót tesz. Hogy az ember ki ne jőjjön a lázból, a gázzal — robbanó és világító gázokkal — tele levegőből. Külön mikrobáink vannak nekünk, hogy a többi górcsövi vadállat nem bír vérünkhöz férkőzni? Élettani csuda a mi dolgunk és nyilván külön gondja van rá az istennek. Máskép nem is lehet! Én elhiszem, hogy valamire való ujságírót a golyó sem fogja!

— Csak vigasztaljon, vigasztaljon!

János némi megvetéssel nézett hálótársára; csak annyival, a mennyit a vendégszeretet megenged:

— Maga barátom, maga más. Csak az eszével van a mi pályánkon. Maga csak olyan talmi lovagja a napnak.

— A nap lovagja?!

— Az, az. Annak kellene lennie. Úgy kellene, hogy azok legyünk. Kísérni a napot, teljes fegyverzetben. Vívni, verekedni, szenvedni, ölni vagy meghalni készen azért az ideáért, a mit fölvet. Ki ezért, ki azért, kinek mi áll a kezéhez. Lesni az ügyet, virrasztani fölötte, marakodni, veszekedni

miatta. Szép tempóban, urasan, katonásan, mint egy lovaghoz illik.

Siralomházi hangulata daczára, Aurél valahogyan mégis figyelt. De a definicziót, a mely most alakult ki a homályból, nem értette:

— A nap lovagja! — mondá. — Szép szó, de nem értem.

— Érezni kell ezt és nem érteni. Egészen tisztában magam sem vagyok vele. Valami olyant gondolok, hogyha valakinek nem szabad czinikusnak lenni, nekünk nem szabad. Nekünk: papnak, tanítónak és katonának kell lenni egy személyben. Hittel teljesnek, tudósnak, jónak és elszántnak. Valami újkori lovagfélének, a ki a naphoz szegődött gardenak. Mindennap ujra kezdeni a munkát. És minden nappal úgy végezni, hogy a következendő jobb, tisztább, szebb és bátorságosabb legyen. A vezérczikkírók ezt jövendőnek nevezik és alaposan kompromittálták. A minthogy lassanként kezdenek bennünk nem hinni és kezdenek belőlünk kiábrándulni. «Mivel jobb ez nálunk?» — kérdik, a kik kivülünk vannak. «Honnan az ahhoz való joga, hogy bennünket felizgasson, irányítson, vezessen, védjen, tanítson? Különb ez nálam? Hol az isteni jel rajta?»

— Isteni jel? Szegény, csúf, éhes és esendő emberek vagyunk. A nemzet pedig szegény.

A kis ujságíró dühbe borult:

— Egy csomó — részint felnőtt — ember, összekerül egy helyiségben, a hol nagyrészt puhafa íróasztalok vannak. Ír, ír. Állanak — egy közeli

helyiségben — mesteremberek, akik ólomdarabokat kapkodnak ki a szekrényből és a míg ezt cselekszik, papirszeletekre néznek; rosz papirosra, a melynek csak az egyik fele van beírva. Akkor egy nagy csúf aczélalkotmányt befűtenek villammal vagy gőzzel. Mindjárt, mindjárt meglesz ezeknek az egymásba kapcsolódásából az ujság. Az erő. A hatalom. Nem hiába irígykednek rá a császárok: nagyobb, mint a császárságé. De vajjon van-e rá joga, hogy nagyobb legyen? Alkotmányos-e, igazságos-e, ha nem megkülönböztetett emberek írják? Kisebb, nagyobb, komikusabb, komolyabb hősök. A kik az elhivattatást, a martiriumot keresik ott a fenyőasztaloknál. Félkéz kalmárok, bomlott fantáziáju szépirodalmárok ne jőjjenek ide! Ezek rontanak el mindent. Maga is. Jönnek élvezni a hatalmat és leszedni a teifölét. És kibujnak, félnek...

— Engem gondol! — mondá Asztalos Aurél apathikusan.

— Magáról most nincs szó. Maga kutyaszorítóba került, de legalább — a mesterséghez méltóan — levonja a következéseit. Soha nem tette ki a mellét semmiért, a mi értékes, nemes, a mi valami. És úgy került, hogy odaállott — ha kell — meghalni egy rossz nő becsületéért. Ebben van valami végzetes és van valami eszme is. Ferde helyzet, de érdekes. Büntetésnek látszik; de szép. A más maitresseért elpusztulni — esetleg — erre is csak ujságíró képes.

— Igaza van, ostobaság volt. De —

— Ne bántsam? Helyes. Hagyjuk ezt. Diszkrét ügyek. Valamivel csak agyon kell ütni az éjszakát! Nincs valami írni valója, szokásból, babonából? Nem ír az anyjának?

Asztalos Aurél nem felelt. Behúnyta szemeit és az alvás fölfogásával zárkózott el a szegény ujságíró bizony némelykor kiméletlen beszédétől. Értelmét egy kissé érdekelte is, a mit a furcsa ember beszélt; de szívéhez nem férkőzött egyetlenegy példája és tanítása se. Mindjobban belemerült csökönyös önzésébe és mély bánattal, fellángoló haraggal gondolt arra, hogy odaengedte magát sodortatni, a hová jutott. A tehetetlen dühtől, hogy mindezt nem lehet jóvátenni, szinte elalélt. Csukott szeme, halotthalvány arcza megrémitette éjszakai bajtársát:

— Alszik — kérdé s meghallgatta lélekzését és szívverését. Konstatálta, hogy «csak alszik» s a közös paplant egészen ráborította. Sőt a lábán külön szépen megigazgatta. Ő maga pedig takaró nélkül meglapult a hideg fal mellett és onnan nézte társa arczát, a melyet egyszerre hőség vagy pirosság öntött el. Szeme két szögletében egy könnycsepp jelent meg. Az izgága bajtárs asszonyos jósága — úgy látszik megszégyenítette és meghatotta. Viszont ez is, mintha restelte volna, hogy rajtakapták.

— Maga mégis jó hozzám! — mondá Asztalos Aurél. — Mondja csak, mi annak az oka, hogy maga még ahhoz is jó, a kit nem szeret?!

— Én nem vagyok jó senkihez. Van nehány elvem, ez az egész. A házi, a lágy jóságra nem adok

semmit; fütyülök rá! Inkább legyen valaki rossz, de határozottan! Azzal ütközni lehet. A mazna, alkalmi, szánalmi és isten tudja miféle puha jóság: egyenesen ártalmas. Ezt nem bántom, mert vemhes, beteg, öreg, fiatal, barátom, rokonom, a szeretőm egykori szeretője — nem volna szép! — nem tudja védeni magát, — visszabánthat! A bőrét kell lehúzni! Nem leszek hóhér! — mondja az ujságíró. — De az legyél, ha arra jelöltettél. Volt egyszer egy szerkesztőm, azt mondta: János úr az én lapomban dicsérhet megkérdezés nélkül, bántani azonban nem szabad senkit, ha csak előbb nem szól nekem. Jószívű volt, ravasz volt, azt hitte, hogy akkor őt sem bántják? Büntetni az emberek nem mernek a maguk bűne miatt. Ha nekem hatalmam volna, vértörvényszéket állítanék fel...

— De rossz magának! Maga gyűlöli az embereket.

— És senki jobban nem szereti őket, mint én. Fájdalommal, szerelemmel, elkeseredéssel és hittel. Néhány évvel ezelőtt én is úgy éltem a világon, mint maguk. Én is belekerültem az áramlatba: jól élni, finoman, pénzt szerezni, mutatni, hogy valaki vagyok. Közelébe jutni szinésznőknek. Befolyásos politikusoknak. Tolni az alapjukat, neki támasztva fejet és annak finomabb részleteit. Nem voltam azért olyan ízléstelen, mint maguk. Azért izgágáskodtam. Közben neki is lelkesedtem. A rendőrök néha megvertek, olykor átengedtem magam egy-egy gyönyörű könyv hatásának. (Milyen könyveket írtak már!) Fontoskodónak, összeférhetlennek és

affektánsnak tartottak — hiszen tudja. Egészben mégis rossz voltam, mint maguk. Akkor egyszerre szerencsétlenség ért. Életem egyetlen szenvedése.

Mindkét fiatalember ült az ágyban. Hevesen szivaroztak, úgy hogy a füst szinte láthatatlanná tette őket egymás előtt. Ha valaki bejön, megfúl az atmoszférában. Ők belé nevelődtek, megszokták. Jánosnak azonban gyenge szemei voltak, törülgette. És halkan beszélt, úgy hogy barátja egy-egy szót meg is ismételtetett vele. Egyébként — alighanem azért, mert fáztak — lassankint egészen összebujtak. János vendégének a vállán nyugtatta a karját.

— Volt egy kedvesem: mosó és vasaló leány. Ő hordta haza fehérnemüimet. Egyszer aztán végleg nálam maradt. Délben a vendéglőbe jártunk, egyébként otthon kotyvasztottunk. A szoba nem volt nagyobb, mint ez. Egy kis lányunk lett, köztünk aludt. A kis bolond akárhányszor összetévesztett engem az anyjával: tőlem kért enni. Negyedfél évig volt velünk. Az anyja mindig mondta: ez nem marad meg, olyan okos! Egyszer meg is vertem szegény asszonyt ezért. Neki volt igaza. A kis lány egyszerre néhány hét alatt annyit fejlődött lélekben, hogy valósággal nagy lány lett. Gyengéd volt hozzám, kényeztetett. Kefélte a ruhám, kis tiszta rongyocskával surolta, mosta az arczom. Úgy szólítottam, hogy «anyuska». Az is volt: az édes, jó, szép anyám. A testvérem, a szerelmesem, a ki a bút kikaczagta a lelkemből. Ha a gond megalázott, a szegénység, betegség, vagy fáradtság lenyomta a vállam, ő meglátta, felkúszott az ölembe

és — nem mondta, mert a közönséges beszéd silány eszközere nem volt szüksége — éreztette velem, hogy én vagyok az erős, a tökéletes, a kedves, a jó, a gazdag, az egészséges. Nem is volt fogalmam arról, hogy emberi lény ilyen nagy és bájos, ennyire nagylelkű és tökéletes lehessen. A földön kúszó, gyönyörűségben tomboló, nagy kínokban vergődő földi lényeket az előtt mindig csak erősen kifejlett értelmes és ravasz férgeknek néztem, a föld időszaki terményeinek, a kik csak maguk fontoskodnak azzal, hogy valamik és istent is azért gyártottak maguknak, hogy mesterségesen túlozzák a saját jelentőségüket. De mégis kell valaminek lenni annak a fajtának, a melynek ilyen jelensége van, mint az én anyókám. Így lett értékes és jelentőségteljes előttem az ember. Ám egyszerre a kicsiny beteg lett, érthetetlen okokból, a melyeknek az orvosok gaz és ostoba magyarázatát adták. Hogy vele született halála is és tökéletessége csakugyan pusztulásának kezdete volt. Ott ültem mellette, a mikor elmult. Halódva rám-rám nézett és bánatos tekintete elhamvasztott lelkemben mindent, a mi alacsony hitetlenség... Valaminek kell lenni, hogy ilyen nagy szomorúság van, mint a milyen rám borult! És a mikor szemeit behúnyta, nem volt többé: bensőmben leborultam a jelenség előtt, a kit színről-színre láthattam, magaménak mondhattam.

— Nézvén pedig virágok közé helyhezett szelid, de fáradt arczát, hogy a belső sírásban kifáradtam, csaknem összerogytam, mégis gyüjtöttem annyi erőt,

a mivel lebirtam önző fájdalmamat. És mind csak gyermekemet nézve, így szóltam: az ember mégis csak valami! Szenvedni, küzködni érte érdemes. Egyebet mit is lehet tenni, a mig e földön vándorlunk?!

— A gyűlölség pedig megkisértett akkor. Voltak olyan pillanataim is, a melyekben minden élőt szerettem volna halott leányom lábai elé kiteríteni. De az őrület hangulatai elcsittultak. Valami küldött: menj és légy jó azokhoz, a kiknek fajtájához tartozott gyermeked. Tégy, ha tudsz — az egész emberiségért. A mennyit tudsz, parirozz ki jövendő szenvedéseiből. És keressed az alkalmat, hogy friss véreddel frissítsed föl a talajt, a melyen házai épülnek...

— De mire képes egy rossz riporter, mint én!?

Az ujságíró egyszerre komikumba csapott át. Nyilván megbánta, hogy — egy éjszakára vállalt — barátja előtt kibontotta a mellét és túltengő szívét, a vérezőt megmutatta neki. De hiába próbált humorizálni, bizony sirt. És az állásbeli ujságíró is könnyezett és — ha lehet hinni az ilyesmiben — nem a saját baján többé!

— Az én bajom még kicsiny a magáéhoz képest! — mondá, mindazonáltal már nem teljes meggyőződéssel.

— És milyen szivesen verekedném én maga helyett! — szólt a másik.

Elcsendesedtek. Aludtak is egy kicsinyt. A zsandár tiszt verte fel őket:

— Föl, föl, hajnal van! Még aludnak. Csak czivilekkel ne kezdjen az ember.

Fölugrottak, hamar fölöltözködtek. Asztalos Aurél fáradt volt; de nyugodtnak látszott. Kérdezte, van-e még ideje néhány levelet írni.

— Nincs, — mondta a túlbuzgó tiszt.

— Nem baj. Így ilyenkor látja az ember, hogy nincs is kinek írnia. Az anyámnak — esetleg — üzenek valamit. Ráérek urak. Mit gondolnak?

A hogy felültek a hotel előtt várakozó landauerre, a bolondos János ismét majmosdit játszott a barátjával. Mimelte, hogy szedi le róla a kellemetlen élősdieket. Valami kómikustól láthatta ezt a tréfát. Nevetve indultak neki a völgynek...

A havas hegyek hátán már nyújtózkodott a nap, sebbel-lobbal siettek el az éjjeli árnyak: egy pillanat és eltünt utolsó sátorfájuk. Az éjszaka hivessége maradt még egy darabon. — A cognacos üveg járt szájról-szájra.

Hajnali párbajnak kissé fázós, de nagy hangulata leszállt a landauer fölé.

— Van-e valami szebb, mint egy ilyen hajnali út? — mondá az egyik. Igaz, a segéd volt. János folytatta tovább kissé következetlen, csak madártávlatból összefüggő és harmonikus nyilatkozatait:

— Én szeretem a párbajt, főképpen odahaza Magyarországon, a hol az egyetlen fix társadalmi intézmény, az egyetlen őszinte érintkezési pont az egymástól elzárkózott osztályok között. Van nekem alkalmam kezet fogni egy gróffal? Jó, lelövöm, aztán odamegyek hozzá: gróf úr, nem úgy akartam, megbocsásson! «Gentleman kötelesség, Ön mást nem tehetett!» és azzal meghal. Meg van az összeolvadás, mi? Tréfa nélkül, van-e valami nagyszerűbb hangulat, mint ez a mostani. Ennek a kartársnak a foga vaczog belül; de leküzdi, mert ez férfias és szép és bár erőlteti, mégis megneveti az én buta viczczeimet. Az ilyesmi neveli a karaktert!

Nem szólt senki a dologhoz; az emberke folytatta szabad előadását:

— Hová lennének a jellemek, ha a párbaj intézményét is beszüntetnék odahaza? Minden jellemnevelésünk, összes bátor és férfias igazságunk ez: ha sértenek, vághatsz, lőhetsz; ha sértel: kiteszed a bőröd, ott hagyhatod a fogadat. És vannak, a kik még ezt is el akarják venni, az egyetlen módot, az egyedüli valamire való eszközt. Hogy nagy baj? Ha három ember hal meg benne egy esztendőben! Mi ez? Kedvezőtlen ez? Három áldozata egy nagy társadalmi korrektúrának. Három halál, kevés, semmi.

— Köszönöm szépen!...

— Hogy nem demokratikus társadalmi intézmény. Hosszú lefolyású sorvadások, évekig tartó, ágyhoz kötő lassú betegségek pusztítsák el azokat a demokratákat, a kik legelsőbben is a maguk bőrét akarják megóvni, egy úri baj ellen keresik az óvószert, az ellen harczolnak, kiabálnak és ellopják az időt ezalatt magának a demosnak megóvásától, szörnyű betegségeinek a fölismerésétől és meggyógyításától. Tíz év alatt nincs annyi áldozata a nemes párbajnak, mint a mennyi egy hónap, egy hét alatt az aczélköszörülésnek. Mert az aczélt köszörülni kell. És gyorsan kell. Sajátkezűleg. Igen gyorsan. Már most az a munkás, a kinek ez a kötelessége: folyton és erősen rezeg ebben a műveletben. És a kinek — közöttük — nem elég erős a veséje, vesebajt kap. Belehal. Hogy kell gyorsan köszörülni és még sem rezegni folyton

belé: ezt vizsgálják most külföldön ezer hasonló czélú kisériet között. Nálunk: a párbajt akarják kikezdeni, meggyengíteni, eltörölni, ha lehet. Ez a mi életmentésünk, ez a mi új berendezkedésünk. A ki kezdi, a ki csinálja, ki kellene kergetni az országból, de rőffel!

— Agyonlövetni mind! — nyilatkozott kellő rövidséggel a zsandár.

— És még ujságírók is akadnak! — méltatlankodott tovább az ifjú János. — Azt mondják, nem lehet kimondani az igazat a párbaj miatt. A ki fél — annak nem is lehet igaza. A ki nem kész meghalni az igazságáért, az menjen és süsse meg. Ha egy igazságnak az a pointeje, hogy az illető, a ki kimondta, meghal érte, az annál erősebb és hatékonyabb. Hogy egy politikai spadassin egy maga feltartóztathat egy áramlatot? Tisztelem én azt a jó áramlatot, a mely el nem tudja söpörni vagy a maga részére meg nem hódítja ezt az egyet, kettőt, tízet vagy százat is. A fiatalságot féltitek? Legalább néha egy kis friss levegőt szí. És legalább — ha kis adagokban is — beveszi a halált. Megismeri — kényszerítve bár — hogy ebben az életben nem maga az élet a legbecsesebb. Hogy megalázva, megbecstelenítve, önérzet nélkül élni nem lehet és nem szabad. A kik a nélkül élnek, azok korrumpálnak a legjobban... Csak egyet utálok igazán: azt az embert, a ki ideges a megsemmisülés gondolatától. Butaság! A ki nincs már, azt nem érheti semmi malheur. Nem halhat meg — példának okáért — senkije!

Beszélt tovább, de alkalmasint észrevette, hogy nem igen hallgatják és így magában gondolta tovább a párbaj dicséretét, a melyet talán dicsőíteni nem szabad; de finom ízlésű embernek nem szeretni — nem lehet. És sajnálni kell előre is a jövendő nemzedékeket, a megléniázottat, a csak ököllel verekedőt — mert verekedni verekedünk for ever — a melynek becsületét ügyvéd viszi utána fekete bőrtáskában. (Hogy ez a hervadó és különben szimpatikus fiskalitás mindent magához ragad!) Szegény jövendő nemzedékek, kik csak messze hírből ismerik azokat a nagy érzéseket és ha majdan össze-össze akadnak — mert összeakadni kell mindörökön — mindhalálig elmarakodnak, a helyett, hogy kiengesztelődnének egy kis vérbocsájtásban, egy-két üres puffogtatásban, néhány jegyzőkönyvben, mert olykor az is elég, az előtt is vannak idegnyugtató, vért tisztító, magába térítő álmatlan éjszakák!

... A friss hangulat azonban mindjobban melegedett a landauerben. A cognacos üvegben alig volt egy csepp, hogy a völgybe egy ismeretlen kis falu — vagy csak nagyobb majorság — határába leértek. Elsők voltak. János ennek örült és a zsandártiszt is így szerette. Asztalos Aurél — legalább úgy látszott — nem bánja az egészet. Apathikus volt, nem igen hallotta, a mit beszéltek és mind arról panaszkodott, hogy sajnálja, a miért épp ma beteg, rossz napja van. Alighanem sápadtságát akarta kimenteni segédjei előtt, a kik egyszer-egyszer összenéztek, alkalmasint azt kérdezték egy-

mástól — szótlanul — vajjon jól fogja-e ez magát viselni?

A kis ujságíró nem ijesztgette többé, inkább biztatta, élénkítette:

— Ezek talán el sem jönnek. Megijedtek tőlünk!

De jöttek. Csendesen, nyugodtan közeledett a három úr. Kettő köszönt. A harmadik is egy kicsinyt, de hamarosan külön állott.

Az ujságíró önkénytelenül ránézett ellenfelére és a szó szoros értelmében, fizikailag rosszul érezte magát, látván e kis ormótlan, de elasztikus férfit, a ki úgy hatott rá, mint gyermekkorában az első ázsiai vadállat, tigris vagy még inkább hiéna. Ösztöne azt mondta neki, hogy ez egészen más faj. Ime nyugodtan, biztosan sétál, nem is törődik velük, az arcza közömbös, kialudt. Várja, a míg rá kerül a sor.

Asztalos Aurél e pillanatban bizonyára nem analizálta sem magát, sem mást. Csak félig volt. Ámde az a lény, a ki a nagy lelki nyomás ellenére is virrasztott benne: nem a társaságban kitanult egyéniség, a hosszú éveken át elsajátított, kinevelt és felvett. A mesterember fiú volt, a ki fél az úri fiútól, főképp, ha azt nagyobbnak és erősebbnek látja. És ehhez képest ügyetlenül, sőt szabálytalanul viselkedett, beleszólt a segédek tanácskozásába és a kelleténél nagyobb czimeket adott az ellenfél segédeinek. A zsandártiszt elküldte:

— Menjen arrább; magának nincs most itt semmi dolga!

Elment mechanikusan, mind kevesebb öntudatossággal. Szeretett volna leülni, de megelégedett azzal, hogy neki támaszkodott egy fának és onnan nézte a készülődéseket. Nagyon is gyorsan folytak. Ez ujabb pozitiv rossz érzést keltett benne. Homályosan bár, azt gondolta: ez nagyon felületes munka. Most ezüst tallérral sorsot vetettek a helyért. A karjai és lábai egyszerre forróra váltak e látványtól. Egyszer vagy talán kétszer is vetettek már így sorsot miatta, nem először állott ki pisztoly csöve elé — akkor sem esett jól ez neki — de mindig csak hasonszőrű emberrel volt dolga és csaknem biztosra vette, hogy együtt fognak reggelizni egy óra múlván. Most nem tudott mást gondolni, mint ezt: «Megöl, megöl, biztos, hogy megöl!»

A mennyiben eszméletén volt: az állami berendezés némely közegére gondolt: a biróságra, a rendőrségre. Hogy ezek most nem jönnek, hogy nem lép közbe valaki. Lázas képzeletében megjelent Juli, sőt Annie is. Fehér ruhájuk szélét vélte látni a szénakazalok mögött. Valami — fölriasztott — majorság fehér szőre volt. Majd egy fekete ruhás mesterasszony rohant elő a mindjobban melegedő zöld háttérből: az anyja. Bőrczekkerét lóbálta a levegőben és rohanvást kiáltott: «Relli, Relli, mit akarnak veled? Zsiványok, mit akarnak a fiammal?!» Képzelődés volt ez is. Egy félig elszáradt fára rátűzött a nap oly hevesen, hogy szinte megmozdította.

— Rosszúl vagyok, határozottan beteg vagyok! —

mondá az ujságíró kartársának. Az ránézett, de úgy tett, mintha nem hallotta volna.

— Nem lehetne ezt elhalasztani, ha csak egy nappal is... Én nem akarok kitérni, hanem...

János végig nézte egy kevés utálattal és sok szánalommal:

— Menjen haza. Takarodjék, majd én megverekszem maga helyett! — szólt elfojtott hangon.

— Azt nem akarom. Nem lehet, tudom. Én nem vagyok gyáva. Ennek az úrnak igaza volt. Elismerem. Megsértettem és nem volt hozzá jogom. Elismerem. Akarok verekedni, de előbb el akarom ismerni.

A zsandár, a ki a tábornokkal éppen kimérte a distancziát, odakiáltott:

— Mi az?

— Semmi, diszkrét üzenetek!

— Kezdhetjük?

— Kezdhetjük.

Mégis nem kezdték mindjárt, ha felerészt katonák voltak is, de magyarok: erkölcsi toszt, rövid szónoklat nélkül nem mulhatott el ez sem. A biró tartotta a kibékítő és békülésre felszólító beszédet, a melyet Aurél megfeszített figyelemmel hallgatott végig. A nyitott ajkaival hangtalanul bár, helyeselt is benne egy pontot. Az Annie bátyja alig hallgatott oda és a hozzá intézett felszólításra fejének egy tagadó mozdulatával felelt és elsietett a helyére. Aurél viszont szónokolni akart:

— Uraim, az tény... — kezdte, de nem folytathatta. Helynélküli János — e csúfnéven is is-

merték a kis ujságírót — megfogta a kezét, helyére vezette és meggyőződvén róla, hogy a környezet nem hallhatja, suttogva szólott:

— Szerencsétlen. Húzza ki magát! Szégyent hoz magára a mesterségre, a mit képvisel. Ezek hazamennek, elterjesztik a hírünket. Haragudjon az ellenfelére!

— Én nem haragszom!

— Pedig bátran haragudhatik. A pisztolyok nincsenek megtöltve. Van eszem, hogy engedjem megtölteni. Ki verekszik ma már töltött fegyverrel. Kiloptam a golyót. Ezek az öregek vakok. Talán észre is vették, alkalmasint helyeselték. Nem vagyok én gazember. Azért a pénzért bátor is lehet. Fuj, hogy lehet valakinek ilyen csúf természete? És ha ilyen, minek jön közénk? Mindegy! Most ki a mellel, lássák meg ki az az ujságíró?!

Asztalos Aurél arcza kiszinesedett, föllélegzett:

— Istenem! — mondá sóhajtva — tehát nem kell... Különben ha már itt vagyok, mindegy lett volna!

Mégis hevesen megszorította kartársának kezét és mosolyogva, az élet örömétől eltelve, a diadalmas jövendőben bizakodva fogott kezet a kissé későn érkezett orvosokkal. Szép svádáját is visszakapta: szép frázisban dicsérte a friss széna illatát és úgyszólván ő kommandirozott, hogy kezdhetik.

Kezdették. A tábornok számolt... Asztalos Aurél fegyvere dördült el előbb. Az Annie bátyja nem látszott egy pillanatig. A másik pillanatban a kris-

tálytiszta levegőben egy élesen rajzolt fejet látott Asztalos Aurél. Ugyanazt az arczot látta, mint a mit egyszer kis fiú korában: egy közkatonáét, a ki az udvarukon agyonlőtt egy kutyát. A gróf félszemét behunyta, czélzásában kegyetlenség és egyszersmind nyugodt bizonyosság volt. Az ujságíró kissé fázott, de azért mosolygott, fejét fölemelte... Dördülés, füst, aztán egy lélegzetvételnyi csend. Asztalos Aurél megingott.

— Megvan! — hangzott föl a tábornok minden izgalom nélkül való hangja.

— Találva van! — kiáltott János és feléje futott.

— Nem, valami kavics fölpattant, megü...

Asztalos Aurél karcsú alakja most felszökkent, megfordúlt maga körül és fehérre változott arczát megmutatta az összes résztvevőknek. Aztán arczczal előre bukott. A mikor fölemelték, leszaggatták róla a ruhát, hogy sebét megkeressék: az életnek már csak annyi jelensége volt meg benne, a mit e földön többé föl nem ismernek és halálnak mondanak. Az orvosok kivették órájukat és úgy hallgatták a szívét. Az óra ketyegése hallatszott, a szívé nem. Az egyik orvos mondta a technikus terminust, a másik, ama rendes szókimondó pedig szólt:

— Biz' ez meghalt.

Az urak levették kalapjaikat, a katonák is. Helynélküli János letérdelt mellé még mindig kellemes tekintetű nyitott szemét megcsókolta és mondá:

— Szegény, érezte, hogy ez lesz a vége. És mégis. Egy asszonyért, a ki senkije, ideállt. Ismerjék el az urak, hogy ez valami. Szépen viselte magát, úgy-e? Gróf úr — folytatá emeltebb hangon — nem tiszteli meg magát azzal, hogy kezet fogjon vele?

Az Annie bátyja kezet fogott a halottal. De vajjon az volt-e csakugyan? Lehet-e, hogy az életnek ennyi akaratát megállítsa egy piszkos kis darab ólom? A szőke fürtös jól ápolt fej nyitott szemeivel közömbösen nézett. Lehet, hogy körülötte és benne még viadalok folytak. Ki tudja, hogy a míg friss a halál, a míg a lélek nem szokott hozzá, mint verdes fekete szárnyaival? Milyenek lehetnek a vég első pillanatai? Keserves leszámolás-e vagy könnyű és boldog átmenet?

— Ezt föl nem élesztjük! — mondá az okosabbik orvos János felé fordulva, a ki a halott mellett térdelt és szólongatta:

— Még sem hittem, hogy így lesz. Nézzék, milyen fiatal. Nagy ember lett volna belőle. És

most fuccs! Nekünk kár, neki nem... Nézzék, olyan, mint egy leány... Lehajolt hozzá, a fülébe sugta...

— Ha az enyémet látja, a nyakát csókolom!

... Aztán kocsira tették. A zsandártiszt és a bajtárs ölükbe fogták a fejét, hogy ne rázódjék. Vitték be villámgyors diadalainak a színhelyére, abba a sokadalomba, hol a természetes halált is oly szép sikerrel kerülik el. És útjok a herczeg palotája előtt vitt el. A kocsis épp az előtt kötött kereket.

A fenség már ébren, hálóköntössé alakított katona köpönyegben föl és alá sétált, élvezte a kora reggelt; mindig szeretett igen korán felkelni. Koronként ki is tekintgetett kertjének aranyozott vasrácsán, mert ilyenkor már jártak-keltek arra tiszteletteljes, de inkább a jómódú polgársághoz tartozó kiváncsiak. Szalutált nekik vissza és szintén igen szivélyesen köszönt vissza a zsandártisztnek, a ki a kocsiban — tőle telhetőleg — kihúzta magát, a mint meglátta ő fenségét, a ki egyszerre rosszat sejtett. Megállította a kocsit, fölintette a katonát:

— Mi az, mi történt, mit csináltak?

— Találták, meghalt.

— A publiczista?

— Az. .

Ő fensége rövidre nyirt haja alatt elvörösödött, úgy meg volt hatva.

— A szentségeket sem lehetett neki föladni?

— Nem.

— *Meghalt.*

Bródy: A nap lovagja. 182. lap.

— Szegény fiatalember!

Ő fensége könnyezett, hangtalanul bár, de határozottan könnyezve sírt. És a hangja is el volt fogódva, a mint megszólalt:

— A magyar nemzet lovagias nemzet. Ez a fiatal ember lovagias tagja volt. Feljogosítom, hogy megmondhassa mindenkinek. És a barátjai, ha akarják, ki is írhatják ezt a salzburgi napi közlönyben!

A herczeg szalutált, sarkon fordult és megindult a Juli szobája felé.

Juli szívből jövő althangja fölverte a herczegi palotát, a fürdőt, a havasokat:

— Minek avatkozott bele, miért avatkozott bele? Megmondtam, hogy ne avatkozzék bele! — kiáltotta és a tulajdon haját kibontva alig felöltözködve járt-kelt, fuldokolt, zokogott és könnyei úgy ömlöttek, buzogtak, zuhogtak, annyi zaj közepette és oly bőséggel, valamint a gasteini vizek. Jó volt e nő, de miért lett volna jobb a kelleténél és nem vette a más szerencsétlenségét magára. Önvádjának s könnyeinek árjában, hogy el nem merült, attól megőrizte az egészséges és bátor természete, valamint a fenség ellágyult hangja, bölcs figyelmeztetése:

— Gavallér volt, igazi magyar gavallér. Írni fogok az anyjának. Sajátkezűleg. A mit megígértem, azt meg is tartom. Kötelesség. De te halálos betegre sírod magad. Sok időre ágyba kell feküdnöd. Szívbajt kaphatsz. Mi lesz akkor velem? Öreg ember vagyok és az eset megrázott. Valóban.

Még a fenség kapaszkodott az asszonyba, a ki

a fájdalomban megpuhulva is erős, kemény és bátor maradt. Kisérő nélkül egymagában ment el a halotthoz, hogy megnézné, rendesen imádkoznak-e mellette s ő maga is mondana érte egy Miatyánkot. Más szerető ilyen energikus lépésre csak akkor képes, ha visszaveendő és megsemmisítésre váró leveleket keres. De Juli sohasem írt, csak sürgönyzött s kisebb aranytárgyakat küldvén, azokkal üzent. Nem volt mitől tartania, sőt szive belsejében mind azért lázongott, hogy vajha kisült volna reá minden, az a mit a gyilkos — Annie bátyját így nevezte — mondott róla, csak ez a szép és kedves magyar fiatal ember maradt volna meg! És a mikor a hotel szobában fölállított ravatal mellett végre egyedül volt, gyengéden megölelte a halottat és ama magyar szavak közül, melyeket tőle tanult, ezeket suttogta a néma fejnek:

— Szeretlek... Te... vagy... enyém!

Aztán behivta az apáczát és azzal együtt kicsinosította az elmult kedvest. Fésüt kért, megfésülte, ujra megkötötte selyem nyakravalóját. Végül megcsókolta kezét, ámde a maga brillántos ujjait is hozzáértette a hideg ajkakhoz. Miért cselekedte ezt? Így szokták azelőtt vagy szimbolum volt ebben is? A kölcsönös kézcsók azt jelentette, hogy kölcsönösen megbocsájtanak egymásnak? Senkinek másnak, csak az apáczának lett volna joga erről kérdezősködni. Az egyszerű stájer lány azonban csendesen imádkozott és néma alázatosságát egyformán osztotta meg az ismeretlen halott és az ismert courtisane között.

. . . Elkövetkezett azonban a temetés. Csakugyan ama rikítóan zöld hantok alá tették, a melyekre nemrégen olyan határozott ellenszenvvel nézett Asztalos Aurél. A temetésre a fenség is majdnem elment, de bizonyos titkos sürgönyváltások után mégis otthon maradt. De ott voltak összes szolgái és természetesen maga Juli is, balján egy jezsuitaatyával, a fenség gyóntatójával, a kit külön ez alkalomra ide sürgönyöztek. A fiatalabb nemzedékből való atya fehér kezét a fenség barátnőjének fekete keztyüs kezén nyugtatta, nyilván a vigasztalás szavait intézte az asszonyhoz, a ki fájdalmában csaknem vigyázatlan kezdett lenni, hangosan sírt, sőt a gyűlölet legmagasabb és legkeresetlenebb hangján emlékezett meg a gyilkosról.

És elmondta mindenkinek:

— A fenség gondoskodni fog róla, hogy ezek után az az ember Magyarországon ne játszhasson szerepet. Karrier kell neki? Kötél!

És ezen a ponton, bárha legkevésbbé sem beszéltek össze, tökéletesen egy véleményen voltak egy fiatalemberrel, a ki szokatlan szabású szalonkabátjában mindenkinek feltünt. A halottas kocsit — Helynélküli Jánossal együtt — legelsőnek követte és lázító szavaknak az intonálása közben hangosan sírt, mint szegény asszonyok. Samu volt, a becsületes Samu, ki eljött lassan működő barátját siettetni és a mikor megérkezett: barátjából, terveiből, pénzéből, egész életének föláldozásából nem talált semmit. Mind benne volt egy csukott koporsóban. Még halálában is hitt barátjában, de mivel anya-

giakban most már absolute nem volt tehetős: körülnézett az Aurél szobájában, nem talál-e valami megmenthető értéket? Két nagy doboz föl sem bontott finom parfumeot talált, elpakolta és félig sírva, félig nevetve mondá:

— A tejeldét — elvitte. A trafik — füstbe ment. Ebből nyitok egy kis parfume üzletet... De minek volt ennyi szagos viz?

... Annie pedig... Igen, Annie! A bátyja bizonyára vasutra tette a családját, a mikor ő lehajtatott a völgybe, hogy nagy mértékben exponálja magát. A családját e férfi bizonyára szerette és volt még benne annyi gyöngédség, hogy előre is óvja őket mindenféle kellemetlenségtől. És a kis szeszélyes, bájos és vakmerően kiváncsi comtesse a nagy dolgot bizonyára a messze távolban tudta meg. Oly messziségben, a hol az ilyesmit a legokosabb női fejecske is alig érti meg. Csak megrebben, összerázkódik, belebámul a csúf titkokkal teli világba: mi ez, mi történt, lehet-e igaz és az ő bátyja éppen!

— Miért tette? Tudni akarom. Mondja meg?

— Egy asszonyt védett.

— Egy asszonyt?

— A ki a szeretője volt. És magához tolakodott.

A bátor leány és a protestáns mágnás lehettek olyan határozott karakterek, hogy ilyen egyenesen beszéltek az egészről. Vagy bujkáltak egymás elől és két egy húsból való szívet mindörökre elválasztott egy idegen kiontott vére? Minden oly kom-

plikált és minden olyan egyszerű, a mi emberekkel és azok körül történik. Történhettek: kanapén való fekvések hónapokon át, le nem vetkőződések, a végtelenbe való gyásza egy leánynak, a kivel birni nem lehet. A papszabó fiának árnyéka fekete posztóval borít be egy eddig patriarchalis boldogságban élő rendkívül önérzetes mágnás családot. És a folyton lefüggönyözött szobában fölvillannak vad vallomások:

— Maga megölte. Tudja meg, hogy az uramat ölte meg, a felesége voltam egészen!

— A sírból kivenném, ujra megölném ezért!

— Megölheti. Én mégis az övé maradok.

És marad. Kivágott, nagy toiletteben látni gyönyörű mágnás leányokat, a kik úgy bánnak kérőikkel, miként Portia. És szépségüket, virágzó életerejüket őrzik mosolyogva és kegyetlenül. Mért hogy lányok maradnak? A kezüket bírja egy árnyék?

Mindez azonban egy másik regény. És mert nincs minek sem kezdete és nincs vége sem, habár silány pointeok magukat végnek nevezik és árulják is, ime:

A könnyárban fürdő és a bánattól nem látó szempár fölszárad és lát egyszerre a mikor nyilvánvaló lesz, hogy más asszony csókját csókolta le egy büszke ajak egy hazug szájról. És a teli, szüziességében megzavart gyönyörű test egy darabon még utálja és szégyenli magát; de lassan-lassan kifárad a rossz érzésekben; elcsittul a jó egészséges álmokban, megujhodik az ábrándozásokban és

erőltetnie kell magát, hogy emlékezzen. Aztán jön a férj... Mennyivel, de mennyivel több titok nyugszik a szívekben, alszik el: indulataiban, múlik el: elmúlásában! Sokkal több, mint a mennyit e szívek sejtenek!

... És a föld alá helyhezett hősünknek anyja? Az író itt nem tud semmit mondani, — a hangja elfogy.

A BÖLÉNY.

A vigasztalás szavait intézte az asszonyhoz.

Bródy: A nap lovagja. 187. lap.

Szeptemberben, éjjel, vadászatról jőve, Wejér Ábrám pihenőt sem engedett a kéjtől, fáradságtól kiállott vendégeknek, megcsendítette a várkastély harangját, megfúvatta a kürtöket. «Tornára!» kiabálták a huszárok, sipogta a komornyik.

A lovardában készen volt a tornára minden. A luszterok ragyogtak, a dámák páholyai fölé boróka-fenyő baldachint emelének a darabontok, a tölgy asztalokon már édesen-kéken füstölt a mazsolás puncs . . .

Az öreg Taroczkay Gergely gróf vezette befelé Perei Krisztinát; az ősz dáma helyet foglalt, mosolyogva bólintott mindenfelé, aztán stecherjét folyton reszkető kézzel, de folyton-folyvást szeménél tartotta. A dámák, a leányok az urak betolulván, mélyen meghajoltak előtte, Wejér Ábrám megcsókolta nénje homlokát és intett a zöldruhás versenymesternek, hogy kezdődhetik.

Apróságokkal kezdték. Szentkereki Pali ezüst tallérokat tartott két ujja között és Wejér Ábrám hosszucsövü pisztolylyal lövöldözött arra. Kilenczszer kilőtte, tizedszerre szinte elhibázta és egy kicsit szakította a Szentkereki körméből. Perei

Krisztina deakulum flastromot tett rája, aztán Pali lőtt tizszer s talált mind a tizszer.

Az asszonyok beszélgettek ezalatt. Ezt már megszokták. Más következék, valóságos torna. Két mezőségi mágnás fényes pánczélinget öltött, lóra ült s ugy ment egymásnak. Közöttük Wejér Ábrám lovagló korbácscsal ingerelte egymásra a két paripát, még jobban a két embert. Rövid nyaka egészen vörös lett azalatt, kicsiny homlokán megdagadtak az erek, verességet árasztván rövidre nyirt, ősz haja alá.

— Ne hagyd magad, üssed, öld meg . . .! — kiáltá hol egyik, hol másiknak.

Azok egészen neki tüzesedtek. A mélységes csendben fogcsikorgást és egy galambszivü mellecske hangos, gyors pihegését lehetett hallani. Perei Krisztina még reszketőbb kézzel szorította seméhez okuláréja fogantyuját . . .

Egyszerre mindenki elnevette magát.

Gógé a czigány peczér állt az ajtóban, kitátott szájjal, felhuzott szemöldökkel, fehéren, mint a kréta. Valamit akart mondani, de nem tudott, mutatta véresre mart karját, kimarjult kezét, melyen hiányzott egy ujj.

— Megette . . . megette . . . nyögte ki végre nagy kinosan.

*

Egy hajtó — havasi oláh, Harhula nevü — holttestét hozták be az udvarra. Medvére lesett a radnoti rengetegben, ura parancsából, hogy majd

jelentse neki. Nagyon hamar találkozott a medvével, tüzelnie kellett rája, először elhibázta, aztán meg a megeieszkedett puskapor nem fogott tüzet. Nagyon megcsufolta a féreg, nem hagyott rajta emberi ábrázatot . . .

Ábrám gróf ott hagyta a tornát, kiment megnézni a testet. Két oláh, szinte Harhulák, ott állottak a halott fölött, kezükben fáklyával. Hidegek voltak, mint a szeptemberi éjjel és az urnak minden kérdésére csak egy-egy szóval feleltek. Azzal sem törődének, hogy Wejér Ábrám lehajol a halott társukhoz és szelidzn, gondosan megigazítja a fejét, szólongatja, mint egy gyermeket.

— Tor lesz? — kérdezte az egyik.

— Hozzátok be, erre! — mondta a gróf.

A testet letakarták egy fekete atlasz szoknyával, melyet Luigi, a komornyik teremtett elő, aztán bevitték a lovardába. Ott letették a középre, az ur viaszgyertyákat állíttatott melléje és őrizetére alabárdost hivott. Azután pópákért küldött a szomszéd falukba, elhozatta mind.

— Huzzátok ki az ágyából, a melyik nem akar.

Csendben várták a papokat. A leányok czitromvizet ittak, a dámák meg az urak csendesen szörpölgették a forró puncsot. Ábrám gróf leült a nénje mellé és hallgatott.

Jöttek a pópák, hat elvadult arczu, nagy fekete szakállu, szál legény. Misének öltözve, teljes ornátusban. Megálltak a holttest fölött és énekelték kórusban a halotti éneket.

— Krisztina néném, a keszkenőjét! — szólt

Wejér Ábrám és apró keselyüszemeiben nagy könnycseppeket morzsolt szét.

*

Hajnal felé elásta Harhula Pétert a másik két Harhula. Még csak három óra volt; hatkor kelni kell: az urak nem tartották érdemesnek lefeküdni. Ábrám grófnak jó kedve kerekedett megint. Felöltözködött tetőtől talpig pánczélba és mérkőzésre hivta a két mezőségi gavallért. Mindjárt-mindjárt sarokba szoritotta őket és a hogy cselei sikerültek: aczélkaczagása nagy visszhangot vert az elcsendesedett szálában. Ingerkedett velük, gunyolta őket, de egyszerre csak a szeméhez kapott: megint arra vette magát a vér, a két paripa helyett két tüzes vermet látott.

Elfelejtkezett arról is, hogy asszonyok vannak még itt, hogy Perei Krisztina nénje hallja és elbődült mint egy bölény. Leszállt a lóról, szégyenkezve, támolyogva és szó nélkül háló kamrájába ment.

*

Hat órakor, reggel, Luigi sorra járta a vendégek szobáit, meggyujtotta a gyertyákat, teletömte elemózsiával a vadásztáskákat. Egy pár percz mulva indult az egész társaság, hajtóstul, cselédestül a rengeteg felé.

A tűz irányába mentek, hol Wejér Ábrámnak kellett várakozni reájuk, rendes szokása szerint, mert a gazda mindig serényebb volt vendégeinél.

Ott is találták, a kicsiny vadászával, egy tömzsi parasztgyerekkel együtt. Övig pőrére vetkőzve ott állt a tűz mellett, a gyermek meg vadászkürtből forrásvizzel öntözte. Az óriás mell párolgott, tüzelt, mig környöskörül dér feküdt az avaron és a tölgyek lombjai vörösre csipve, fázósan zizegtek. Tél volt már itten és a fára mászott hajtók látták, hogy a hegyek alja is fehér már. «Hó van!» Mindannyiuknak különös jó kedvük támadt. Nagyokat huztak a rozsólisos palaczkból. Ábrám gróf tréfásan magához szorította egycsövü Lazaro Lazariniját és jelt adott a kürtösöknek.

Megindultak lefelé a ritkás erdő avarján. Szólott a kürt, csaholtak a kutyák, a lovak nyerítettek alant.

A ház ura maradt hátul, a gyerekkel. Minduntalan meg-megállt s odaszólt a gyereknek:

— Kölyök, a vállad! Belé-beléfogódzott, mert tartott attól, hogy elesik. Szemei mindegyre kápráztak; minduntalan tüzes kereket, halmokat, veres fákat látott. Majd egyszerre teljes sötétség borította el, nem látott semmit.

Belefogódzott egy fiatal cserbe és megrázta azt:

— Nem látok, nem látok semmit! — ordítá és vak dühében szinte kitépte a fát.

Alant a völgyben gazdáikra lelt paripák vidáman nyerítettek. Az erdőmester egy sziklahasadékból jelölte a helyeket... az első igazi kürtszó remegtette meg a szeptemberi reggel szűz csendességét.

És neki le kellett ülni a fa alá, tehetetlenül, mint egy böngészésben kifáradt pulyának.

I.

Még egyszer, — egy napig — látott, azután megvakult egészen. Nem lehetett segíteni rajta; huga a ki udvari dáma volt Bécsben, hiába küldte le a leghiresebb bécsi szemorvost. A látó idegei sorvadtak el tökéletesen és egy véghetetlen barna tömeg volt körülötte az egész világ: a piros arczu szelid leányok, a hollófekete szelidithetlen paripák, mosolygós mezőségek, elvadult erdők komor belseje... Mindent, a mit csak szeretett a világon s mindaz, a mi az övé volt, azokkal nem bírt, azoknak nem parancsolt többé.

Ébren volt éjszakákon át és nyögött. Perei Krisztina, néhai anyjának özvegyen maradt huga néha lejött hozzá a felső traktusból és fölvervén Luigit, bejelentette magát. Együtt töltöttek el sok álmatlan éjszakát. Az idős dáma leült öcscse ágyának szélére és családjáról való történeteket beszélt el neki. Emlékezett egy asszonyról és kárhoztatta azt, mert rossz vért hozott be a familiába. Beszélt neki apjáról, annak gyermekkoráról, mely szakasztott olyan volt, mint az Ábrámé. Elbeszélte neki azt a történetet, melyre Wejér gróf már csak homályosan emlékezett. A mikor apját, a főispánt a vármegye gyülésén szonika föl akarták konczolni. Egyedül ő, a hat éves gyerek védte, kicsiny, gála kardját fogván az alispánékra... Elregélte azt is, a mikor apja először ültette lóra... Négy éves volt, de olyan nagy és erős, mint egy tiz éves gyerek... leesett kétszer, háromszor, de nem

sírt. Akkor sem sírt, mikor apja megverte olyan kegyetlenül, hogy szinte összetört belé minden csontja . . .

A vak ember arcza kiveresedett, a mint az apjától ötven esztendők előtt kapott ütlegekre gondolt.

— Vad voltál, tüzes voltál, egyszer majd lelőtted a tulajdon édes apádat!

— Igazságtalanul vert meg, most is mondom, igazságtalan volt akkor . . . mormogta Ábrám, nénjének kicsiny fehér kezét odanyomva forró homlokához.

Igy virradt rájuk akárhányszor. A mikor álmatlan volt Ábrám, Perei Krisztina mindjárt megérezte, mindjárt ott volt. Jött egészen fehérben. Abban a hálóköntösben, melyben urát fogadta, de haja, de arcza egészen olyan volt már, mint a milyen rajta a hollandus vászon. És az egész várban nem emlékezett rá a másmilyennek senki . . . Csak Luigi, a komornyik emlegette, hogy ezelőtt husz évvel még nagyon szeretett kártyázni . . .

Most is egy nap, hogy öcscsét mulattassa, előhozakodott a pohárszékből valami régi kártyákkal. De csak némely figurákat ismert már. Abbanhagyták és beszélgettek. Néha mindennap, néha meg egy hétig sem látták egymást. Ábrám egyre aludt. Sosem ivott bort, de most sokat és különösen nehéz fajtákat ivott, hogy elkábitsa magát. Egyszer oszt azt is abban kellett hagyni: az ital nem bírt többé vele. Ihatta kupástól, nem érezte meg.

Tél jött. A völgybe vezető utakat egészen elál-

lotta a hó. Sem a faluba, sem a várba nem szállt még egy idegen madár sem. Ragyogó, világos, csendes éjszaka volt az, a mi leszállt reájuk. A verebek potyogtak lefelé az ereszről, a komondorok behuzódtak a szinekbe. Nem járt sehol senki.

Ábrám kiült az erkélyre és belémeredt a fehérségbe, hátha megérzi vagy egyszer ha csak egyetlen csillanását. Hallgatta, nem nyikorog-e erre valamely szekér, nem ugat-e tulnan a falu felől valami idetévedt ordas . . . Egyszer mintha hallotta volna a jól ismert vonítást, kiabált a puskája után. Virág, az egyik czigánypeczér kihozta neki a hires Lazaro Lazarinit.

Tessék!

Ábrám gróf leejtette kezéből a fegyvert és rá-ordított a czigányra:

— Mit vihogsz, gazember!

Meg akarta csapatni. Voltak napjai, a mikor mindenkit meg akart veretni. Ide legközelebb eső faluját, a verbéniaiakat, kiket tiz esztendővel hamarabb szabadított föl az általános fölszabaditás ideje előtt, de kiket még most is jobbágyainak nézett. Kik még mind az ő földjét szántották, erdejét tüzelték, zsarnokságát nyögték. Ezt a fél székely, fél oláh keveréket, kik között — csodálatraméltó — nem egy legény hasonlított reá. Olyan nagy fejüek, olyan sürü hajuak, szögletes, Hephaistos-mellüek voltak mint ő. Reményteljes állapotban levő szép fekete asszonyok álmodtak tán róla, a mindenható urról, kinek nem sok szavába került volna, hogy fölelevenitse egy elévült jogát, a jus

. . . és énekelték khórusban a halotti éneket.

primaeről ... A mi néha tán eszébe is jutott Ábrámnak ...

Verni, ütni, ölni. Ádáz vérének vér után való vágyakozása talán sohasem volt olyan erős, mint most, a mikor a csinyt tevő béres is elfutott előle. Dühvel és utálattal töltötte el tehetetlensége és szerette volna szemeit kivájni, mert nem tudott az meglátni még csak egy pusztát sem abból a temérdek hóból, mely vadászlovak patái alatt nyikorog, vad vértől piros most mindenfelé ...

II.

A tél mind erősebb lett. A hó megfagyott; még az árkokban is úgy összeállott, hogy megbirta a szekeret. Jöttek a kis-páli várhoz az urak, régi czimborák. De a kapuk be voltak zárva mindenfelől, hiába zörgetének. Ábrám nem bocsátott be senkit. Még Perei Krisztinát is elküldte Kolozsvárra, szinházba, mint ilyenkor rendesen. A magányosság még egy kissé hűtötte vérét, nem volt kivel mérkőznie, kivel zsarnokoskodnia, kivel — nagylelküsködnie. A számtartót, a belső tiszteket is bekergette a falubeli kastélyba; nem maradt itt némi cselédségen, nehány lovászon, Luigin és a kis vadászgyereken kivül senki.

A felső traktusban egyedül lakott a Perei Krisztina kisasszonya, egy húsz éves, csendes, satnya leány, a kit Penészvirágnak hivott itt mindenki. Most ezzel együtt költötték el az estebédet, szótlanul, komoran. A leány ugyszólván még lélekzeni

se mert és egyszer, a mikor véletlenül megfogta a vak ember kezét, a félelemtől elfakadt sírva. Ábrám gróf a sírástól nedves, forró kis arczot magához vonta és hosszan, hevesen odaszorította arczához, mormogván mellé egy pár szives szót . . .

Aztán nem ettek többet együtt.

Ábrám egészen bebujt odujába. Most már csak Pétert a vadászgyereket türte meg maga mellett. Ezt költötte föl éjjel, baraczkot mérve a csontos, nagy fejére, mely szakasztott olyan formáju volt, mint az övé. De a gyerek, a mikor csak szerét ejthette, elszökdösött mellőle, kiment madarászni, vagy veréb-göbecscsel lőni össze-vissza mindenre. Baja volt vele, pedig a kis paraszt ugy rettegett hangjától, mint menydörgéstől városi gyerekek.

Néha ugy bánt vele, mintha tulajdon gyermeke lett volna. Tanította parancsolni, pipázni, uszította a cselédleányokra.

Éjjel — többször is — lovat nyergeltetett neki a lovardában. Meggyujtotta a lámpákat, befüttette a nagy bólyai kemenczéket. Aztán a terem közepére állva, biztatta a gyerek paripáját, csattantott a nyelvével, pattintott ostorával . . .

Egyszer-egyszer, a mikor Péter lebukott és nagyokat nyögött, nevetett is. És ráült a megvadult ménre maga, de hiába köttette magát a lóhoz, mint egy gyermek, leesett és a ló elragadt vele, vonszolván maga után ki az udvarba.

Összetörte egészen. Le kellett fektetni. Penészvirágot lehivatták, az etette. Egészen ellágyult és

hagyta magát pólyáztatni, beczéztetni, mint lázbeteg kis lány. Egész estén át fogta a kisasszony kezét. Egyszer-egyszer beszédbe is ereszkedett vele. Megkérdezte:

— Ugy-e maga kicsi Penészvirág most mosolyog?

— Igen. Hogy tetszik tudni?

— Ugy érezem. — Nem fél már tőlem, mi.

— Nem.

— Nem is szomoru?

— Nem. Miért lennék az?

— Mert itt nincsenek férfiak.

— Hát a gróf ur?

— Én?

Ábrám elhallgatott, majd kevés vártatva elbeszélte a leánynak, hogy is ragadt ő itten. Olyan bőbeszédü lett, mint egy poéta. Apró részleteket, humoros, szines apróságokat mondott el arról a napról, a mikor szinészeit kiverte a házból. Nem akartak tanulni, mindig csak ettek volna, olyan kövérekké lettek, mint egy hörcsög . . .

— Csak maga maradt itt kicsi Penészvirág. Magát is ki akartam dobni, de tél volt, a primadonna könyörgött, hadd maradjon itt . . . hát itt maradt . . . Az apja egyszer-másszor még eljött, egy tiszt, jó lövő, morva.

A leány csendesen, édesdeden sirt. Ábrám megszorította a kezét, szinte vért facsart belőle. De aztán nem szólt többet hozzá, aludni küldte.

Egész éjjel jó kedve volt. Többször megijesztette a kis Pétert, olyant kaczagott. Reggelre föl-

kelt, nem volt semmi baja. Beküldött sebten Torda-Ditróra papért s másnap ennek némi ellenállása után, összeeskettette magát Penészvirággal.

III.

Februárius negyedikén ujra nagy hó esett. Reggel kezdte és hullt az egész éjszakán át. Ábrám gróf éjjelre mindig nyitott ablakán keresztül jól hallotta a pelyhek melancholikus zenéjét és szíve olyan hangosan, különösen dobogott, hogy nem tudott többé hanyatt feküdni, fölkelt és kezét kidugta az ablakon.

Nem is pelyhek, teljes, nagy, puha tollak estek a tenyerére. Olyan hó volt ez, mint a milyen nem esik a világon sehol, csak erre az erdélyi havasok fölött. Nem is havazás ez többé, mert az egész levegő-ég egy hó, a föld felett s az ég között egy fehér, puha, sűrű, de könnyü elemertum foglalja el a levegő helyét. Mintha a világ ujonnan formálódnék, mintha a föld egyszerre más plánéta lenne ... És mintha ez a különös állapot, ez a szomoru, félelmes, édes muzsika meg nem szünnék soha.

— Nagy hó, finom nagy hó! — mormogta magában a vak ur és odaült az ablakhoz, hogy jobban hallja, mint muzsikál az éjben neki egész operákat, regéseket, hősit, fényeset . . .

Milyen gyönyör hallgatni is ezt az ezüst éjszakát, hát még belemerülni testestől, lelkestől, nekiindulni a fehér végtelenségnek, a puha hullámokon, fekete vadat üzve. Menni, csak menni, loholni

előre, sziklán föl, sziklán le, kis hegyi lóval szügyig merülni a havas szakadékba . . . Nem aludni, nem enni, csak be, be a rengetegbe!

A várkastély körül ötvenezer hold erdő terül el. Minden szál fa benne — Ábrám grófé. Tavaly ilyenkor harmincz napig vadászott benne és nem lelte végét. Pedig erőnek-erejével végére akart járni . . . Kidőlt mellőle mindenki; az urak a hidegtől feketére égett ábrázattal átszöktek tőle, előle, Moldovába. Maga is, a fagytól olyan ábrázattal, mint az ében, visszatért a harminczegyedik napon.

Most ez jutott eszébe és haragudott magára. Ez egyszer ki kellett volna magát tombolnia, nem futnia gyáván, inkább meghalni, ott fagyni a hóban, pakulár lelt volna a holttestére és nem tudta volna, hogy kicsoda. Elásta volna, esett gödölyék mellé . . .

Megborzongott, a hó befujt az ablakon. Meghalni, nem. Tehetetlenül feküdni, nem parancsolni önmagával, türni a mint vele, fölötte csinálják a hókusz-pókuszt. Meghalni, elesni, olyan tehetetlenül, mint egy vén ló, a ki teleette magát friss luczernával.

Ilyen rettentő düh soha sem fogta el még állapota ellen. Fogait csikorgatta az éjben és szerette volna megrázni a kastély oszlopait, hogy fölötte összerogyjék az és vele eltemessen mindent.

De a harmadik szobából, a nyitott ajtón át a kis Penészvirágnak, az asszonynak egészséges, édesded lélekzése hallatszott be. Ugy aludt, mint egy gyermek, míg a pitvarból izgatott és hangos, férfias

lélekzetvétellel szunnyadt a kis Péter. Néha álmában szólt egyet-egyet, kutyát, lovat szólingatott, kergette a vizslát a vadtól: «csiba te!»

«Az éjjelt érzi!» — susogta Ábrám és hirtelen gondolva valamit, rányitotta az ajtót. A gyerek nyomban fölébredt és fölült vaczkán.

— Öltözz! — szólt Ábrám.

A gyerek magára kapta a bekecsét.

— Megyek valahová?

— Együtt megyünk. Huzz csizmát is. Menj ki, nyergeld fel Muczit meg Barabolyt. De ne verj föl senkit. A fegyver-szálából hozzad ki a Lazarinómat, vadászkést is hozz, magadnak is fegyvert, de nem göbecscsel hordót. Férfi fegyvert, bírod?

— Bírom. Hová megyünk?

— Ki. Nem szünik a hó, nézzed?

— Szünik, mindjárt eláll. Hajnalra nem lesz.

— Ne beszéigess. Igyekezzél. Egy kettő.

... Megindultak a Korabgyia felé. A hátsó ajtón mentek ki, hogy a kapus meg ne tudja. Valósággal szöktek s az ugy tetszett a gyereknek, hogy szeretett volna nevetni. De nem mert, nem merészelt urára se nézni, a ki mereven, de bizonytalanul ült a kis hegyi lovon Erősen fogta a kantárt és szorosan a gyermekhez tartotta magát:

— Vigyázz rám, ha Barabcly észre nem vesz valami bajt, te figyelj, szólj. Világos van?

— Akár nappal. Merre menjünk.

— Neki egyenesen a Korabgyiának. A bánya felé, a forráson tul; be a fenyvesbe. Jártál már ott?

— Nem, de megtudom. Messzebb van, mint a nyárfák?

— Messzebb. Három óra, de sietnünk kell, hogy ott legyünk pirkadás előtt.

Serényen poroszkált alattuk a két kis ló. Nem esett velük semmi baj. Ábrám és még inkább lova tudta erre az utat. Ritkás erdőkön mentek keresztül. Halott vidéken, a hol még csak egy sármány se mutatkozott. Csak a hol a fenyvesek kezdődtek, ott látott a gyerek valami mozgó vörösséget.

— Róka! Róka! — kiáltá.

Nem szabadott reája lőnie.

— Majd benn a Korabgyiában! — szólt Wejér Ábrám egészen szeliden.

Ott akart üzni még egyszer vadat. Oda vágyott, annyi tüzzel, olyan éhséggel, hogy ettől az érzéstől alig tudott lélekzeni is.

— Oda, oda, siessünk.

Beértek a fenyvesekbe. A lovakat itt kellett hagyniok, bekötötték egy összeboruló fenyőpadmaly alá. A rövidebb, de a nehezebb ut most következék. Kuszniok, mászniok, kapaszkodniok kellett. A vak ember egészen összevérezte magát, lélekzete is elfogyott, minduntalan kérdezte a gyereket, nincs-e itt mély!

— Nincs, nincs, csak ne tessék félni.

Nem félt, de a félelemnél egy sokkalta kegyetlenebb érzés kapta karmai közé. Fölfelé igyekezvén, ugy érezte, mintha egy rettentő mélységbe zuhanna lefelé, de nem egyenest, hanem hol erre, hol arra dobódva. És ez alatt egyre vérzett, min-

den pillanatban megütötte fejét, hogy szinte elszédült bele. A gyerek, mint egy mókus, ugy mászott előtte. Néha lenyujtotta feléje kezét s neki belé kellett fogódzkodnia.

Fölértek. Benn voltak a rengetegben. Megállhattak egyenesen. Pihenni, mindketten odatámaszkodtak egy fához. Perczekig nem tettek egyebet, csak lélekzettek. Előbb jól kellett lakniok ezzel az élettel itt, csak azután ocsudtak föl.

Már reggel volt. A sötét luczfenyők alatt világitott a hó. Az erdő mélyében végig-végig rezgett a napnak egy erővel betolakodott szilánkja. Elhullajtott aranyszögek ebben az óriási kriptában, holott örökös szomoru zsolozsmákat, fájdalmas halotti énekeket zizegtek a fehéren mumifikált tűlombok. Egy végtelen halotti mise, melyben a nagy, kinőtt fenyvek celebráltak, a törpe, koldus, kopott kis fák ministráltak. — Folytonos orgonazugás, mely, ha elállt egy pillanatra, ujra kitört nagyobb erővel, olyan forte, hogy szinte beleszakadt az ég.

— Megfulladok, vágd szét a bekecsem gallérját! — nyögte Wejér Ábrám, szédülve a kéjtől, a fájdalomtól.

A gyerek megcselekedte a parancsot. A vak ember bele fogódzkodott a kezébe.

— Vigy feljebb, valami tisztásra.

Elvezette.

Állits egy nagy, széles törzsü fához. Add kezembe a fegyvert. Vadászni akarok.

A gyerek odaállitotta, maga pedig odahuzódott

egy száraz törzs mellé és vizsgálgatta a fák koronáit.

Ábrám kezébe fogta fegyverét és kereste rajta a kakast. Keze most fázott, nem találta. Ingerülten akasztotta vállára.

— Nem látsz valmi nyomot?

A gyerek elszaladt körülnézni, majdnem egy negyedóráig volt oda.

— De; róka- meg medvenyomot.

— Bizonyos vagy benne?

— Bizonyos.

— Nem félsz?

— Nem.

— Mit fogsz tenni, ha jönnek?

— Lelövöm.

— Majd csak én.

A vak ember ujra kezébe fogta a fegyvert, figyelt, hallgatódzott olyan szenvedélylyel, hogy arcza szinte eltorzult bele! Visszafojtotta lélekzetét is, hogy jobban halljon.

Hallott. A rengeteg megmozdult, a halotti kórus fölött diadalmaskodott az élet. Mindenfelé megmozdultak a vadak, ordasok jönnek csapatostul, medve topog magányosan, maga alá törve a tűlevelü cserjéket . . . Még olyan vadak is, melyek nem tanyázhatnak itt, most ide eltévedének. A makkosból erre bujkál a rőt-vad és éles röffentésének karéneke hangzik . . . Rüggyent a szarvasünő . . . Fölötte fajdkakas szól, császármadár hullatja fölülről a havat . . .

És most mind e zaj egyszerre elful. Hatalmas

bőgés remegteti meg a végtelen, a visszhangos kriptát. A vak ember arczán kiüt a verejték, fejét odaszorítja a fához, világtalan szemeit tágra nyitja, kezével reszketve keresi fegyverének kakasát és suttogja magának:

— A bölény, ez a bölény!

Az utolsó bölény, melyet negyven évvel ezelőtt itt ejtett el apja, nem pusztult el, itt van, él, csörtet feléje rettentő robogással. Nekivadulva jön, mindjárt itt lesz a királyi vad, az első, a legnemesebb, a legerősebb, melyet ősei dárdával, buzogánynyal üztek, mert golyó nem fogta ... A kihalt vadkirály, melynek fajtája ez országban elpusztult egészen, nincs már talán csak egy, az utolsó ...

— Hallod, a bölény! — suttogá Ábrám.

A gyerek nem értette, nem hallott semmit.

Wejér Ábrám hallgatta tovább, mint közeledik feléje, már látnia is kellene, már biztosan feketélik ... Jön, eltiporja, rettenet.

Fölkapta fegyverét és lőtt a levegőbe.

A durranástól kijózanodott. Kietlen csend, egy feketeség volt körülötte. Sóhajtottak a fák, miserere deit zizegtek a lombok. Kripta volt ez, semmi élet sehol.

Egészen magához tért:

— Nincs itten semmi, gyerünk!

— Várnunk kellene, méltsás uram. Valamit hallok, mintha ordas söpremé farkával a havat ...

Vártak egy kissé. A vak ember szótlanul meredt maga elé, a gyerek izgatottan mászkált a hóban.

Egy félóra is eltelt igyen. Zaj hallatszott, megint elhallszott. A szellő is megállt szinte egy perczre. Ebben a halotti csendben egyszerre megszólalt Wejér Ábrám. Rekedten beszélt, majd hirtelen olyan érczczel, hogy Péter megrémült belé.

— Kölyök, haza tudsz-e innen menni magadban?

— Haza.

— Jól van, derék gyerek vagy, állj velem szembe. Vagy tíz lépésnyire, ne nagyon távol.

A gyerek oda állott, Ábrám folytatá:

— Ne félj semmitől, nem lesz semmi bajod. Erősen meg van töltve a puskád?

— Meg! — motyogta a gyerek reszkető szájjal.

— Derék gyerek vagy, nem félsz. Nem szabad sohasem félned. Magyar vagy: tudsz-e egy zsoltárt? Mondd.

Péter mondta.

Ábrám gróf lehajtott fejjel hallgatta, majd ránditott egyet vállain, egészen kiegyenesedett, kigombolta mellén a bekecset, hogy meztelen melle látszott és szólt:

— Vigyázz reám. Számolni fogok: egy, kettő, három. A mikor a hármat mondom, már czéloztál és lősz ide, nem máshová, vigyázz!

A gyerek alig tudott már lábán állani. Kitörte a hideg, lázban volt egészen, szeretett volna elfutni, de nem tudott. Büvölet tartotta itt e tehetetlenül is óriás hatalmu emberrel, ezzel a királyi vadak legutolsójával, kinek világtalan szeme is jobban tudott parancsolni, mint mások ép tekintete . . .

Ott álltak egymással szemben. A gróf meztelen

mellén szíve helyére mutatva, a gyerek dideregve tartván kezében a puskát.

— Vigyázz! — kiáltá Ábrám. Emeld föl a puskát, czélozz.

A gyerek eszméletét vesztve, fölemelte fegyverét, nagy, csontos fejéhez, ahhoz a fejhez, mely kicsinyben tökéletes mása volt annak a hatalmas főnek, mely ijesztően, parancsolólag, büvölettel meresztette rá szemeit . . .

— Egy . . . hangzott érczesen.

— Kettő . . .

Mintha e pillanatban a gyerek láza egyszerre elmult volna. Egy másik láz kerekedett föléje. Az a vad tűz, melyet egy házasságot törő nagy ur lopott be az ő paraszti vérébe. A pusztitás, az öldöklés, a hősiesség, az akarat, a vér után való vágyakozás forró vágya . . . Keze nem reszketett többé, izmai megfeszültek, szeme megvilágosodott, czélzott és mikor a «három» felhangzott, annak második szótagja beleveszett egy durranásba — és abba a zajba, melyet egy hatalmas test zuhanása okozott a szűzi csendességben.

JISBI BÉNOB.

A kályha mellett ült a négy fiatal ember, kettő czilinderrel a fején; krumplit sütöttek.

— Jó volna egy kis szalonnát pirítani! — mondá Vratarits Titusz.

— Büdös lesz a szénen; fára pedig «pénz nincs van!» — jelentette ki Kohn Herman, a ki a fapénzt — mely nem volt — kezelni szokta.

Meg kellett elégedniök a krumplival. Nem is békétlenkedtek; ez az itthon való vacsorázás, a vizes kolompér serczegése a sütőben: családias idillikus, falusi hangulatot keltett a négy fiatal emberben, a kik egy községből kerültek ebbe a rettentő nagy városba. Ebbe a gazdag Budapestbe. holott az ő nagy szegénységük úgy eltűnt, mint négy csepp esővíz a Dunában.

— Almát is lehetne enni, sütni! — szólt Bazsó és fitymáló duhajsággal húzta a szemére fényes czilinderét.

Vratarits mosolygott:

— Edd meg!

Megvetéssel tekintettek a szoba sarkában pirosló, részint már érett alma-rakásra. Teli voltak almával e télen, azt reggeliztek, azt uzsonnáltak. Úgy érezték, hogy kicsirázik, fává, egész almaerdővé nő

már bennük. Soh'se fogytak ki belőle; a Herman anyja, a ki gyümölcsös kofa volt Gyöngyösön, minden héten küldött egy kosárral, de a postabért nem fizette meg érte; iszonyú volt kikeríteni. Herman gyöngyöket izzadt, de a világért sem engedte, hogy visszaküldjék. Ez az alma éltette, de egyszersmind tönkretette őket. Csak arra volt nagyon jó, hogy a tekintélyöket emelte a Mária-utczai lakás háziasszonya előtt. (Közvetve, gyermekei által.)

— Holnap ki fogom vetni ezeket az almákat! — jelentette ki Vratarits, elkedvetlenedve azon, hogy a krumpli nem akart puhulni. Jisbi Bénob, a negyedik fiatal ember, a nagyevő már így rágcsálta, félnyersen. Éhesek voltak mindannyian és egy kissé irígykedve néztek Kohnra, a ki, mint rendesen, öt krajczárért groji sajtot hozatott. Muszájt sajtot ennie vacsorára, különben nem tudott aludni az éjjel. Kultusz, gyógyszer és legnagyobb delikatesz volt neki az a kis darab sárga étel. Hogy ette! jó Isten, hogyan ette! Előbb ünnepélyesen megszagolta. Aztán megszagolta a papirost, melyben hozták. (Egyáltalán mindent megszagolt, a mihez hozzányult.) Aztán elolvasta a papiros tartalmát. Leginkább végrehajtási kérvények, árverési végzések voltak azok. Igen gyakran, sőt tüneményesen gyakran szólottak egy Naszt Bernát nevű alperesről, a ki ezen a néven — ismeretlenül — alak lett köztük, barátjuk, rokonuk... szerették... Egy óra hosszáig is eltartott, a míg az orvosnövendék bonczoló késével fölszelte és megette a

grojit. És a másik három, szakállas, bajuszos legény, sokszor kísértésben volt az iránt, hogy kérjenek tőle, mint kis gyermek korukban:

— Adjál! — Jól van, nem adsz, megbánod!

Valamennyi szegényebb volt nála. Bazsó Gézának volt ugyan egy tanítványa és fényes ebédkosztja azért, de egyéb semmi. Ha abból a pompás ebédből el lehetett volna tenni vacsorára! Ez okon valami készítendő bádogzsebet emlegetett, de sütemények elsanzsirozásánál soha sem vitte többre. Azon is rajtavesztett egyszer. Az asszony rászólt:

— Mit csinál? kérem.

— Pardon... tévedés!

Vrataritsnak is voltak leczkéi kezdetben. De folyton kurizált az asszonyoknak és mert feltűnő nagy és szép férfiú volt, a férjek bizalmatlanok lettek iránta és egy időponton túl, mintha összebeszéltek volna ellene: nem kapott állást. (Egy szakácsnét tanított írásra, de ezt titkolta.) Operáló doktorok elvitték magukkal néha segíteni, iszonyú ereje volt, egy nyomással megzsibbasztotta a beteget. Így keresett néha egy pár forintot.

Jisbi Bénob sem volt szerencsésebb. Jisbi Bénob, helyesebben Braun Sándor, a kit esetlen nagy csontjai miatt nevezték el a bibliabeli filiszteus nevén, egy csudálatos, makacs meggyőződésének volt az áldozata. Úgy vélte, hogy a gyermekeket eldisztelenfti a fül és minduntalan, mindegyik tanítványáét le akarta szakítani. Verte a gyermekeket s e miatt nem volt maradása sehol. Végre is abbahagyta a tanítást, meg a nevelést és egy katona-

szabó könyvét vezette, leveleit írta. Valamennyiök közt ő volt a legszegényebb, mert a havi huszonöt forintjából ötöt el kellett küldeni az apjának, egy igen öreg zsidónak, a ki egyedül élt a mátraalji faluban. A szőlők alatt volt egy kis viskója és két kecskéje. Ezeket legeltette, ezekből élt és abból a pénzből, a mit Jisbi küldött. A mióta csak emlékeztek ketten, mindig a fiú tartotta az apját. És az emberarczú kecskék. Ezen az okon a másik három fiatal ember «kecskének» is hivta Bénobot. Nem igen volt tekintélye, enni is ő kapott utoljára. Természetesnek találta ezt, de azért senki sem tilthatta meg neki, hogy vacsora után meg ne legyen elégedve.

Átlag elég jókedvűek valának mindannyian. Meggyujtották a lámpát, előszedték a könyveket. Egy évet járt mind a négy orvosnövendék, bizvást tanulhattak egy könyvből. Hermus olvasta fel a szöveget, a többiek utána duruzsolták. Legelsőbb is az anatomiai leczkéket vették át, kínozván magukat az izmok neveinek és hová való tapadásának beemlézésével. Egy kis bajjal ment ez a dolog; Vratarits szidta Kohnt:

— Már megint magadnak tanulsz?

Egy kis antiszemita vita támadt; nem első és nem utolsó e helyen. Bazsó, lutheránus ember, tényleg érzett valami kis gyülölséget a zsidóság ellen. Vratarits viszont a tréfás antiszemitizmusnak volt barátja. Ez a fajra, vagy a vallásra vonatkozó kis czédulát ragasztott titkon a fiúk kalapjába. Vallásügyi vitákban is fölhevültek nem egyszer.

Ezeket csaknem mindig Jisbi Bénob döntötte el, egyszerűen azzal szakítván félbe a vitát, hogy nagy, vörös, szőrös öklével mindenkit összetör: zsidókat és nemzsidókat. Egyébképpen olyan barátságban voltak, hogy alkalomadtán embert is tudtak volna egymásért ölni. Ebben a szűk szobában, egymáshoz szorúlva, közös emlékekkel, egy czél által, egyképpen meleg, jó és ártatlan szívvel: hogy is ne ölelkeztek volna össze? A nagy és gazdag városból alig ismertek egy-egy kis részt, annak erkölcseiből csak a köcsög-kalap jutott ki nekik; hiába éltek itt a fővárosban már a negyedik éve: falusiak maradtak.

Nem tudtak egész éjjel fenmaradni, hiába közeledett a szigorlat, mindhiába dörzsölték a szemeiket. Tizenkét óra után eloltották a lámpást és lefeküdtek sorjában egymás mellé. Az ágyba Jisbi Bénob feküdt, ő rajta volt a sor. Egy kissé pipáztak, egy keveset beszélgettek régi gimnáziumbeli tanáraikról. Valamelyik utánozta az egyiket, azon nevettek egy sort, aztán elhallgattak.

Vratarits tette magát, hogy horkol, de csak boszantani akarta a többit, nem aludt sem ő, sem a másik három. A rossz szénnek most jutott eszébe felgyúlni, felgyúlt s világított. A házmester csengetyűje minduntalan szólott, az ablak alatt meg a kovácslegények cziczáztak a cselédekkel. Aztán azt sem tudták, honnan vesznek a szigorlatra pénzt. Egyik hazudta a másiknak, hogy van, és nem volt egyiknek sem.

— Az ördög vigye ezt az életet — szólalt meg Bazsó — beállok kelnernek.

Nem feleltek rája, azzal hagyták helyben. Herman reflektált rá csak később:

— Valakit meg kéne ölni.

— Kutyák, nincs pénzetek a vizsgára! — jegyezte meg Vratarits.

— Hát neked van? — kérdezték egyszerre hárman is.

— Nincs.

— Mi lesz veletek? — szólt álmatagon Jisbi. Nevettek; hanem hamarosan hozzátette: és velem! Itt megálltak. Mindnyájukból kitört az elégedetlenség étrendjük ellen. Bazsó a hygiene szempontjából ítélte el az egészet. Vratarits letorkolta.

— Éhezünk, az igaz, mint a kolozsvári ebek. Régen uzoválták, most kezdték észrevenni. Különösen a vasárnap délutánok borzasztóak; nem menni sehová. Minden ünnepnapon eljön egy gyógyszerész-hallgató, elhozza a hegedüjét, Hermus megszagolja a gyantát, aztán mulatnak. — Iszonyú.

Felültek az ágyban; meggyujtották a lámpát.

— Mit kéne tenni? — kérdé Jisbi.

— Lopni! — szólt az egyik.

— Eladni magunkat! — mondá Kohn, de megbánta, mert kinevették, hogy ő az összetöpörödött kis figurájával el akarja magát adni előre — férjnek.

Mégis csak megmaradtak ennél a thémánál. Szerfölött érdekelte őket, hogy vannak előrelátó apák, kik fiatal orvosnövendékeket kitaníttatnak a —

leányaik számára. Mindnyájan tudtak ilyen esetekről, e faita szerződésről. A fiatal ember eljegyzi a leányt, aztán pénzt kap a rigorozumokra, meg arra a mi kell. Ehetik, ihatik, még egy-egy olcsó szeretőt is tarthat.

— Nem is olyan rossz! — jegyezte meg István. — Lásd Bénob, te megtehetnéd. Aztán kitarthatnál bennünket.

Egészen föléléntkültek. Beszélgettek mindaddig, a míg csak tartott a lámpásban a bél. Elfogyott, hajnal lett, elaludtak.

Az azután következő napok rosszabbul teltek, mint az előbbiek. Fölfedezték a maguk nyomorúságát, fölmérték, lerajzolták, a képe ott volt előttük folyton. A hónap vége is elkövetkezék, új szállítmány alma is érkezett...

Jisbi Bénob sok drága eledelekkel érkezett meg egy napon. A kovács-inas két butellia bort hozott utána.

Iszonyúan befűtöttek a pléhkályhába.

Javában étkeztek már, a mikor valamelyiknek eszébe jutott megkérdezni:

— Hol loptad a pénzt, Sándor?

Mutató-ujját — olyan volt, mint egy lécz — fölemelve, Bénob szólt:

— Titok, roppant titok!

Nagyon kiváncsiak voltak a titokra, mely olyan pompásan eresztett, hogy nem igen voltak szükségben többé. Hermus dupla sajtot ehetett, sőt a többiek is vacsorálhattak, habár csak otthon, papirról. A két keresztény néha — leginkább a képes

ujságok kedvéért — elment valami belvárosi kávéházba és valami könnyü eledellel élt, a miért oszt' nem tudott aludni egyikőjük sem. Ilyenkor felköltötték Jisbit, a ki szintén átaljában könnyű álmú volt egy idő óta. Kártyáztak hármasban, fölirásra, elnyertek egymástól vagy egy pár százezer forintot, nevettek, lármáztak, veszekedtek, míg Hermus álmában fölmászott az üresen hagyott ágyba és ott folytatta álmát, felelvén gimnáziumbeli tanárjának:

— «Vade me liber, ibis in urbem...»

Megakadt, öreg arcza, fényes, nagy, szinte kopaszodó homloka is elhalványodott. Mintha a tanár rárivalt volna. Kétségbeesve nyögte az «urbem»-et, nem tudta tovább.

A fiúk megszokták már, hogy álmában hangosan bajlódott a fehér papokkal. Nem is vetettek rá ügyet. Nappal boszantották egy kissé, ámbátor mindent elnéztek neki. Különösen Jisbi szerette nagyon, egyszer egy egész partiturát hozott neki. Hermus majd megbolondult örömében, százszor is megszagolta a hangjegyeket, aztán nyomban lefeküdt az ágyra és aztán fütyülve olvasta az operát.

Sőt egyszer jegyet is hozott neki az operaszínházba. «Kapta.» Össze-vissza forgatták a jegyet, Hermus félt, hogy kilökik vele, nem érvényes. De beeresztették, ott volt véges-végig, először életében. Nem lehetett vele beszélni, a mikor hazajött. Csak a Jisbi vállát, feje búbját ütögette hálásan.

— Te, te, — mondá — még egyszer bezárnak valamennyiünket!

A másik kettő is gyanakodva nézett Bénobra. Az meg egyszerre elszomorodott.

— Miért? — kérdé.

— A jegy... a pénz... a vacsorák.

Mindnyájukat elkedvetlenítette ez a jólét, melyet társuk titkos módon szerzett meg nekik. Vratarits a lehorgasztott fejét vakarta:

— Csak azt mondd meg, hogy nem valami becstelenség ..

— Ahogy felfogjuk a dolgot! — mondá Jisbi nevetve és elpirulva.

Megrémültek, faggatták, végre is megnyugtatta őket.

— Egy kis kölcsön, egy megbolondult rokonomtól, ne féljetek.

— Szamarak! tette hozzá később igaz haraggal.

Ez a hang megnyugtatta őket egy kissé. Kevesebbet spionkodtak utána, egyszer éjjel mégis meglesték. Későn jött haza, izgatott és szótlan volt, hamar lefeküdt és valamit tett a párnája alá.

Nem aludt el egyikéjük sem, visszafojtott lélekzettel várták, mi lesz.

Jisni Bénob éjfél felé felült ágyán és hallgatódzott. Aztán párnája alól kivette az ismeretlen tárgyat, meggyujtott egy gyufát, annak a világánál nézte. A fiúk a paplan alól sunyin lesték, hogyan élénkültek meg savószínű szemei, mind szikráznak, majd mint telnek meg könynyel, a mint az ismeretlen tárgyat — az arczképet nézi. Most meg — ni! — küzködik magával, hogy mit tegyen, végre is az ajkához viszi... megcsókolja.

Bazsó paplana alatt nem tudott elfojtani egy rövid vihogást. Bénob elordítá magát.

— Gazemberek! — És hamarosan párnája alá akarta rejteni a fotografiát. De késő volt, Hermus rávetette magát, mint egy macska, megfogta a kezeit.

— Megöllek! — kiáltotta Bénob, lelökve magáról, de abban a pillanatban Vratarits ott térdelt a lábain. Bazsó meg lámpát gyujtott. Egy kissé megrettentek. Jisbi nem vette tréfára a dolgot, szemei vérben forogtak, az erek kidagadtak hosszú nyakán!

Egyre-másra dobálta le a fiúkat magáról, ökölcsapásokat osztott fejre, mellre, jobbra, balra. A Bazsó foghúsa már vérzett és ez dühbe borította őket, megint csak rámásztak, hogy elvegyék tőle az arczképet. Nevettek, káromkodtak, kiabáltak:

— Mutassad . . . megmutasd! . . . Lássuk a donnát.

Kimerült végre is. Egész testében elhalva, ajakát véresre harapva, meztelen szőrös mellével úgy feküdt ott, mint egy legyőzött, szomorú faun. Az arczkép kihullott a kezéből a földre. Diadallal vették föl a fiúk és odavitték a lámpáshoz. Tartották egyszerre mind a hárman. Az első pillanatban meg voltak lepetve.

Egy gyönyörű szőke leányzó ragyogott rájuk a fekete arczképről. Az egyszínű fotografia ezer színt játszott az éjben előttük. A kicsiny, finom arcz vakító fehér volt.

Világos-szőke, puha hajerdő vetett rá rózsaszínű árnyat. A nagy, világos szemekből a túlvilági élet sejtelmes képei sugárzottak ki. Valami csodálatos jóság, átszellemültség, különös, a sugárnál fényesebb, a fehérnél fehérebb fényt vetett az arczra. Csak ajkai körül, állán ült valami szomorú komolyság.

A legyőzött, tehetetlen ember kérőleg szomorúan nézett feléjük, mint egy kutya, a mikor ütni akarják.

— Ne félj, Jisbi, nem esszük meg! — mondá Vratarits, egészen ellágyulva. Megfordították az arczképet. Közelebb vitték a lámpáshoz és a mint nézték, nézték, az ábrándos, vakító fej körül meglátták az egy kissé elfödött, de azért egészen jól látható púpot.

— Egy púpos leány! — ordított föl, mint egy vad ember, Hermus.

Egyszerre röhögték el magukat.

— Adjátok ide! — szólt Jisbi Bénob, csendesen.

Vratarits odaadta neki, elhallgattak, el is szomorodtak egy kissé. Vratarits egészen elkedvetlenedett:

— Ez úgy látszik, egészen komolyan veszi a dolgot, ezt az izét. Kár volt bántani.

Azon igyekeztek, hogy kibékítsék. Könnyen ment, tulajdonképen nem is haragudott rájuk.

— Az ember fiatalember; — mondá. Én is úgy tettem volna.

Nem zavarta semmi a régi barátságot. Vidáman

éltek, az almát eladták, meg nem ették. Aztán egész biztosra tanulhattak, Jisbi kijelentette, hogy a rigorozum-pénzek meglesznek a kellő időre. Ő ád nekik kölcsön, megadják, ha orvosokká lesznek, megházasodnak. Nagyon szivesen belenyugodtak ebbe a propoziczióba, csak Vrataritsnak voltak aggályai, igyekezett négyszemközt beszélni Jisbivel.

— Te Sándor, mondá, a mikor végre előfoghatta — mije vagy te annak a szép kis púpos lánynak?

— Én?

— Te, te, nem is én. Kitart? Izé, hogy is mondjam, az tart ki bennünket?

Jisbi elhalványodott, még a nagy, rozsdás foltok is eltűntek arczáról. Kapkodott a levegő, a szó után. Végre is nagy erélyesen vágta vissza:

— Ostoba beszéd, egy ilyen leánynak nincs szüksége arra, hogy kitartson valakit!

— Nem is ő . . . hanem az apja!

— Képtelenség, ez belehalna, ha megtudná!

— No, nem kell azt megtudnia.

— De tudnám én! Egy lánynyal, a kit nem szeretek, azzal megtenném, nincs abban semmi. Későbben kapja, korábban kapja az ember a hozományt. Te is ilyen bolond vagy, hogy adsz az ilyesmire valamit? Hanem ezzel a lánynyal, ez más, megvetném magamat, szembeköpném magamat a tükörből . . .

Nagyon erélyesen beszélt, de a végén nagyon is elcsendesedett. Dörzsölve rángatta a nagy orrát, laposakat pislantott barátja felé:

— Titusz, — mondá csendesen — hát csakugyan úgy meglátszik az az arczképen is?

— Az bizony meglátszik, öreg; de nem baj; kinek mi köze hozzá?

Sokáig sétáltak az estén. Ittak egy kis borókát is, a mitől Jisbi még szomorúbb lett. Egész estén át nem lehetett szavát venni. Így volt ez ezután, hol víg volt nagyon, hol egészen szomorú.

— Olyan vagy, mint egy beteg ökör! — mondá Vratarits.

Jisbi mosolygott ezen a hasonlaton. Jóváhagyta. Fejét tenyerére támasztva, bólintott:

— Olyan vagyok!

— Ki fogunk innen vetni! — enyelgett vele Hermus.

— De hát hogy vizsgáztok akkor? — mondá Jisbi, éppenséggel nem a szemrehányás hangján. Maga-magának mondta, nem egyszer, többször is:

— Kutyák, hogy vizsgáznak akkor!

Pedig a vizsga és még inkább a vizsgadíj letételének határideje rohamosan közeledett. Hermus papiroson kiszámította a napokat, az órákat, a perczeket. Négyszer huszonnégy óra, már csak háromszor . . .

Iszonyuan tanultak ezen az utolsó napon. Vrataritson szinte dühroham vett erőt. Csak Jisbi hallgatta szórakozottan a Hermus előadását. Néha nem ide tartozó megjegyzéseket tett:

— Fiúk, tanuljatok, hogy minél előbb, mennél több hamis visum repertumot állíthassatok ki . . ,

— Az a fő, hogy az a fiú, a kit nemzetek majd, ne legyen koldus-kutya!

Ügyet se vetettek rá. A tanulás, helyesebben a boldogulni akarás láza befelé terelte látóképességüket. Azt se jegyezték meg valami különösebben, hogy nem vacsorált otthon. Hanem a mikor reggelre kelve nem látták fekhelyén, ki-ki megvakarta a feje búbját, a maga szokása szerint. Vratarits szidta:

— Lump faj a zsidó! — mondá elgondolkozva.

Bazsó megrettent:

— Hátha elkártyázta a *pénzünket!*

Elindulának keresni Jisbit. Sehol semmi nyoma. meglátogatták a gyógyszerész-hallgatót, az látta egy órával előbb a tejeldében. De erre nem lehetett adni, mindig hazudott. Több jellembe vágó hibát tudtak róla a fiúk, például azt, hogy tudatlan emberek előtt orvos-növendéknek adta ki magát.

— Jó volna azt a bizonyos Idát kikeresni — mondá Titusz. — Ennek a Jisbinek alkalmasint baja van ezzel a kis békával.

A maguk nagy próbálatlanságával megkísértették kétszázezer asszony közül kikeresni ezt az egyet. De az egész városban nem találtak se jó, se rossz asszonyt, egyetlen egyet sem, a ki ismerte volna Bénobot.

Meghült bennük a vér. Két napja mult már, hogy a nagy filiszteus nem mutatkozott az almaszagú szobában. Nem tudtak tanulni többé, rakásra ültek a befűtött, de égni nem akaró kályha előtt.

Reggel volt. Hermus félig felöltözve didergett, Bazsó az óráját nézte:

— Két óra az élet; ha addig ki nem guberáljuk a pénzt . . .

Vratarits Titusz haragosan intett a kezével:

— Egye meg a fene a professzorokat, a vizsgát, az egész életet . . . Csak ez a fiú jönne haza, ez a héber, ez a barom, ez a gazember!

A szertelen dühtől megnedvesedtek a szemei. Nem tudott maradni többé egy ültő helyében, felkelt, leült az írásra szolgáló asztalhoz. Kezébe vette a tollat és rajzolgatott az itatós-papirosra.

Egyszerre letette a tollat. Jisbi valamelyik utolsó napon telefirkálta az egész papirost. Olvasta először magában, aztán hangosan.

A Jisbi, nézzétek, teleírta . . .

— Mit firkált?

— «Úgy iszom a gúnyt, mint a vizet!» «Az a fiú, a ki egy hétig napot evett — el van veszve!» «Királynak lenni jó!» «Anatomia, anatomia, anatomia, anatomia!»

Nem értették, mit jelenthetett ez a százszor leírt anatomia. Nyitva maradt ajakkal hallgatták. Hermus egyre kinézegetett az ablakon. Titusz folytatta a felolvasást:

— «Mielőtt megláttalak, mielőtt ismertelek Ida!...» Verset akart írni. Nincs ott a többi?

— Nincs, csak sok, sok I betű. Meg itt még egy sor: «Biri, Kata adieu!»

— A kecskék. Búcsuzott tőlük! — hebegte Hermus fuldokolva.

Elhallgattak. A szoba megtelt kályhafüsttel, gőzzel. A korom lerakodott halvány arczaikra. Nem tudtak egymásra nézni, kitekintettek a havas, néma, elhagyatott udvarra. Hátha egyszerre csak jön, megjelenik, mint a hogy lóbálódzva szokott roppant nagy lépésekkel, sebesen.

Nem jött. Hermus valahogy föltápászkodott, kinyitotta az ajtót, nyitva hagyta.

— Mit csinálsz, meg vagy őrülve?!

Csakugyan, mintha meg lett volna őrülve, egy darabig némán állt a nyitott ajtó előtt, aztán furcsa kézmozdulatot tévén, a levegőnek susogta:

— Jisbi, aranyos Bénob, Sándor, jere be!

Nem mosolyodtak el azon, a mit cselekedett. Különben is megbánta, leült, elővette kedves könyvét, a bibliát, kinyitotta találomra és olvasott, mint a hogy rendesen szokott, hangosan:

«Sokkal inkább nem hallgat meg, ha azt mondod: Isten nem viselsz én rám gondot! Az ítélet azért legyen ő előtte, és reménységed vegyed ő benne. Most pedig, mivelhogy ezt nem míveled . .»

Hangja elfult, nem tudott olvasni.

— Továbá, olvassad tovább!

Könyes szemmel, kibicsakló hangon, kapkodva folytatta:

— «Várj még egy kevéssé, megmutatom néked az igazat; mert még vagynak az Istennek mentésére való beszédim!»

Dühösen csapta be a nagy fekete könyvet, a nélkül, hogy lapjait megszagolta volna. Fölmászott az ágyra, összekuczorodott. Vratarits odalapította

arczát a fagyos ablakhoz, a koromtól piszkos, a könnytől nedves volt a képe, mint egy porban játszó síró gyereké.

— Nem látok — szólalt meg egyszerre. — Nem látok, gyertek csak! Jisbi Bénob másik két barátja is odaállott az ablakhoz. Lenéztek az udvarra.

A házmesterrel jött felfelé a klinika szolgája. Mit keres ez itt? kérdezték maguktól egy pillanatra. Aztán nem kérdezték többé, meggémberedve várták, mint jön mind-mind közelebb a sötétzöld ruhás, ezüst-zsinóros ember, azon a havas nyomon, a hol Jisbi Bénob lóbálódzott előre hatalmas csontjaival, gyermekre szabott kis télikabátjában még egy pár nappal előbb — utoljára.

Titusz a küszöbön várta:

— Nos megtalálták?

— Meg — mondá a zöldruhás ember, a ki hullákat szokott vásárolni az egyetem boncztani intézete számára.

[illegible]

Kölcsönösen elég jó benyomást tettek egymásra.

Bródy: A két munkás. 237. lap.

KÉT MUNKÁS.

AZ ÁGY.

Két munkás, ösztövér, mint a rendszertelenül táplálkozó paraszt kutya, heti keresményét a markában tartva, állt a pálinkás boltban. Az egyik éjjel dolgozott, a másik nappal — mind a kettő a villamosság szolgálatában — nem ismerték egymást. De mivel egyformán rostopcsint ittak rummal, beszédbe elegyedtek:

— No már most én megyek haza — mondá az egyik, a gyorsan élvezett szesztől kissé hebegve.

— Ágyra jár, vagy magának neje van?

A hebegő nevetett és kicsúfolta az összes nőket és durván emlékezett meg arról az asszonyról, a kit egykor majd házastársul fog választani. Az ágyra vonatkozólag pedig megrugta a bolt pádimentomát:

— Földre járok. Drága pénzért, ott vaczkolnak, arra keres az ember, hogy aludjék. (Durvább szóval mondta, de jókedvűen nevetett hozzá.)

— Ha másvégre nem, arra a végre jó az asszony, hogy friss, finom tollas ágyat vet. Nekem még a szalmazsákom is libatollal van tele, kár, hogy éjszaka nem hál rajta senki.

— Maga éjjel dolgozik! Én meg nappal.

— Maga rájárhatna arra az ágyra.

— Rá én.

— Nem tudom, maga milyen ember. Ha rendes ember volna, ha megfizetne.

— Mért ne, inkább egy pajtásnak, mint a lengyel zsidónak. Csak a maga felesége, hogy az mit mond.

Egy pillanatra elgondolkoztak, kissé gyanakodva néztek egymásra. De az egyiknek ismerős volt a másik arcza, hasonlítottak egymáshoz. A gyári munka által elkinzott, befüstölt és kiszárított paraszt arcz, szinehagyott barna haj és bajusz. Az alsó ajka alatt úgynevezett legyet viselt mind a kettő. A nyelvjárásuk is ugyanegy volt: a dunántúli, de már pesti páczban. A nőtlen megkinálta a házast dohánnyal és pipára gyujtva, mindjárt neki is indultak az új tűzhely felé, mely a budai gyártól úgy másfél óra járásnyira volt, a ligeten túl, az úgynevezett Csikágóban. Vidáman szelték keresztül az egész várost, nem kerülték el az úri utczákat sem, sőt egy kisebbrendű czukrászdában az új ágyra járó egy darab süteményt vett, hogy azzal beajánlja magát még ismeretlen háziasszonyának. Közben megittak még egy pohár sört is és már tegeződve értek a tetthelyre, hol az asszony a kapu előtt már várta az urát. Zsámolyon ült és szoptatott, de a mikor meglátta az urát, a gyermeket letette a földre és elébe ment, hogy átvenné a keresményét.

— De nagyon sietsz! — mondá a munkás — meg se látod, hogy valaki van velem.

Beljebb kerültek.

— Ez az az ágy! — szólt a gazda s egyszersmind bemutatta a barátját:

— Ez az ember az ágyra járó.

A munkásné — cseléd volt valamikor — megkötötte a fejkendőjét, aztán kezet nyujtott. Majd megtörült egy széket s helyet kinált a jövevénynek, a ki átadta a süteményt és a szopós gyereknek is megigérte, hogy fog neki hozni czukrot. Kölcsönösen elég jó benyomást tettek egymásra és hamarosan egy tálból ettek bornyúmájat, a melyet az asszony — a szoptatást folytatva — hamarosan elkészített, sőt a nőtlen ember — miután tisztes előpénzt adott — a hálást nyomban meg is kezdte, mivel ő nappal dolgozott, a férj pedig éjjel és vissza is ment a gyárba.

Esti tíz óra elmult, a szobában, mely egyszersmind konyha is volt — egy helyiségben okosan és oekonomikusan kihasznált lakosztály — a ház asszonya elfútta a függő lámpást és gyerekével lefeküdt a tűzhely mellé vetett rendes ágyára. A lakó is levetköződött, lefeküdt. Két perczig nem aludtak. Ezalatt a lakó megszólalt:

— Engem Józsinak, Szovád Józsefnek hivnak — mondá.

— Az uram is József! — mondá az asszony egyszerűen.

— Két József! — jegyezte meg a munkás s abban a pillanatban el is aludt. Az asszony s gyermeke is elaludtak. A függönytelen ablakon besütött a holdvilág és ez nem engedte aludni a szoba

ötödik ingyen lakóját, egy Boldi nevű rendkivül sovány fehér macskát, a ki nagy lépésekkel járt föl s alá, meg-megállt az alvók előtt, szemlélődött, megnyugodott s az ajtó egy kitörött rámáján kiosont a tavaszi éjszakába.

ERKÖLCSI KÉRDÉSEK.

Rendesen, jól, de természetesen igen egyszerűen éltek és sem betegség, sem rossz gondolat nem zavarta meg a munkás tűzhelyének levegőjét. Boldit, az állatot kivéve, kötelességének élt itt mindenki és már hónapok multak el, még mindig csak az egyetlen egy szombat estén mutatkozott a két munkás emberen a szeszmérgezés. Az asszony nyelvelt, mire a férj egy kissé meghuzta a haját, főképpen a lakó biztatására. Ezért a ház asszonya és az ágyra járó között a szóbeliség a legszükségesebbre szorítkozott, helyesebben egyoldalú volt: a munkás beszélt az asszonyhoz, az meg nem felelt. Azonban egy kora reggelen, midőn már a tűzhely urának minden perczben meg kellett jönnie a gyárból, kibékültek. És ez így történt.

Az asszony csapkodta az ajtót, hogy a lakó már felkeljen, mire az fel is ébredt és így szólt:

— Maga asszonyság olyan goromba hozzám, mintha az ura lennék. Egyszer még én is azt álmodom, hogy maga a feleségem.

— A hideg, a ki kileli magát! — mondá az asszony egyszerűen, de végre is megszólalt, sőt bé-

kélve zsörtölődve hozzátette: Lusta, nekem nem kellene ilyen lusta ember!

— Nekem meg kellene ilyen takaros, dolgos asszony.

— A hideg! — jegyezte meg a nő, a kinek a népies láz kedves és mindenre alkalmazott kifejezése volt.

— Hadd alszom még egyet! — negédeskedett az ágyra járó és a falnak fordult, behunyva a szemét, de csak félig. Mire a nő egy vizes szilkével közeledett hozzá, hogy leöntse. A szemes ember azonban tetten érte, a vizet a padlóra öntötte és a nőt igen erősen szájon és szemen csókolta.

— No jó! — mondá az asszony valóban mérgesen — ezért magát Józsi — ha megtudja — agyon fogja ütni.

— Engem ugyan nem bánt! — nevetett a férfi, fölkászálódott az ágyból, mert a bajtársának a távol lépése hallatszott már. Az asszony rcsszkedvüen fogadta és egyáltalán a két férfi iránt napokig nem tudott fölmelegedni, pedig nem volt sem mérges, sem szeszélyes személy. Nagyon is rendes nő volt, olyan, ki a férfit magasabb rendű lénynek tartotta és nemcsak ösztöne, de erkölcsi érzése is azt parancsolta neki, hogy a férfinak szinte önzetlen szolgálatába álljon. Kétszer is megnézte a falatot, mielőtt megette volna: hátha az urának vagy a kosztosának — az ágybérlő félkosztosnak — kell az. Úgyszólván csak azért falatozott, hogy a szopós kis fiúnak legyen mit belőle kiszivnia. Morá-

lis lény volt tehát, de azért nem ostoba és cselédkorában is, de most is többször lázadozott:

— A nőt a férfiak csak elcsigázik! — mondá. — Kiélik, aztán elmennek!

A két munkás mulatott ezen és dicsérték az asszony kedves és élczes beszédjét, sőt a lakó egy estén — lefekvés után — tovább fűzte:

— Az asszony a hunczut, mindjárt, mindjárt kakast változtat! — szólt és röhögött.

Az asszony sem állta meg nevetés nélkül, bárha a rendetlenségért — a csókért — még mindig neheztelt. A nevetés után azonban nyomban elhallgattak, de nem aludtak el, forgolódtak az ágyban, a lakó sóhajtozott, Krisztus urunkat emlegette, majd szidta a nyárra már zörgő csontú, neurasztenikussá lett macskát, a ki álmatlanul és rosszkedvűen sétált föl s alá.

— Dobja ki, dobja ki a nyavalyást! — mondá az asszony. — Én se tudok tőle aludni.

Aztán beszélgettek. Midőn pedig reggel lett, az asszony így szólt a lakóhoz:

— Most pedig maga menjen el lakni innent.

— Még csak most maradok itt igazán! — mondá a munkás.

— Jobb, ha vesz magának asszonyt, mit bántja a másét. Megálljon, magát még megveri az isten!

A beszédet tovább nem füzhették, megjött a férj, fáradtan, szinte leragadt szemmel, de jó kedvűen. Három borizű almát hozott, egyet a szopósnak, egyet az asszonynak, egyet a lakónak. A fel-

nőttek éhgyomorra nyomban hozzá láttak. Vizet ittak rá és ujra kezdődött egy nap, olyan, mint a másik.

A BŰN MÉRLEGE.

Csendesen éldegéltek és az asszony lassanként úgy megszokta a lakót, mint az urát; a két férfi között különben alig volt lelki és testi különbség. Ha anyagilag jobban folyt a soruk, udvaroltak neki, ellenben elmaradhatott tőlük, csak főzzön, mosson és takarítson reájuk. Egyébként alapjában gyermeteg lélek volt mind a kettő és a háztartás körül való durvább munkát megosztva egymás között, ők végezték az asszony helyett. Úgy, hogy a férj egyszer — vasárnap délután — meg is jegyezte:

— De jó dolgod is van neked asszony, két urad van!

Azonban nem gondolt semmi rosszat, a féltékenység úri szenvedélye nem férkőzött sem hozzá, sem a lakóhoz, ezek szerették és tisztelték egymást. A nő is így volt velük és a kis családban a legnagyobb egyetértés urálkodott, kivévén rendkivüli alkalmakat, például a mikor egyik vagy másik férfiúnak nem volt dohánya. Ilyenkor ölni tudtak volna. Ilyenkor az asszonyt gyilkolták, szekálták, játszásképpen ütötték, a míg a nő fölingerelve visszaütött és ilyenkor a férfiúi érzés elborította őket és verekedés lett a dolog vége. És hol az egyik férfi, hol a másik volt a békebiró. Ezt ját-

szásnak nevezték. A csendes életnek volt azonban más kimagasló és gyengéd pontja is, a mikor valamelyik munkás külön keresett, természetesen tisztán testi munkával, valamely tárgy czipelésével, hurczolásával, megakadt kocsi kiemelésével, vagy ha a gyár által valamely szabálytalan fájdalmat, esetleg testi sérülést szenvedett. Egy ilyen alkalomból kifolyólag a lakó elvitte a nőt a szinházba is. Egy más alkalommal meg a férj ment vele kávémérésbe. Tehát egyformán figyelmesek voltak hozzá, úgy, hogy a szegény nő, — nem csoda — ha lelkében összevétette őket. Mindazonáltal — különösen az első évben — öntudatában volt annak, hogy a szerep, a melybe belejutott, nem erkölcsös és sokszor el is készítette bűne mérlegét, de nem egészen kedvezőtlenül:

— A kinek felesége van, az ne vállaljon éjszakai munkát! — mondá.

— Mégis, ha egyszer megtudja, széthasítja a fejem és jól teszi! — mondá máskor.

A lakóval ritkán beszélgettek az ügyről. Volt azonban eset arra is, hogy a lakó kezdte. Szokatlanul higiéne-ellenes étkezés után, ha nem tudott aludni, egyszerre föltámadt benne a félsz és a becsületérzés és kijelentette:

— Ennek rossz vége lesz, én elmegyek!

Az asszony csendesen elsírta magát, mivel nagyon megszokta már ez embert és a háztartás végképpen két férfire volt berendezve. Búcsuzkodtak, de együtt maradtak, ám ilyen érzékenyebb jelenetek után a bűn mérlege erősebben a nő felé

hajlott, mert ilyenkor sokkal közvetetlenebb, bensőségteljesebb és őszintébb volt a lakóhoz, mint az urához. Egyébként mindig ez utóbbit részesítette előnyben, ennek adta a föleresztetlen levest, ennek a tisztaságára ügyelt jobban, sőt a javára és könnyebbségére zsarolta a másikat. Soha azt el nem feledte, hogy Isten — és a házbeliek előtt — ki az ura és a két kis gyermeke kit nevez majd apának. Mert a kellő időben a második gyermek is jelentkezett. Sőt a rendes idő elteltével a harmadik is. Most már szorongtak a kis szobában és a végképen elzüllött kandurt kitelepítették, de az új lakást — ismervén a ház viszonyait — egy ki nem bérelt pinczeszobában vállalt, a közelükben akart maradni, látni akarta, mi történik velük; a mi pedig a megélést illeti, majd csak megél valahogy.

IDILL.

A munkás gyerekei mind egy emberhez hasonlítottak: a munkáshoz. Alig volt orruk, ellenben a szájuk nagy, köröm éppen csak egy csipet volt a kis kezeiken. Mind a két férfi csaknem egyformán kedvelte mind a hármat, majd eltelvén az idő, mind a négyet. A gyermekek neme is szépen meg volt osztva: fele lány, fele fiú. Ez utóbbiak közül csak az egyiket keresztelték Józsinak, ámde — egyszerűség kedvéért — a másikat is Jóskának nevezték. Kedves teremtés volt mind a négy, nem sírtak, csak komoly éhség okán, a mi néhányszor meg-

esett, mert a gyermekek születésének arányában fogyott a munka a gyárban és hol az éjjel dolgozó, hol a nappali munkást bocsájtották el. A munkában maradt bizonyos fensőbbséget szerzett a házban, tekintet nélkül arra, hogy a férj volt-e, vagy csak a lakó. Általában a nőtlen ember volt inkább állandó pozicczióban, sőt egy időben — négy hónapon át — egyedül ő keresett. Az emberi gyengeségnek csúf vonása — az, hogy az anyagiakat oly komolyan veszi — csaknem erőt vett a nőtlen férfin és — szóval — csaknem kitette a házból a gazdát. De az asszony közbelépett és eltérően a rendes asszonyi erkölcstől, a mely a nem kereső urat nem is tekinti urának és egyszerre perfid lesz hozzá — kiválóan hűnek mutatkozott és a lakó jelenlétében ajánlatot tett a férjének, hogy ők ketten a gyermekekkel együtt menjenek a Dunának. A lakó a gyermekeket nem engedte, a felnőtteket is sajnálta volna. Maradt tehát minden a régiben, sőt ki is javult, József ismét munkába állott. A nagy szükség után ilyenkor rendkivül élvezték a bőséges életet, főképen vasárnapon, a mikor az összes gyermekekkel ki is rándultak leginkább a városmajorba, a hol a nagy fűben kintornaszó mellett aludhatott a két munkás, míglen a kisebb gyermekek a gyomrukon mászkáltak.

Igen kedvesek voltak e kivonulások: a két munkás ment elől, ők vitték a gyerekeket a karukon vagy a vállukon, nevetve, szitkozódva a villamossal — a mely nekik-nekik vágtatott — pörölve. Utánuk ment egyszerűen öltözve, de büszkén és

boldogan a nő, kézen fogva a már járó kicsinyeket. Bizony ösztövér volt a kis család, főképp a nő, a kit sokféle elfoglaltatása nem rontott volna le, ha nem táplálkozik olyan hiányosan, a maradékból, a mit nagyok és kicsinyek meghagytak. A lombjának, barna hajának a megritkulása és megrövidülése időnek előtte megöregítették. Vöröses arczán is két olyan erős redő mutatkozott, mint a milyen a férfiakon és a fák derekán szokott mutatkozni. A szája is elszáradt. Csak a szeme és a melle maradt asszonyos. Ám ő nem törődött azzal, hogy elcsúful, legalább békén hagyják és a férfiak sem igen bánták, nem vetettek ügyet egyéniségére, nekik az asszony volt. Hesegette le róluk a gyerekeket — és legyeket — ha a majorban békén aludtak egymás mellett. Egyébként is kötelességének mindig és mindenben a legkisebb panaszszó nélkül tett eleget, okos volt, nem hazug, nem zsivány, becsületes. A gyermekeket felszoptatta, kimosdatta, felöltöztette. Virrasztott mellettük, ha var, láz vagy torokfájás kinozta őket.

A két férfi és az egy asszony néha templomba is elmentek, együtt imádkoztak, mert a lényeget nézve valláserkölcsi alapon állott mind a három.

KIBONTAKOZÁS.

Az idő mult és a nő elbetegesedett. Volt rá eset, hogy reggel nem tudott fölkelni. Így történt, hogy a két munkás mindjobban egymáshoz szokott,

együtt járkáltak és az asszonyt számításaikból lassanként kihagyták. Sőt — nem gonoszságból, de gyakorlatiasságból — megpendítették egymás között, hogy annak idejében a ház asszonyát beviszik a Szent János- vagy Szent István-kórházba, a hol kipihenheti magát, szegénynek nem kell dolgoznia. Mert azt még ők is belátták, hogy a nő főbaja az, hogy tulságos sok a testi teher, a mit magára vállalt. Mint cseléd, tisztasághoz szokott és nem állhatta meg, hogy a hat tagból álló családot tisztán ne tartsa. Folyton mosott, — különösen a két férfire — a hideg ételt sem állhatta — hogy a férfiak azt egyék — tehát főzött, forralt, gyermekeket ápolt és magát is kellett, hogy rendben tartsa. Ilyen módon két szolgáló munkáját végezvén, megroggyant.

— Csak úgy vonszolom magamat! — mondá a lakónak, mert a férj előtt nem mert őszintén nyilatkozni. És ugyancsak a lakót kérte meg, hogy ne engedje a kórházba vitetni, ha az ura akarná is. Így is történt, köztük maradt és úgyszólván lábon halt meg.

A két munkás ugyan megkönnyezte, a férj kihült arczát meg is csókolta, sőt a lakót is biztatta:

— Te is megteheted neki. Sokat mosott, főzött, takarított rád!

— Ilyen jó, becsületes feleséged se lesz többet! — mondá a lakó, de a csókot — hagyta. Ellenben költségkimélésből — mire nem is igen volt — és mert az asszony más asszonyokkal nem is igen barátkozott, a két férfi felöltöztette az

asszonyt ünneplő ruhájába és eközben nagyon lesajnálták fáradt, rheuma kinozta tagjait. Fehér keszkenőt és imádságos könyvet tettek a kezébe, bársony kötésű imádságos könyvét, a melyet az asszony még cselédlány korában vett. (Mert akkor sok borravalót kapott.)

A temetéssel nem volt baj, az asszony «be volt irva». Rendes két lovon, rendes hintó jött érte. És egy kis zöld omnibusz is a családnak. A két munkás — a gyermekekkel együtt — ezen kisérték ki a szépen flóderezett, aranyirásos koporsót. Visszafelé megverte az egyik gyereket, mert az omnibusznak örvendve nevetett. Kioktatta:

— Tudd meg, te gyalázatos, hogy az anyádat temették el! Tudd meg!

— Hagyjad, kicsiny még! — szólt csendesen a férj, a ki valami kevéssel mégis okosabb volt nőtlen bajtársánál. Most is bölcselkedett a halálról, hogy így, úgy, legalább az ember földes uraság lesz, földje lesz.

A kihült tűzhely mellett az ember ugyancsak elszomorodott. Tűz sehol, piszok mindenütt, a gyerekek máris egymás hajában. A polczon egy darab hideg szalonna, a visszatért Boldi szaglászta éppen.

— Haj, haj! — sóhajtott a férj.

— Jaj, jaj! — sóhajtott a lakó.

A megsántult asztal mellett ültek, csaknem egymásba fúva sóhajtásukat, forró lélekzésüket.

— Baj, baj, a beteg asszony nagy baj. Nekem ebből elég is volt! — szólt a férj bús és kedv-

telen rezignáczióval. De hirtelen jutott valami az eszébe és egyszerre megkedvesedett:

— Te, te pajti, — szólt a lakójához — már most rajtad a sor. Már most te hozhatnál ide aszszonyt, megházasodhatnál. Én lennék a lakó . . .

— Az igaz, ezeknek a kölyköknek asszony kell! — mondá a lakó elmélyedve gondolataiban.

A nyitott ablak párkányán behajolva az elüzhetetlen görhes macska nézte a két férfit. Később egy piros asszonyarcz is mutatkozott, egy cseléd, a kivel mind a két munkás szokott tréfálkozni.

— Mit bámultok, mi van itt bámulni való! — kiáltott föl a nőtlen ember s becsapta előttük az ablakot. És megfeledkezve, hogy nappal van, az ágy nem az övé, levágta magát az ágyra és sírt keservesen.

TARTALOM.

KÉPJEGYZÉK.

